

Tukimateriaalit kuvataideopettajan työn ja ammatillisen kasvun tukena

Oppi- ja tukimateriaalien tarve ja käyttö kuvataideopetuksessa

Vilma Talasjärvi
Pro gradu -tutkielma
Kuvataidekasvatus
Taiteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
2021

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi:	Tukimateriaalit kuvataideopettajan työn ja ammatillisen kasvun tukena: Oppi- ja tukimateriaalien tarve ja käyttö kuvataideopetuksessa
Tekijä:	Vilma Talasjärvi
Koulutusohjelma:	Kuvataidekasvatus
Työn laji:	Pro gradu -tutkielma
Sivumäärä:	77 + 3
Vuosi:	2021

Tiivistelmä:

Tutkimuksessa selvitin, millaisia oppi- ja tukimateriaaleja kuvataideopettajat käyttävät, millaisia materiaaleja he kaipaavat ja miten materiaalit tukevat opettajia heidän työssään ja ammatillisessa kehittämisessään. Tukimateriaalilla tarkoitan kaikkea materiaalia, jota opettaja käyttää opetuksensa ja osaamisensa kehittämisen tukena. Tutkimukseni kartoittaa aihetta, jota ei ole ennen tutkittu.

Keräsin aineiston verkkokyselyllä, johon vastasi 16 kuvataiteen opettajaa. Analysoin kyselyaineiston teemoittelemalla. Käytin tutkimuksen tukevana aineistona erilaisia kuvataideopetuksen oppi- ja tukimateriaaleja, joiden sisältöön tutustuin.

Tutkimuksessa selvisi, että kuvataideopettajat käyttävät hyvin monenlaisia digitaalisia ja painettuja materiaaleja. Oppikirjat ovat vielä säilyttäneet asemansa kuvataideopettajan tukena. Materiaalit tarjoavat opettajille esimerkiksi ideoita ja inspiraatiota tehtäviin, apua havainnollistamiseen, tietopohjaa ja kuvaesimerkkejä. Materiaalit, kuten oppikirjat, tarjoavat runkoa opetuksen sisällöille. Valmiit materiaalit säästävät opettajan aikaa. Materiaaleja usein muokataan, yhdistellään ja päivitetään. Kaikki kyselyyn vastanneet opettajat käyttävät itse tuotettuja materiaaleja, jotka voivat olla esimerkiksi Powerpoint-esityksiä tai monisteita. Yli puolet käyttää myös muiden opettajien tuottamia materiaaleja ja moni kertoo jakavansa tai saaneensa jaettua materiaalia toisilta opettajilta.

Suurin osa opettajista koki tarjolla olevan materiaalin vastaavan tarpeitaan melko hyvin. Silti erilaisia toiveita materiaaleille oli: opettajat kaipaavat valmiita ja muokattavia materiaaleja sekä koottua paikkaa materiaaleille, esimerkiksi tieto- ja kuva-pankkia. Materiaaleja kaivataan moninaisesti erilaisista kuvataideopetuksen keskeisistä aiheista, sisällöistä ja tekniikoista.

Tukimateriaaleilla on tutkimukseni mukaan merkittävä rooli kuvataideopettajien työssä. Tutkimukseni tuloksista voi olla hyötyä esimerkiksi kuvataideopetuksen oppimateriaalien tuottamisessa.

Avainsanat: tukimateriaali, oppimateriaali, opetusmateriaali, kuvataideopettajat, kuvataideopetus, ammatillinen kehittyminen

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title of the thesis: Supplemental teaching materials supporting the work and professional development of art education teachers: the need and use of study materials and supplemental teaching materials in art education

Author: Vilma Talasjärvi

Degree program: Art Education

The type of the work: Master's thesis

Number of pages: 77 + 3

Year: 2021

Abstract

In this master's thesis I study what kinds of study materials and supplemental teaching materials art education teachers use and need, and how the materials support them in their work and professional development. By supplemental teaching materials I refer to all the material an art education teacher uses in their teaching and to support the development of their professional skills. This research is explorative: this area has not been studied before.

I gathered the research material using an online survey, which 16 art education teachers contributed to. I analysed the data by organizing the answers into themes. As a complementary research material I examined the contents of different art education study materials and supplemental teaching materials.

In this study I found that art education teachers use a wide variety of supplemental teaching materials, both digital and printed. Textbooks remain a useful material for the teachers. The materials provide teachers with inspiration for assignments, information, and visual material to use as examples. Materials such as textbooks provide structure for the contents of the lessons. Received materials help save time. Teachers often alter, combine and update the materials they use. All the participants of the study use self-made materials, such as Powerpoint presentations or handouts. Over half of the teachers use materials made by other teachers and many share materials with or have gotten materials from colleagues.

The majority of the teachers felt that the materials available answer their needs fairly well. Still they presented many wishes for materials: they feel the need for received materials, materials that can be altered easily and an online collection of materials, for example a database for information and photos. The teachers wish for material that covers the central topics and content areas of art education.

The study showed that supplemental teaching materials have a significant role in supporting the work of art education teachers. My results could, for example, provide help in developing new study material for art education.

Keywords: supplemental teaching materials, study material, teaching materials, art education teachers, art education, professional development

x The thesis does not contain other personal information besides the author's.

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkielma oppi- ja tukimateriaalin tarpeesta kuvataidekasvatuksessa	1
1.2 Kuvataideopetuksen oppi- ja tukimateriaalit.....	3
1.3 Opetussuunnitelmat.....	7
1.4 Tutkielman rakenne	11
2 Muuttuva kuvataideopettajuus ja opettajan ammatillinen kehittyminen	12
2.1 Kuvataideopettajan työn vaatimukset muutoksessa	12
2.2 Kuvataideopettajan ammatillinen osaaminen	16
2.3 Osaamisen kehittäminen ja jatkuva oppiminen.....	19
2.4 Kollegiaalinen tuki	22
3 Oppimateriaalit	24
4 Tutkimuksen toteutus	29
4.1 Tutkimuskysymykset	29
4.2 Tutkimusaineistot.....	29
4.3 Tutkimuksen kyselyyn vastaajat.....	30
4.4 Tutkimuksen kulku	32
4.5 Aineiston analyysi.....	35
4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka.....	37
5 Tutkimustulokset	39
5.1 Opettajien käyttämät materiaalit	39
5.2 Itse tuotetut materiaalit.....	48
5.3 Opettajien kaipaamat materiaalit	50
5.4 Materiaalien jakaminen ja kollegiaalinen tuki	57
5.5 Materiaalien digitaalisuus	60
5.6 Muutoksissa jaksaminen	64
6 Pohdinta.....	69
Lähteet.....	74
Liite 1	78
Liite 2	81
Liite 3	82

1 Johdanto

1.1 Tutkielma oppi- ja tukimateriaalin tarpeesta kuvataidekasvatuksessa

Graduni taustalla ovat omat opintojeni aikaiset pohdinnat siitä, mitä kuvataideopettaja tarvitsee, ja mitä itse tarvitsen, voidakseni opettaa hyvin. Tähän mennessä minulla on opetuskokemusta vain opetusharjoitteluista, mutta niissä olen huomannut, että tuntien valmisteluun kuluu joskus hyvin paljon aikaa: tunti-idean keksimisen lisäksi täytyy etsiä hyviä tieto- ja kovalähteitä, koostaa niistä sopiva paketti ja miettiä niiden esitysmuoto oppilaille. Kaikki yliopiston kursseilla opitut tiedot, taidot ja esimerkiksi vinkit hyvistä materiaaleista ja lähteistä eivät pysy itselläni tuoreena muistissa, enkä kaikesta ole aikanaan tehnyt muistiinpanoja järjestelmällisesti. Uutta tietoa täytyy etsiä ja uusia tekniikoita joutuu niin opetusharjoittelussa kuin työelämässäkin itsenäisesti opettelemaan tai ainakin kertaamaan. Vaikka esimerkiksi internet ja kirjastot ovat pullollaan kaikenlaista tietoa, voi niistä olla vaikea seuloa tarvitsemaansa tietoa ja tukea.

Esimerkiksi kuvataiteen oppikirjat tai verkossa olevat tuntimateriaalit helpottaisivat tuntien valmistelutyötä. Ne tarjoaisivat kootun paikan, josta apuja löytyy helposti ja nopeasti. Ne tarjoaisivat myös esimerkkejä siitä, millaisia tekniikoita ja aihepiirejä kuvataiteen tunneilla voisi käsitellä.

Nykyinen, vuoden 2014, perusopetuksen opetussuunnitelma on melko väljä. Se toisaalta mahdollistaa monenlaisen opetuksen eikä rajaa liikaa, mutta toisaalta antaa melko vähän konkreettisia esimerkkejä opetuksen ideointiin ja toteutukseen. On vaikeaa hahmottaa ja päättää, mitä ainakin olisi hyvä käydä läpi ja mitkä ovat keskeisiä aiheita ja tekniikoita vaikkapa seitsemännen luokan kuvataiteen tunneilla käsiteltäviksi. Monissa muissa oppiaineissa on oppikirjat, jotka tarjoavat jonkinlaisen rungon opetukselle. Kuvataiteessa on vain muutamia oppikirjoja, ja nekin jo osin hieman vanhentuneita sisällöiltään.

Tutkimukseni tavoitteena on kartoittaa, minkälaisia materiaaleja opettajat käyttävät opetuksensa tukena ja miten materiaalit tukevat opettajan ammatillista kehittymistä. Erityisesti minua kiinnostaa, millainen tarve kuvataideopettajilla on opetustaan tukevalle aineistolle: onko opettajien tarpeita vastaavaa aineistoa olemassa ja tarjolla riittävästi, löytävätkö opettajat tarvitsemaansa materiaalia, sekä millaista materiaalia opettajat kaipaavat, eli mitä puuttuu.

Käytän tässä tutkimuksessa opettajan opetusta tukevasta aineistosta nimitystä tukimateriaali. Tarkoitan sillä kaikkea sellaista materiaalia, jota kuvataideopettaja hyödyntää opetuksensa suunnittelussa ja toteutuksessa sekä oman ammatillisen kehittymisen tukena. Tukimateriaaleja ovat esimerkiksi kuvataiteen oppikirjat, taidekirjat, nettisivustot ja linkit, tekniikkaohjeet, videot, diaesitykset ja monisteet. Käsittelen oppimateriaalin ja tukimateriaalin käsitteiden välistä eroa ja suhdetta tarkemmin luvussa 3. Kuvataideopettajien käyttämistä tukimateriaaleista ei ole aikaisempaa kirjallisuutta tai tutkimusta. Esimerkiksi oppimateriaaleja ja kuvataideopetusta yleisesti on kyllä tutkittu, mutta ei tukimateriaaleja. Koska kuvataiteen tukimateriaaleja ei ole aiemmin tutkittu, on mielestäni tarve aihetta kartoittavalle tutkimukselle. Kartoittava tutkimus pyrkii selvittämään vähän tunnettuja ilmiöitä ja etsimään uusia näkökulmia (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara & Sinivuori, 2009, s.138).

Tutkimuskysymykseni on: “Millä tavoin tukimateriaalit tukevat kuvataideopettajan työtä ja ammatillista kehittymistä?”. Alakysymykset ovat: “Millaisia materiaaleja opettajat käyttävät?” ja “Millaisia materiaaleja opettajat kaipaavat?”.

Keräsin tutkimuksen aineiston loppusyksystä 2019 tukimateriaaleja käsittelevällä verkkokyselyllä, johon vastasi kuusitoista kuvataideopettajaa. Jaoin kyselyn kuvataideopettajien Facebook-ryhmässä. Analysoin kyselyn vastaukset teemoittamalla. Lisäksi käytän tutkimustani tukevana aineistona erilaisia kuvataideopetuksen tueksi tarkoitettuja kirjoja sekä verkkomateriaaleja. Tarkastelen, mitä kuvataideopetuksen tukimateriaaleja on olemassa ja millaisia nämä materiaalit ovat. Tutkimuksen teoreettinen tausta nojautuu kuvataidekasvatusta käsittelevään tutkimukseen sekä ammatillista kehittymistä käsittelevään kirjallisuuteen.

Tutkimuksesta ja sen myötä tekemästani tukimateriaalikartoituksesta voi olla hyötyä kuvataideopettajille, jotka pohtivat, mistä hyvää materiaalia voi löytää. Ehkä tutkimus voisi myös kannustaa opettajia jakamaan tukimateriaalia keskenään enemmän. Mahdollisesti tutkimukseni tarjoaa palautetta Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmalle siitä, tulisiko kuvataideopetuksen opetus- ja tukimateriaalia ja niiden hyödyntämistä käsitellä kursseilla enemmän. Tutkimukseni voi olla hyödyksi kuvataideopetuksen alalle laajemminkin, tueksi uusien opetus- ja tukimateriaalien kehitystyöhön.

Keväällä 2020 koronapandemia pakotti monet opettajat etäopetukseen ja aiheutti opettajille paljon haasteita jaksamisen kanssa. Akava Worksin vuoden 2020 syyskuussa tekemä selvityksen mukaan opetuslalla korona-aika ja etätöiden tekeminen kasvatti opettajien työmäärää sekä lisäsi kiireen tuntua ja muuta kognitiivista kuormitusta (Akava Works, 2020). Arvelen, että tässä yllättävässä ja kuormittavassa tilanteessa monille opettajille tuli tarve etäopetukseen soveltuvalla tai etäopetukseen ideoita ja vinkkejä tarjoavalle tukimateriaalille.

1.2 Kuvataideopetuksen oppi- ja tukimateriaalit

Tämä luku on kartoittava ja taustoittava katsaus kuvataideopetuksen tukimateriaaleihin. Kerron millaisia materiaaleja itse käytän ja esittelen joitakin kuvataideopetuksen oppi- ja tukimateriaaleja, joita olen löytänyt. Kuvailen tarkemmin kolmea materiaalia: *Kuvien kirja*, *Kuvan tekijä* ja *Kuvataide 7*. Pyrin näiden esimerkkien kautta avaamaan, mitä tarkoitan tukimateriaaleilla.

Käytän itse monenlaisia tukimateriaaleja. Teen usein tunneille Powerpoint-esityksen: siinä on pohjustusta aiheeseen, aiheeseen johdattelevia kysymyksiä, tietoa, esimerkkikuvia ja lopuksi tehtävänanto. Saatan näyttää tunnilla omia materiaalikokeiluitani tai havainnollistaa tekniikkaa itse (esim. musteella piirtäminen). Tunteja valmistellessani haen tietoa usein Googlen kautta, erinäisille sivuille päätyen, tai joskus haen videoita suoraan Youtubesta. Kerään hyödyllisiä materiaaleja koneelle

kansioihin tai esimerkiksi Google Driveen. Olen myös kerännyt muun muassa kirpputoreilta erilaisia taiteeseen liittyviä teoksia, esimerkiksi museoiden katalogeja tai eri taiteilijoiden elämää ja teoksia esitteleviä kirjoja. Joskus hyödynnän näitä tuntien valmistelussa tai näytän oppilaille tunnilla. Facebookin Kuvista-ryhmästä kerään joskus talteen hyviä ideoita, ja tiedän, että sieltä voin kysyä apua kaikenlaisista kuvataiteen opettamiseen liittyvistä aiheista.

Oheiseen kuvaajaan (kuvaaja A) olen koonnut muutamia esimerkkejä tukimateriaaleista ja järjestellyt niitä kategorioihin. Tämä listaus pohjautuu tutkimuksen alkuvaiheessa tekemääni kartoitukseen siitä, mitä kirjoja kuvataideluokkien hyllyissä on (ks. luku 4.4), mitä materiaaleja Kuvista-Facebook-ryhmässä olen nähnyt mainittavan ja millaisia materiaaleja itse käytän tai olen nähnyt.

Kuvien kirja

Kuvien kirja: Kuvataideopetuksen käsikirja perusopetukseen (Forsman & Piironen, 2006) on opas ja käsikirja kuvataideopettajalle. Teoriaa, tehtäviä ja taidekuvia sisältävä teos käsittelee kuvataideopetuksen eri osa-alueita sekä antaa opetukselle rakennusaineksia ja esimerkkitehtäviä suunnannäyttäjiksi. Kirja neuvoo esimerkiksi työskentelytavoissa, opetuksen tavoitteissa, arviointitavoissa ja oppimisympäristöissä.

Kirja sisältää käytännönläheisiä ohjeita ja vinkkejä. Tekniikoihin liittyviä käytännön ohjeita löytyy esimerkiksi linoleikkauksesta ja vedostuksesta: kirjassa on vinkkejä paperin valinnasta ja vaihtoehtoisista materiaaleista linolevyn sijaan (Forsman & Piironen, 2006, s. 61). Myös opettamiseen on neuvoja, esimerkiksi kehoitus kiinnittää huomiota puheeseen ja kieleen, jotta oppilaat oppivat kuvataiteen käsitteitä ja että opetusta ymmärtävät myös ne, jotka eivät puhu suomea äidinkielenään (Forsman & Piironen, 2006, s. 130). Kirja tarjoaa esimerkkejä siitä, millä tavoin voi motivoida oppilaita ja ylittää työskentelyn esteitä, esim. epävarmuuden tunteet ja ideoiden puutteen (Forsman & Piironen, 2006, s. 160).

Sähköiset

Opettaminen

- Studeo.fi (entinen Tabletkoulu), Kuvataide 7 -oppimateriaali
- Freeed.com
- opentunti.fi
- aoe.fi (Avointen oppimateriaalien kirjasto)
- OPH:n oppimateriaalit (<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/oppimateriaalit>)
- OPH:n materiaaleja kuvataideopetukseen (<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/materiaaleja-kuvataiteen-opetuksen-tueksi>)

Nettisivuja:

- kuvataiteeseen ja kuvataideopetukseen liittyvät blogit
- järjestöjen ym. nettisivut

Some-alustoja

- Pinterest
- Youtube
- Google-haku
- Instagram

Sähköisiä materiaaleja, esim.

- videot ja elokuvat
- kuvat
- artikkelit
- linkit

sovellukset (app)

Kirjat & painetut

- taidekirjat (esim. taidehistoria, tyyliuunnat, taiteilijat)
 - o Maailman taide -sarja
 - o Suomen taide -sarja
- käsikirjat ja tekniikkaoppaat (esim. maalausoppaat, valokuvaus, sarjakuva)
 - o Taidekoulu-sarja (mm. öljyvärimaalauksen perusteet), Mäkelä
 - o Ateljee -sarja (mm. Monet, Impressionismi, Akvarelli)
 - o Uusi sarjakuvantekijän oppikirja, Ilpo Koskela
- kuvataiteen oppikirjat / oppaat kuvataiteen opetukseen
 - o Kuvan tekijä -teos
 - o Kuvien kirja
 - o Peruskoulun opetuksen opas: Yläasteen kuvaamataito (1988)
 - o Uuden lukion kuvaamataito
- muu kirjallisuus
- opetuskalvot (esim. Gummeruksen opetuskalvot: kuvaamataito)

Muita fyysisiä

- monisteet
- lehdet ja lehtileikkeet
- kuvakortit, postikortit
- muu fyysinen/painettu/tulostettu kuvamateriaali

Itse tehdyt

- diat (esim. Powerpoint-esitykset)
- tehtävämonisteet
- esim. monisteet, piirroksot, kaaviot, kuvat, tekstit
- muiden opettajien tuottamat tukimateriaalit

Kuvaaja A. Mitä tukimateriaalit ovat: muutamia esimerkkejä ja kategorioita.

Kirjan lopussa on asiahakemisto (termit), henkilöhakemisto (taiteilijat), arvioinnin kriteerit vuosiluokilla 1–4 ja 5–9 sekä taidehistorian kokonaisuutta hahmotteleva taide- ja tyyliuuntien aikajana. Aikajana tiivistää taidehistorian keskeisimpiä suuntauksia, avaa käsitteitä ja antaa esimerkkejä tyylien piirteistä sekä eri taiteilijoista. Kirja perustuu vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteisiin ja painottaa kuvavalinnoissaan Suomen taiteen kultakautta, Euroopan taidetta ja nykytaidetta, kuitenkin huomioiden myös monikulttuurisuuden (Forsman & Piironen, 2006, s. 5).

Oppaan tekstit on suunnattu ensisijaisesti opettajalle, mutta kuvat, kuvatekstit ja tehtävät on tarkoitettu sekä oppilaiden että opettajan käyttöön (Forsman & Piironen, 2006, s. 5). Ensisijaisesti teos on siis opettajan opas eikä oppikirja oppilaiden itseenäiseen käyttöön. Opas luottaa opettajien omaan harkintaan ja ammattitaitoon: lukujen käsittelyjärjestys on vapaa, tehtäviä kehoitetaan soveltamaan ja mukauttamaan omalle ryhmälle sopivaksi ja opettajan tulisi avata kirjan tehtävänannot oppilaille keskustellen (Forsman & Piironen, 2006, s. 5).

Runsaine kuvineen opas toimii myös kuvapankkina ja kuvia voi esimerkiksi heijastaa valkokankaalle (Forsman & Piironen, 2006, s. 5). Teos on runsas ideapankki ja tietopankki ja monipuolinen opas kuvataideopetuksen tueksi.

Kuvan tekijä

Kuvan tekijä: taide ja visuaalinen maailma (2004) on kuvataiteen oppikirja yläkouluun. Se vaikuttaa olevan suosittu oppikirja, eräänlainen kuvataideopetuksen perusteos. Vuonna 2004 julkaistu teos on myös yksi ainoita kuvataideopetukseen tehtyjä oppikirjoja. Takakannen tekstin mukaan teos on ”*kirjoitettu ja kuvitettu käytettäväksi monella tavalla: lukukirjana, hakuteoksena, virikeaineistona ja taustatukena taiteellisessa ilmaisussa*” (Suvanto ym., 2004). Kirja on kattava paketti kuvia, tietoa, tehtäviä sekä materiaali- ja tekniikkaohjeita.

Kuvataide 7

Studeon (entinen Tabletkoulu) *Kuvataide 7* -oppimateriaali on esimerkki sähköisestä kuvataiteen oppimateriaalista. Studeo on sähköisten oppimateriaalien kustantaja. *Kuvataide 7* on nimensä mukaisesti tarkoitettu erityisesti seitsemäsluokkalaisten kuvataideopetukseen, mutta se soveltuu muillekin yläluokille (Studeo, 2021). Oppimateriaali on tehty vuoden 2016 opetussuunnitelman ja sen sisältöalueiden (esimerkiksi omat kuvakulttuurit, ympäristön kuvakulttuurit) mukaan. Paljon linkkejä sisältävä materiaali on jaettu lukuihin, joita voi käydä läpi haluamassaan järjestyksessä. Materiaaliin sisältyy myös erilaisia tekniikoita avaava Kuvanrakentajan työkalupakki -osio (Studeo, 2021).

1.3 Opetussuunnitelmat

Tutustuin vuosien 2004 ja 2014 perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin (POPS, 2004; POPS, 2016), sillä minua kiinnosti, mainitaanko niissä oppi- tai tukimateriaaleja ja ohjaavatko opetussuunnitelmat niiden käyttöä jotenkin. Halusin tarkastella, miten opetussuunnitelmat eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, miten paljon konkretiaa tai esimerkkejä ne sisältävät materiaaleihin liittyen.

Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa kuvaillaan esimerkiksi työtapoja sekä oppimisympäristöjä - joihin sisältyy tilojen ja käytäntöjen lisäksi myös opiskelussa hyödynnettävät materiaalit ja välineet (POPS, 2016, s. 29, 427). Opetussuunnitelma ei kuitenkaan puhu siitä, millaisia materiaaleja opettaja itse käyttää, tai voi käyttää, tai olisi hyvä käyttää. Se keskittyy opetuksen toteuttamiseen ja oppilaan näkökulmaan, siihen mitä oppilas oppii ja miten häntä tuetaan. Opetussuunnitelmassa kerrotaan, mitä oppilaille tulee opettaa, mitä opetuksessa tulisi käsitellä ja mitä oppilaiden tulee oppia. Siellä ei kerrota suoraan, eli jätetään avoimeksi, millä keinoilla ja millä välineillä (ja millaisia tukimateriaaleja hyödyntämällä) näihin tavoitteisiin päästään. Opetussuunnitelma jättää siis opettajalle paljon vapauksia toteuttaa monenlaista opetusta.

Vuoden 2004 opetussuunnitelma määrittelee nykyistä opetussuunnitelmaa tarkemmin eri tekniikoita, aihealueita ja sisältöjä, joita peruskoulun kuvataideopetuksessa tulee käydä läpi. Tässä joitakin poimintoja vuoden 2004 opetussuunnitelmassa mainituista, melko konkreettisista, sisällöistä vuosiluokilta 5–9:

Kuvailmaisuus ja kuvallinen ajattelu:

- piirustus, grafiikka, maalaus, keramiikka, kuvanveisto, tilataide ja taide ympäristössä, kuvallisen ajattelun syventäminen - -

Media ja kuvaviestintä:

- kuvan käyttötarkoituksen tarkastelemista mediassa, mediaesitysten rakenteellista ja sisällöllistä analyysia
- valokuvausta tai video- ja digitaalista kuvausta
- kuvakerronnan muotoja: kuvituksen, sarjakuvan ja liikkuvan kuvan erityispiirteitä
- graafista suunnittelua: kuvan ja sanan yhdistämistä, typografian ja taiton perusteita
- mainonnan kanavia ja ilmaisukeinoja
- elokuvien ja televisio-ohjelmien analysointia (POPS, 2004, s. 239)

Lisäksi poimintoja 2004 opetussuunnitelman vuosiluokkien 1–4 sisällöistä:

Media ja kuvaviestintä:

- kuvakerronnan perusteita: tarinasta kuvaksi, lähikuva ja yleiskuva, kuvan ja tekstin yhdistäminen
- kuvitus, sarjakuva, mainoskuva, valokuvaus, video ja digitaalinen kuva (POPS, 2004, s. 237)

Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa kuvataiteen opetuksen tavoitteita vuosiluokille 7–9 kuvataan edelliseen verrattuna hyvin yleisellä tasolla:

Visuaalinen havaitseminen ja ajattelu: T1 kannustaa oppilasta havainnoimaan taidetta, ympäristöä ja muuta visuaalista kulttuuria moniaistisesti ja käyttämään monipuolisesti kuvallisen tuottamisen menetelmiä

- -

Kuvallinen tuottaminen: T4 ohjata oppilasta soveltamaan erilaisia materiaaleja, tekniikoita ja ilmaisun keinoja sekä syventämään kuvallisen tuottamisen taitojaan (POPS, 2016, s. 426)

Vuoden 2014 opetussuunnitelman tavoitteissa mainitaan vain erilaiset materiaalit ja tekniikat, mutta ei avata sen tarkemmin, mitä nämä materiaalit ja tekniikat voivat olla tai mitä niiden kuuluisi olla. Esimerkiksi keramiikasta, arkkitehtuurista tai lähikuvista ei mainita mitään. Myöskään sanaa piirtäminen ei mainita vuoden 2014 opetussuunnitelmassa kuvataiteen oppiaineen kohdalla lainkaan eikä sanoja maalaus tai maalaaminen esiinny koko asiakirjassa.

Kokosin 2014 opetussuunnitelmasta joitakin konkreettisimmin materiaaleihin tai tukimateriaaleihin liittyviä ilmauksia. Pysin tällä tavoin hahmottelemaan, mitä materiaaleja tai välineitä kuvataideopetuksessa tulisi opetussuunnitelman mukaan olla.

Uusimman opetussuunnitelman mukaan kuvataideopetuksen tavoitteena on *”kannustaa oppilasta havainnoimaan taidetta, ympäristöä ja muuta visuaalista kulttuuria moniaistisesti”* sekä *”ohjata oppilasta tarkastelemaan taiteen ja muun visuaalisen kulttuurin merkitystä yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle historian ja kulttuurin näkökulmista”* (POPS, 2016, s. 426–427). Opetuksessa on siis oltava jotakin havainnoitavaa materiaalia ja jotakin minkä avulla havainnoida. On oltava käytettävissä erilaisia välineitä, joiden kautta voi tarkastella taidetta ja muuta visuaalista kulttuuria moniaistisesti ja erilaisista näkökulmista.

Lisäksi vuoden 2014 opetussuunnitelma sanoo, että opetuksessa tulee *”ohjata oppilasta soveltamaan erilaisia materiaaleja, tekniikoita ja ilmaisun keinoja sekä syventämään kuvallisen tuottamisen taitojaan”* ja ohjata oppilasta *”käyttämään monipuolisesti kuvallisen tuottamisen menetelmiä”* sekä *”innostaa oppilasta ilmaisemaan havaintojaan ja ajatuksiaan kuvallisesti erilaisia välineitä ja tiedon tuottamisen tapoja käyttäen eri ympäristöissä”* (POPS, 2016, s. 426). Tästä voi vetää yhteen, että kuvataideopetuksessa tulisi olla saatavilla runsaasti erilaisia välineitä ja materiaaleja kuvalliseen tuottamiseen ja ilmaisuun eri tekniikoin, myös erilaiset ympäristöt huomioiden.

Näiden katkelmien perusteella kuvataideopetuksessa ja -luokassa tulisi uusimman opetussuunnitelman mukaan siis olla käytettävissä seuraavanlaisia materiaaleja tai välineitä (suluissa omat esimerkkini):

1. materiaalia, jota havainnoida (*esim. kuvat netistä, tulosteena tai kirjoista, julisteet, esineet luokassa, videot, teokset museossa ja lähiympäristössä...*)
2. välineitä, joiden avulla voi havainnoida ja tutustua taiteeseen ja kuviin (*esim. kirjat, tulosteet, tietokone, älylaite, netti, videotykki...*)
3. erilaisia välineitä, materiaaleja, tekniikoita, teknologioita ja ympäristöjä kuvalliseen tuottamiseen (*esim. paperit, kynät, maalit, tietokone, kuvankäsittelyohjelma, sovellukset, koululuokka, netti, lähiympäristö...*)

Ajattelen, että tukimateriaalit voivat auttaa kuvataideopettajaa edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamisessa. Tukimateriaalit voivat olla avuksi esimerkiksi erilaisen kuvamateriaalin esittelemisessä ja löytämisessä tai uusien tekniikoiden opettelussa.

Uusimmassa vuoden 2014 opetussuunnitelmassa on konkretia aiempaa opetussuunnitelmaa vähemmän, kun tavoitteet ja sisällöt on esitelty yleisluontoisemmin. On toisaalta hyvä, että nykyinen opetussuunnitelma on melko väljä ja mahdollistaa monenlaisen opetuksen. Mielestäni konkretian puute on silti hankalaa: on vaikea hahmottaa, mitä tekniikoita ainakin olisi hyvä opettaa oppilaille, ja miten varmistaa kuvantekemisen monipuolisuus, kun esimerkkejä ei juuri anneta. Tietysti on perusteltua, ettei opetussuunnitelmassa luetella liian montaa tekniikkaa, ja ettei se velvoita toteuttamaan niitä kaikkia. Mutta varsinkin aloittelevana opettajana jokin konkretia siitä, mitä käytännön opetus opetussuunnitelman pohjalta voisi olla, olisi tarpeen, jotta voi toteuttaa laadukasta ja opetussuunnitelman mukaista kuvataideopetusta. Erilaiset tukimateriaalit osin vastaavat tähän tarpeeseen, sillä niistä voi saada ideoita ja konkreettisia esimerkkejä tehtävistä, tekniikoista, aihepiireistä ynnä muusta.

1.4 Tutkielman rakenne

Luku 2 käsittelee kuvataideopettajan työtä, sen vaatimuksia ja muutoksia, suhteessa tukimateriaaleihin. Pohdin, millainen on tukimateriaalien merkitys muun muassa opettajan osaamisen, osaamisen kehittämisen ja jaksamisen kannalta: esimerkiksi millä tavoin opettaja hyötyy työssään tukimateriaaleista ja miten tukimateriaalit voivat auttaa ammatillisessa kehittämisessä. Alaluku 2.1 käsittelee opettajan työhön kohdistuvia monia vaatimuksia ja muutoksia. Luvussa 2.2 tarkastelen, mitä kuvataideopettajan ammatilliseen osaamiseen kuuluu ja luvussa 2.3 jatkuvaa oppimista sekä sitä, miten opettaja voi kehittää omaa osaamistaan. Luvussa 2.4 pohdin, millainen rooli kollegiaalisella tuella on kuvataideopettajalle erityisesti oman osaamisen kehittämisen sekä tukimateriaalien kannalta.

Luvussa 3 käsittelen oppimateriaalien käyttöä ja materiaalien muutosta sekä määrittelen käsitteet oppimateriaali ja tukimateriaali. Luku 4 avaa tutkimuksen toteutusta, muun muassa tutkimuksen kulkua, aineistoja ja analyysia.

Luvussa 5 esittelen tutkimuksen tulokset kuudessa teemoittelun pohjalta syntyneessä alaluvussa. Luvussa 5.1 käsittelen sitä, millaisia materiaaleja kuvataideopettajat käyttävät ja millaisia käyttötarkoituksia materiaaleilla on. Luvussa 5.2 kuvailen, millaisia materiaaleja opettajat tuottavat itse. Luku 5.3 erittelee, millaisia tukimateriaaleja opettajat kaipaavat: miten saatavilla oleva materiaali vastaa opettajien tarpeita, millaisia ominaisuuksia ja asiasisältöjä tukimateriaaleilta kaivataan ja pohdin, miten opetuskokemus vaikuttaa tukimateriaalien tarpeeseen.

Luku 5.4 käsittelee sitä, millä tavalla kuvataideopettajat jakavat tukimateriaalia toistensa käyttöön tai tukevat ja saavat tukea kollegoiltaan muilla tavoin. Käsittelen esimerkiksi Kuvista-ryhmää. Luku 5.5 keskittyy materiaalien digitaalisuuteen. Kuvailen, missä määrin opettajat käyttävät digitaalisia ja painettuja materiaaleja. Pohdin digitalisaatiota ja sen myötä tapahtuvaa muutosta opetuksessa ja tukimateriaaleissa sekä pohdin digitaalisten materiaalien etuja ja kääntöpuolia painettuihin materiaaleihin verrattuna. Luvussa 5.6 käsittelen opettajien jaksamista työn muutosten keskellä. Pohdin erilaisia opettajien kohtaamia tukimateriaaleihin linkittyviä haasteita.

2 Muuttuva kuvataideopettajuus ja opettajan ammatillinen kehittyminen

2.1 Kuvataideopettajan työn vaatimukset muutoksessa

Opettajan työhön kohdistuvat vaatimukset tulevat esimerkiksi opetussuunnitelmista mutta myös laajemminkin yhteiskunnan asenteista ja odotuksista opettajan työtä ja koulun opetusta kohtaan. Opettajan työhön ja sen vaatimukseen vaikuttaa yleinen työelämän muutos ja asenteet työntekoon liittyen, esimerkiksi tehokkuuden korostaminen. Teknologian ja viestinnän kehitys ja muutos on yksi työn vaatimukseen vaikuttava tekijä. Työn ja vaatimusten muutokset liittyvät esimerkiksi opettajan jaksamiseen ja osaamiseen. Tukimateriaaleilla taas on oma roolinsa näiden molempien tukemisessa.

Kuvataideopettajan työnkuva on nykyään paljon laajempi kuin aiempina vuosikymmeninä. Esimerkiksi mediakasvatus on noussut kuvataidekasvatuksen osa-alueeseen monine laitteineen ja erikoistekniikoineen. Yleisenä käsityksenä on myös, että oppilashuolto, raportointi ja yhteydenpito oppilaiden vanhempiin on lisääntynyt. Moni kuvataideopettaja uupuu työssään: opettajia kuormittavat kiire ja työmäärän kasvu (OAJ, 2019), ja opettajista juuri aineenopettajilla on eniten uupumusta (Jyväskylän yliopisto, 2020). Hyvät, valmiit tukimateriaalit voivat helpottaa opettajan työtaakkaa. Opettajan odotetaan myös kehittävän omaa osaamistaan ja työtään. Tukimateriaalit ovat tässä avuksi.

Muuttuvat opetussuunnitelmat vaikuttavat kuvataideopettajan työhön, esimerkiksi opetettaviin sisältöihin ja opetustapoihin. Muuttuvat opetussisällöt ja opetustavat heijastuvat myös siihen, millaisista tukimateriaaleista opettajalle on hyötyä: esimerkiksi vastaavatko tukimateriaalien sisällöt uusimman opetussuunnitelman sisältöjä, eli onko opettajalla saatavilla uusiin sisältöihin liittyvää tukimateriaalia.

Luukkainen (2005) hahmottelee kirjassaan *Opettajan matkakirja tulevaan* sitä, mitä opettajuus on ja mitä se tulee tulevaisuudessa olemaan. Luukkaisen mukaan voidaan ajatella, että opettajuus on kuva opettajan työstä. Tämän kuvan muodostavat opettajan oma käsitys työstä ja sen sisällöistä sekä yhteiskunnan edellyttämä tehtävä (Luukkainen, 2005, s. 18). Kun yhteiskunta muuttuu, muuttuu Luukkaisen mukaan myös opettajuus sisältöineen ja painotuksineen. Joitain opettajuuteen kuuluvia osatekijöitä ovat Luukkaisen mukaan muun muassa: *”ihmis-, tiedon- ja oppimiskäsitys, sisällön hallinta, eettisyys, itsemääräämisoikeus, rooli yhteiskunnallisena toimijana ja välttämättömyys kehittää taitojaan”* (Luukkainen, 2005, s. 18).

Opettajuus on Luukkaisen mukaan osa opettajan professiota. Luukkainen kuvailee profession käsitettä siten, että se liittyy *”opettajan ammatillisuuteen, ammattilaisuuteen ja opettajan työn asiantuntija-ammatin luonteeseen”* (Luukkainen, 2005, s. 20). Tulevaisuus painottuu Luukkaisen näkemyksissä siitä, mitä opettajuus on: *”Opettajan työ on yhteiskunnan tulevaisuushakuista kehittämistä”*. Koulutus heijastelee aina oman aikansa maailmaa ja arvoja mutta toisaalta muovaa ja kehittää niitä (Luukkainen, 2005, s. 24, 214).

Perinteiden opettamisen lisäksi koulun tulee Luukkaisen (2005) mielestä suuntautua tulevaisuuteen ja antaa valmiuksia uuden etsimiseen sekä yksilöllisten ratkaisujen tekemiseen. Opettajan tulee tarkkailla muutoksia ja uusia ilmiöitä ympäröivässä kulttuurissa ja olla valmis muuttamaan toimintaansa sekä käytäntöjä tavoitteiden mukaisella tavalla, yhteistyössä muiden kanssa. Luukkainen puhuu tässä yhteydessä tulevaisuussuuntautuneisuudesta, joka on myös opettajan työn uudistamista (Luukkainen, 2005, s. 3–4).

Niemi (2016) puhuu siitä, miten koulu ja opettajat ovat keskellä monenlaisia muutoksia: yhteiskunta, tiedonkäsitys, oppimisen tavat sekä käsitys oppimisesta muuttuvat. Niemen mukaan suuret globaalit muutokset esimerkiksi politiikassa ja taloudessa heijastuvat kouluun. Lisäksi teknologian ja viestinnän välineiden kehittyminen muuttavat arkea ja vuorovaikutustamme (Niemi, 2016, s. 20).

Myös Luukkainen pohtii, mitkä yhteiskunnan muutokset heijastuvat kouluun. Luukkaisen kirja *Opettajan matkakirja tulevaan* on julkaistu vuonna 2005 ja siinä

pohditaan 1990-luvun murrosta sekä visioidaan vuoden 2010 opettajuutta. Kirjan iästä huolimatta Luukkaisen kuvailemat muutokset tuntuvat olevan yhä käynnissä ja vaikuttavan yhteiskuntaan ja opettajuuteen. Luukkainen luettelee esimerkkeinä kouluun vaikuttavista yhteiskunnan muutoksista muun muassa laajentuneet oppimisympäristöt, sähköisen viestinnän kehittymisen ja lisääntymisen sekä yksilöllisten koulutustarpeiden korostumisen. Luukkaisen listalla kenties epäsuoremmin vaikuttavia muutoksia ovat työttömyys, moninaiset perheet, väkivallan ja fundamentalismin kasvu, rasismi, maantieteellisten alueiden eriarvoistuminen ja median vaikutuksen voimistuminen (Luukkainen, 2005, s. 12). Yhteiskunnallinen tilanne kuitenkin vaikuttaa oppilaisiin, joita opettaja työssään kohtaa.

Opettajan työhön vaikuttavia ilmiöitä ovat Luukkaisen mukaan myös *”jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö, epävarmuuden hallinta, yhteistoiminta ja vuorovaikutus”*. Tähän muutokseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi koulutuksen uudet rakenteet ja järjestämistavat sekä yhteistyön ja yhteisöllisyyden painottaminen (Luukkainen, 2005, s. 12).

Luukkaisen mielestä on tärkeää keskustella siitä, millaista opettajuus on tulevaisuudessa. Opettajuus muuttuu jatkuvasti ja niin kuuluuakin tapahtua. Ongelmia syntyy, jos muutosta vastustetaan eikä siihen valmistauduta eikä valmisteta (Luukkainen, 2005, s. 3). Koska opettajuus muuttuu, merkitsee se opettajalle identiteettityötä: pohdintaa siitä, mitä opettajuus ja opettajan työ oikein on (Luukkainen, 2005, s. 5). Luukkaisen mielestä *”Kyky vastata tähän jatkuvaan muutokseen on opettajan työssä onnistumisen ja jaksamisen perusta”* (Luukkainen, 2005, s. 13).

Opettajan työhön kohdistuvien vaatimusten määrä kasvaa. Olennaisin vaatimuksia asettava taho on Opetushallitus, joka luo opetussuunnitelman perusteet. Opetussuunnitelman perusteet päivitetään suhteellisen usein ja ne tuovat aina mukanaan paljon uutta opetuksen sisältöön, tavoitteisiin ja työskentelytapoihin. Uusitalo-Malmivaara (2016) kertoo Kirsti Longan luomasta käsitteestä ”OPS-hölkä”, jolla Lonka tarkoittaa *”turhauttavaa kirimistä opetussuunnitelman vaatimusten perässä, takaa-ajoa, jossa maali sekä loittonee että pirstaloituu moneen suuntaan”* (Uusitalo-Malmivaara, 2016, s. 131). On huolestuttavaa, että opetussuunnitelma koetaan niin pirstaleiseksi ja mahdottomaksi sovittaa koulutyön arkeen.

Hietasen (2009) mukaan opettajan työn tehtävien määrä on vuosien aikana kasvanut ja kasvanut ilman, että mitään tehtäviä on karsittu pois. Siksi opettajan tuleekin pohtia, itsenäisesti ja työyhteisönsä kanssa, mitkä ovat työn perustehtäviä, työn ydintä (Hietanen, 2009, s. 54).

Opettajat eivät kuitenkaan ole ainoita, jotka pohtivat koulun tehtävää: Välijärven (2006) mukaan yhteiskunnan muutosten heijastuminen kouluun näkyy esimerkiksi siinä, että yhteinen käsitys koulun tehtävästä vaihtuu eri näkemysten väliseksi keskusteluksi. On erilaisia mielipiteitä siitä, mitä koulun opettamat kaikille välttämättömät perusasiat ovat ja kuka ne saa määritellä (Välijärvi, 2006, s. 23). Mediassa ja sosiaalisessa mediassa käydäänkin usein keskustelua siitä, miksi kouluissa opetetaan jotakin asiaa tai vastaavasti miksei koulussa opeteta jotakin toista asiaa. Koulu ja opettajat ovat siis melkoisen paineen alla, yhteiskunnan muutosten ja kansalaisilta tulevien mielipiteiden ja vaatimusten tulvassa.

Opettajan työ muuttuu yksin tekemisestä kohti yhteistyötä, yhteisopettajuutta ja laajempaa yhteisöllisyyttä. Luukkainen pitää yksin puurtamisen kulttuurista eron pääsemistä jopa tärkeimpänä muutoksen kohteena opettajuudessa. Hänen mukaansa opettajuuden on pitkään ajateltu olevan yksin tekemistä ja erehtymätöntä asiantuntijuutta, jossa heikkoutta ei voida näyttää. Tämä kulttuuri kuitenkin uuvuttaa opettajat. Yhteisöllinen yhteistyö on Luukkaisen mielestä paras tapa murtaa vanha ajattelutapa ja muuttaa käytäntöjä paremmiksi (Luukkainen, 2005, s. 4). Myös Niemi korostaa yhteistyön sekä vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitojen merkitystä tulevaisuudessa. Ihmisten väliset suhteet, kasvokkain tai etänä, korostuvat lähes kaikissa töissä, myös opetustyössä (Niemi, 2016, s. 20).

Edellä olen esitellyt erilaisia näkemyksiä siitä, miten opettajan työ yleisesti on muuttunut ja muuttumassa. Nämä muutokset pätevät mielestäni myös kuvataideopettajien työhön. Kallio-Tavin (2015, s. 168) kirjoittaa muutoksista juuri kuvataiteen oppiaineessa ja näkee, että tulevaisuudessa kuvataiteessa korostuvat erityisesti kulttuurinen moninaisuus ja moniarvoisuus, yhteisöissä toimiminen sekä esteettinen, eettinen ja ekologinen oikeudenmukaisuus, joita usein opetussuunnitelmakin painottaa.

Opettajuus käy siis läpi monia muutoksia, mutta Niemen (2016) mielestä työn ydin kuitenkin säilyy muutoksista huolimatta. Niemen mukaan ”*hyvän työn ydin on vahva ammattitaito, halu ja kyky kehittää omaa työtään sekä ammatin vahva eettinen luonne*”. Näiden avulla saavutetaan opettajuuden päätavoite, joka on oppilaan hyvän elämän edistäminen (Niemi, 2016, s. 19, 36).

2.2 Kuvataideopettajan ammatillinen osaaminen

Avaan tässä luvussa joitakin opettajan osaamisen alueita, sillä tarkastelen tutkielmassani, millainen rooli tukimateriaaleilla on opettajien tarvitseman osaamisen kehittämisessä: vastaavatko tukimateriaalit opettajien tarpeeseen, antavatko tukimateriaalit opettajille eväitä kehittää niitä osaamisen alueita, jotka opettajat kokevat olennaisiksi.

Opettajan ammattitaitoa voi kuvailla monilla termeillä. Luukkaisen (2005) mukaan kvalifikaatiolla tarkoitetaan opettajan osaamisvaatimuksia. Se on sitä, mitä opettajan kuuluu työssään osata, työnantajan näkökulmasta. Kvalifikaatiovaatimukset on kirjattu esimerkiksi opettajankoulutuksen opetussuunnitelmiin ja viranhakuilmoitukseen (Luukkainen, 2005, s. 42).

Kompetenssi on ammatillista osaamista työntekijän näkökulmasta (Luukkainen, 2005, s. 43). Sitä voidaan nimittää myös pätevyudeksi, kyvykkyydeksi tai todelliseksi osaamiseksi. Kompetenssi tarkoittaa valmiuksia selviytyä työtehtävistä. Kompetenssilla vastataan kvalifikaatiovaatimuksiin, ja erityisesti työkokemus lisää kompetenssia. (Luukkainen, 2005, s. 43.)

Opettaja voi olla kyvykäs (kompetentti) tekemään työtään, vaikkei omaa virallista pätevyyttä (kvalifikaatio). Toisaalta opettaja voi olla tutkinnon suorittanut, mutta silti hänen osaamisessaan on puutteita eikä opettajan työ onnistu (Luukkainen, 2005, s. 43). Luukkaisen mukaan kompetenssi yhdistettynä motivaatioon muodostaa opettajan toteutuvan ammattitaidon (Luukkainen, 2005, s. 49).

Vaikka opettajan osaamiselle on Luukkaisen mielestä vaikea nimetä tiettyjä kriteereitä, luettelee hän silti mielestään kaikista olennaisimmat tekijät: ” *‘tieto’, ‘osaaminen’ ja ‘läsnäolo’ luokan ja koulun työskentelyssä*”. Oppimisprosessin edistäminen on laadukkaan opettajan työn ytimessä (Luukkainen, 2005, s. 34).

Soini ja kollegat (2016) taas näkevät, että opettajan ammatin keskiössä on taitava oppiminen, jonka osatekijät ovat:

1. oppimisoosaaminen
2. vuorovaikutusosaaminen
3. hyvinvointiosaaminen, ja
4. koulun kehittämisosaaminen (Soini ym., 2016, s. 69).

Verrattuna Luukkaisen kriteereihin, tässä jäsentelyssä huomion kiinnittää hyvinvointiosaaminen ja koulun kehittämisosaaminen.

Myös Mikkolalla (2016) on neljän kohdan lista opettajan ammattitaidon osista: ” *opettavan aineen tai alan hyvä sisältötietous, oppimisen, ohjauksen ja opetuksen asiantuntijuus, sosiaaliset ja eettiset valmiudet sekä käytännön koulutyön osaaminen*” (Mikkola, 2016, s. 11). Eettiset valmiudet on uusi tekijä näissä muuten melko samansuuntaisissa listauksissa opettajan osaamisesta.

Mikkola korostaa sitä, että opettajuus on muutakin kuin tietojen ja taitojen välittämistä oppilaille. Työhön kuuluu myös ” *yhteiskunnallisten, sivistyksellisten ja kulttuuristen arvojen välittäminen*”. Koulun tulee edistää demokratiaa, ihmisarvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset muutokset sekä median muutokset heijastuvat yhä enemmän koulujen arkeen, minkä vuoksi Mikkola näkee opettajan työn sosiaalisen ja eettisen puolen yhä tärkeämpänä (Mikkola, 2016, s. 13).

Mikkolan kanssa hyvin samanlaisia näkemyksiä jakaa Välijärvi (2006), joka hänkin painottaa ” *opettajan ammatin eettisen ja sosiaalisen luonteen*” merkitystä yhteiskunnan muuttuessa. Myös Välijärvi ajattelee, että opettaminen ei ole vain tiedon välittämistä ja että opettaja väistämättä mallintaa nuorten oppilaiden arvoja, moraalia ja sosiaalista vuorovaikutusta (Välijärvi, 2006, s. 26).

Mikkola kirjoittaa, että verkkomedioissa nykyään leviävän ihmisoikeus- ja demokratiavastaisuuden vuoksi näiden arvojen puolustaminen koulussa on nyt hyvin tärkeää (Mikkola, 2016, s. 13). Mikkolan kommentti on vuodelta 2016, ja näin vuoden 2021 näkökulmasta se tuntuu olevan entistä ajankohtaisempi ja merkityksellisempi. Sosiaalisessa mediassa demokratiavastaisuus, vähemmistöviha ja erilaiset salaliittoteoriat ja disinformaatio leviävät vauhdilla, ja monissa Euroopan maissakin demokratia vaikuttaa murenevan.

Mikkola huomauttaa, että tulevaisuuden opettaja tarvitsee työssään taitoja käyttää ja soveltaa uutta opetusteknologiaa, kun tekniikan kehitys muuttaa oppimisympäristöjä kiihtyvällä vauhdilla. Tieto- ja viestintätekniikka on jo erottamaton osa nuorten oppilaiden elinympäristöä (Mikkola, 2016, s. 12). Edelleen Mikkola kirjoittaa vuoden 2016 näkökulmasta, ja nyt viisi vuotta myöhemmin tietotekniikka ja sähköiset oppimisympäristöt ovat yhä suuremmassa roolissa kouluissa, erityisesti kun koronapandemian vuoksi koulut joutuivat siirtymään etäopetukseen, ja opettajien tuli pakon edessä opetella käyttämään esimerkiksi erilaisia videotapaamisohjelmia.

Kuvataideopettajille etäopetukseen siirtyminen toi haasteita, sillä tehtävien pitikin yhtäkkiä olla sellaisia, joita oppilaat voivat toteuttaa kotoa löytyvillä välineillä ja materiaaleilla. Jotkut opettajat saattoivat myös jakaa kouluilla materiaalipaketteja kotiin vietäviksi. Etäopetus asetti toisaalta monia haasteita, mutta toisaalta se tarjosi mahdollisuuden kehittää opetusta ja olla luova. Yleisesti tekniikan kehitys vaikuttaa kuvataideopettajien työssä ja osaamisen vaatimuksissa näkyvän esimerkiksi niin, että digitaalinen kuvantekeminen ja erilaisten sovellusten käytön opettelu on korostunut.

Luukkainen näkee, että opettajan tulisi nykyään olla ”*mahdollisuuksien avaaja ja kehittymisen tukija*”, sillä oppilaan rooli aktiivisena toimijana ja subjektina on päivittyvien opetussuunnitelmien myötä korostunut (Luukkainen, 2005, s. 23). Lisäksi opettajan tulisi huolehtia oman aineenhallinnan ja pedagogisten taitojen ylläpitämisestä ja oman toimintansa säännöllisestä reflektoinnista (Luukkainen, 2005, s. 34).

Opettajan työhön ja ammattitaitoon kuuluu Luukkaisen mukaan ympäröivän yhteiskunnan muutosten ja haasteiden analysointi ja oman opetuksen mukauttaminen sen mukaisesti. Opettajuus on sitä, että pohtii työnsä päämäärää ja keinoja saavuttaa

se. Vaikka opettajan tulee itse tehdä näitä analyyssejä, on työ toisaalta myös yhteisöllistä, koko kouluyhteisön tekemää muutostyötä ja yhdessä pohtimista (Luukkainen, 2005, s. 13). Myös Mikkolan mukaan opettajilla tulee tulevaisuudessa olla *“valmius vuoropuheluun sekä kyky osallistua ja vaikuttaa aktiivisesti kasvatusta ja koulutusta koskevaan keskusteluun”* (Mikkola, 2016, s. 15).

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan vuoden 2018–2020 opinto-oppaan kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman kohdalta löytyvät taiteen kandidaatin ja taiteen maisterin tutkintojen kuvaukset määrittävät osaltaan sitä, mitä kuvataideopettajan ammatilliselta osaamiselta odotetaan (Opinto-opas 2018–2020, s. 18). Opinto-oppaan mukaan kuvataidekasvatuksen tutkinnon suorittanut opiskelija hallitsee pääaineen perusteet, jotka sisältävät muun muassa taide- ja mediailmiasua, kuvan teoriaa, taiteentuntemusta ja kuvataidekasvatuksen sovellutuksia. Lisäksi opiskelija kykenee esimerkiksi soveltamaan tutkimustietoa ja kehittämään sekä taiteellisia että pedagogisia menetelmiä työnsä kehittämiseen. Hän osaa kehittää pedagogista osaamistaan myös yhteistyössä, ja kykenee myös tieteiden ja kulttuurien väliseen yhteistyöhön. Opiskelija tuntee kuvataidekasvatuksen monipuolistuvaa työkenttää ja -tehtäviä sekä osaa seurata alansa kehitystä. Opiskelija omaa valmiudet elinikäiseen oppimiseen (Opinto-opas 2018–2020, s. 18).

Monet samat teemat – esimerkiksi työn kehittäminen, elinikäinen oppiminen, muutoksien seuraaminen, yhteistyö, aineenhallinta ja pedagogiset taidot – toistuvat niin kuvataidekasvatuksen tutkintojen kuvauksissa kuin opetusalan kirjallisuudessa. Kuvataideopettajien tukimateriaalien tulisi mielestäni kyetä tukemaan opettajien kehittymistä näillä alueilla ja näissä taidoissa.

2.3 Osaamisen kehittäminen ja jatkuva oppiminen

Kuvailuja hyvän opettajan ominaisuuksista on paljon, mutta pelkät listat ominaisuuksista eivät kerro, miten opettajana voi kasvaa. Stenbergin (2011) mukaan opettajan ammatillinen kasvu perustuu identiteettityön tekemiseen aitojen kokemusten kautta.

Aidoilla kokemuksilla Stenberg tarkoittaa filosofi Hans Georg Gadamerin käsitettä. Aidot kokemukset ovat sellaisia, jotka pakottavat pysähtymään pohtimaan omia ennakkokäsityksiään ja muuttamaan ajatteluaan ja tulkintojaan, eli kehittymään (Stenberg, 2011, s. 49–50).

Levannon ja Petterssonin (2004) mukaan oppimisen ajatellaan nykyään olevan koko elämän mittainen prosessi. Oppimista tapahtuu myös epämuodollisesti ja vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Opimme, jotta ymmärtäisimme maailmaa (Levanto & Pettersson, 2004, s. 7). Myös Välijärvi (2006) ajattelee, että elinikäinen oppiminen on lähtökohta kaikelle opiskelulle yhteiskunnassa ja työelämässä, joka on jatkuvassa muutoksessa. Tulevaisuuden opettajuuden tulisi siksi olla vanhojen mallien toistamisen sijaan jatkuvaa uuden kokeilemistä ja kehittymistä (Välijärvi, 2006, s. 22).

Opettajan professioon kuuluu Luukkaisen (2005) mukaan *“poikkeuksellisen vahva velvoite jatkuvaan itsensä kehittämiseen, omakohtaiseen elinikäisen oppimisen ideologian toteuttamiseen”*. Hänen mukaansa ammatilliseen kehittymiseen sisältyy kaikki toiminta, joka kehittää opettajan taitoja ja tietoja. Täydennyskoulutusten ja muiden muodollisten kehittymisen keinojen ohella ammatilliselle kasvulle on tärkeää oma työstäminen ja reflektointi, esimerkiksi omien valintojensa perustelujen tarkastelu (Luukkainen, 2005, s. 11, s. 32–33).

Mikkola (2016) näkee, että täydennyskoulutusta tarvitaan yhdeksi keinoksi opettajien työssäjaksamiseen ja työssä pysymiseen. Muita keinoja jaksamisen tukemiseen on hänen mukaansa esimerkiksi perehdyttäminen, mentorointi ja vertaistuki. Täydennyskoulutuksissa Mikkola painottaa niiden säännöllisyyttä ja laatua: täydennyskoulutuksen tulisi olla tutkimusperustaista ollakseen laadukasta ja ajantasaista. Täydennyskoulutusten ohella muunkin ammatillisen osaamisen kehittämisen tulisi Mikkolan mukaan perustua kehittämissuunnitelmaan, joka huomioi opettajan uran eri vaiheet (Mikkola, 2016, s. 10–11). Luukkaisen mukaan opettajien täydennyskoulutusten tulisi huomioida tulevaisuus ja ne muutokset, joita opettajan työssä tapahtuu (Luukkainen, 2005, s. 14).

Soinin ja kollegoiden (2016) mukaan opettajien tulee olla taitavasti oppivia, jotta he voivat vahvistaa omaa ammatillista osaamistaan, muuttaa koulua ja tukea oppilaan kasvua. Taitava oppiminen on heidän mukaansa tietoista ja tavoitteellista oppimista ja edellyttää joskus myös epämiellyttävien tunteiden sietämistä. Taitava oppiminen tapahtuu usein vuorovaikutuksessa muiden kanssa: se voi olla toiseuden kohtaamista ja yhteisen ymmärryksen rakentamista muiden kanssa keskustelun avulla (Soini ym., 2016, s. 56–58).

Mielestäni, ja lukemattomilta muilta opettajilta kuulemaani perustuen, kaikkea opettajan työhön liittyvää ei opita koulussa. Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman viisi vuotta ja 300 opintopistettä eivät riitä kaiken oppimiseen, ja joitain asioita ei pääsekään harjoittelemaan yliopistossa, edes opetusharjoitteluiden yhteydessä. Näitä ovat esimerkiksi kodin ja koulun yhteistyö ja Wilma-ohjelmiston käyttö, yhteistyö muiden opettajien kanssa, kokonaisen lukuvuoden opetuksen suunnittelu ja toteutus, arviointi pitkällä aikavälillä ja syvempi oppilastuntemus. Siksi on tärkeää, että opettajalla on kyky ja valmiuksia kehittää omaa osaamistaan opettajana myös työelämässä valmistumisen jälkeen.

Omien tukimateriaalien tekeminen voi olla opettajalle yksi tapa kehittää työtään ja osaamistaan. Myös valmiisiin tukimateriaaleihin voi tukeutua, kun haluaa apuja oman osaamisensa kehittämiseen. Tukimateriaalit ovat tässä hyvin keskeisessä roolissa. Taidekirjat, materiaali- ja tekniikkavinkit, videot, muilta saadut neuvot ja ideat, tuntisuunnitelmat sekä tehtävänantoideat ovat iso apu opettajalle, joka pohtii, miten voisi toteuttaa monipuolista ja ajanmukaista opetusta.

Opettaja voi kehittää osaamistaan esimerkiksi ammattikirjallisuuden ja täydennyskoulutusten avulla. Kuvataideopettaja voi kehittää taiteellista osaamistaan myös oman taiteellisen työskentelyn kautta ja käyttää esimerkiksi tekniikan harjoittelun apuna netistä löytyviä ohjeita ja videoita. Lampelan (2015) mukaan oman taiteellisen työskentelyn pohjalta syntyykin kuvataideopettajalle kokemukseen perustuvaa kompetenssia: tekniikka voi olla mikä tahansa, kunhan ”*tekemisestä saa tarpeeksi tukevan otteen*”. Omien taiteellisten ideoiden parissa työskentely ja taidemaailman tarkastelu ovat Lampelan mielestä kuvataideopettajalle tärkeitä, jotta opettaja voi

pysyä ajan tasalla taidekasvatuksen ja taiteen muuttuvasta ja laajenevasta kokonaisuudesta (Lampela, 2015, s. 45–46).

Malinen korostaa opettajan oman persoonan ja motivaation merkitystä laadukkaalle opetukselle: ”*Vaikka käytössä olisi unelmoitava määrä materiaaleja ja lukuisia esimerkkejä tehtävänannoista, opetuksen ytimessä on opettajan henkilökohtainen panos ja motivaatio*” (Malinen, 2015, s. 76). Opetus- ja tukimateriaalit eivät siis ole kaikki kaikessa eivätkä pikaratkaisu hyvään opettajuuteen ja opetukseen, mutta näen, että niillä on silti oma roolinsa opettajana kehittymisessä ja opetuksen toteuttamisessa. Tarvitaan opettajan oma motivaatio toteuttaa hyvää opetusta ja kehittyä opettajana. Tässä tukimateriaaleja voi käyttää apuna.

2.4 Kollegiaalinen tuki

Seuraavaksi pohdin, millainen rooli kollegiaalisella tuella on kuvataideopettajalle erityisesti oman osaamisen kehittämisen sekä tukimateriaalien kannalta. Kollegiaalisuus on keskinäistä ammatillista yhteistyötä, mutta Luukkaisen (2005) mukaan se on myös paljon syvempi ilmiö: kollegiaalisuus on ammatillista yhteisyyttä, vastuuta yhteisön ja kollegan hyvinvoinnista, keskinäistä välittämistä ja tukemista. Kollegiaalisuus ilmenee Luukkaisen mukaan ei vain sallivana vaan myös kannustavana ilmapiiirinä, jossa saa epäonnistua ja pyytää apua, ja jossa iloitaan toisten onnistumisista. Kollegiaalisen yhteisön kehittyminen ja opettajien toisiaan tukeva asenne on tärkeää opettajan jaksamisen kannalta (Luukkainen, 2005, s. 160–162).

Väljärvi (2006) ja Niemi (2016) näkevät kollegiaalisuuden tärkeänä työyhteisön asiantuntijuuden kannalta. Niemen mukaan jaettu asiantuntijuus eli yhteinen ongelmanratkaisu on työelämässä nykyään olennaista (Niemi, 2016, s. 26). Myös Väljärven mielestä koulujen kyky toimia yhteisönä ja vuorovaikutuksessa on menestyksen ja kehittymisen avain. Tulevaisuudessa oppilaitosten asiantuntijayhteisöjen merkitys yksittäisten asiantuntijoiden sijaan korostuu (Väljärvi, 2006, s. 24).

Myös Savonmäki (2006) korostaa kollegiaalista yhteistyötä ja näkee sen edellytyksenä koulukulttuurin kehittämiseksi ja uudistamiseksi. Yhteistyön kautta saavutetaan hänen mukaansa enemmän kuin mikä yksin on mahdollista. Yhteisöllisyys tuottaa siis parempaa laatua ja tulosta (Savonmäki, 2006, s. 155).

Erityisen tärkeää kollegiaalisuus ja yhteisön tuki on Välijärven mukaan opettajan induktiovaiheessa, jossa uusi opettaja kiinnittyy kouluyhteisöön. Induktiovaiheessa opettajan haasteena on kouluun, sen toimintakulttuuriin ja olosuhteisiin tutustumisen rinnalla samanaikaisesti kehittää osaamistaan ja rakentaa omaa ammatillista identiteettiä sekä käsitystä hyvästä opetuksesta. (Välijärvi, 2006, s. 25).

Välijärvi kertoo mentoroinnin olevan suosittu tapa tukea uutta opettajaa ja tämän kasvamista yhteisön jäseneksi. Hänen mukaansa mentorointi voidaan ajatella *”kumppanuudeksi kahden tai useamman yksilön välillä, jotka haluavat jakaa ja kehittää yhteistä mielenkiinnon kohdetta”*. Opettajien välisessä mentoroinnissa voidaan käsitellä esimerkiksi erilaisia kasvatuksellisiin teemoihin liittyviä käytäntöjä ja teorioita (Välijärvi, 2006, s. 25). Erityisesti nuorilla, uusilla opettajilla saattaa olla vahva sisäistetty vaatimus selviytyä yksin kaikissa tilanteissa, mutta mentoroinnin kautta opettajat saattavat huomata, miten antoisaa avoin keskustelu yhdessä muiden opettajien kanssa ja yhteistyö ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi voi olla (Välijärvi, 2006, s. 23).

Tukimateriaaleihin liittyvä kollegoilta saatu tuki voi olla esimerkiksi vinkkejä hyvistä tukimateriaaleista tai varsinaisia tukimateriaaleja, esimerkiksi dioja tai monisteita, jotka on jaettu yhteiseen käyttöön. Kuvataideopettajien Kuvista-ryhmä Facebookissa on eräs aktiivinen paikka, jossa materiaaleja jaetaan. Mielestäni on hienoa, että opettajat jakavat materiaalia tai materiaalivinkkejä toisilleen ja että on paikka, jossa voi myös kysyä kysymyksiä, jakaa kokemuksia ja keskustella oppiaineesta yleisesti toisten kuvataideopettajien kanssa. Ryhmässä on mahdollisuus saada tukea opettajakollegoilta maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Tietysti Facebook-ryhmä ei tavoita kaikkia kuvataideopettajia: kaikki eivät ole eivätkä halua olla Facebookissa, tai eivät ehkä tiedä ryhmän olemassaolosta. Siksi muut tukimateriaalit sekä kootut paikat materiaaleille ovat tärkeitä. Esittelen Kuvista-ryhmää tarkemmin myös luvussa 5.4.

3 Oppimateriaalit

Tässä luvussa käsittelen oppimateriaaleja, niiden käyttöä, laatua, julkaisua ja niihin liittyviä muutoksia. Määrittelen käsitteet oppimateriaali ja tukimateriaali.

Heinonen (2005) käsittelee oppimateriaaleja väitöskirjassaan *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit: Peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa*. Teoksen aluksi hän esittelee, miten oppimateriaalin käsitteen voi määritellä. Heinonen lainaa Lappalaista, jonka mukaan oppikirjalla tarkoitetaan yleensä opetuskäyttöön laadittua teosta (Heinonen, 2005, s. 29). Heinonen tarkentaa, että oppikirjat pohjautuvat aina opetussuunnitelmien perusteisiin, ja kirjat on usein tehty tietyn ikäisille oppilaille sopiviksi. Oppikirjan tehtävänä on Heinosen mukaan toimia tiedonvälittäjänä ja oppikirjojen lisäksi muutakin kirjallisuutta käytetään usein opetuksessa (Heinonen, 2005, s. 29–30).

Heinonen (2005) käsittää tutkimuksessaan oppimateriaalit siten, että *“ne sisältävät oppiainesta ja on tehty opetustarkoituksiin”*. Oppimateriaali voi olla oppi- tai tehtäväkirja, opettajan materiaali tai *“muu oheismateriaali (cd-romit, verkkopohjaiset oppimisympäristöt, videot, oheislukemistot ym.)”* (Heinonen, 2005, s. 30). Heinonen lainaa Ekolaa, joka määrittelee oppimateriaalin seuraavasti:

Ekolan (1978) mukaan oppimateriaalilla tarkoitetaan johonkin aineeseen, materiaan kytkettyä oppiainesta, jonka tulee välittyä oppilaille ja aikaansaada heissä sellaisia elämyksiä ja oppimiskokemuksia, joiden seurauksena syntyy tavoitteiden mukaisia, pysyväisluontoisia tietojen ja taitojen muunnoksia ja affektiivisiä vaikutuksia. (Heinonen, 2005, s. 30)

Heinosen (2005) mukaan Määttä jaottelee oppimateriaalit niiden muodon perusteella viiteen eri kategoriaan: kirjalliseen, visuaaliseen, auditiiviseen, audiovisuaaliseen ja muuhun oppimateriaaliin. Muut oppimateriaalit ovat Määttän jaottelussa esimerkiksi todellisuuden esineitä ja oppimispeljä (Heinonen, 2005, s. 30).

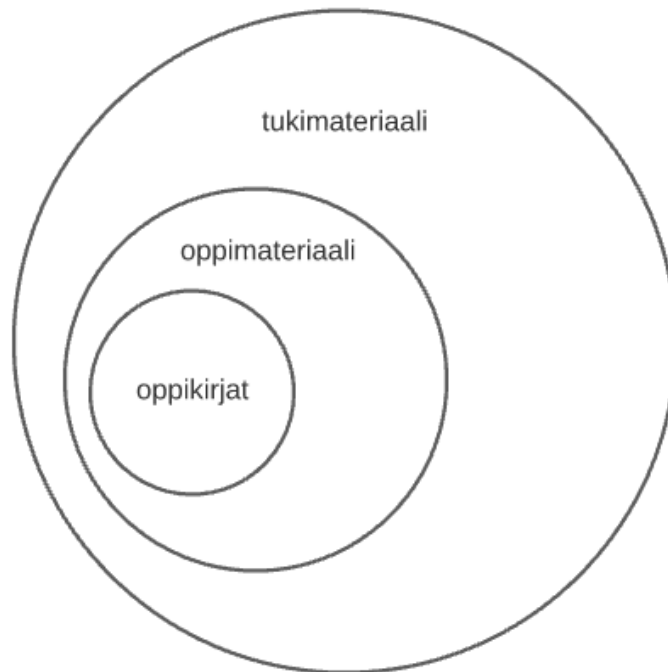
Oppimateriaali käsitteenä vaikuttaa siis Heinosen mukaan olevan sitä materiaalia, mitä opetuksen aikana käytetään ja minkä kanssa oppilaat ovat myös suoraan tekemisissä. Tukimateriaalit sen sijaan voivat mielestäni olla pelkästään opettajan käytössä olevia materiaaleja, kuten tuntien valmisteluun liittyvää kirjallisuutta, kuvastoa tai nettisivuja. Tukimateriaaleja ei välttämättä ole luotu juuri opetustarkoitukseen, vaan se voi olla muutakin materiaalia, josta opettajalle on opetuksessa hyötyä. Tukimateriaali voi olla hyvin epämuodollista.

Tukimateriaaleilla siis tarkoitan kaikkia niitä materiaaleja, joita nimenomaan opettaja itse hyödyntää opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa, mutta ne eivät välttämättä ole oppilaiden käytössä. Esimerkiksi oppikirjat saattavat toimia sekä oppimateriaalina että opettajan tukimateriaalina. Heinosen mukaan *“kirja – olipa se oppi-, tieto- tai kaunokirja – on opettajalle edelleen tärkeä työväline ja oppilaalle oppimisväline”* (Heinonen, 2005, s. 29).

Oppilas siis hyödyntää oppimateriaaleja oppiakseen ja opettaja hyödyntää tukimateriaaleja opettaakseen. Tässä tutkimuksessa käyttämäni käsite tukimateriaali sisältää oppimateriaalit. Kuvaajassa B olen visualisoinut sen, miten käsitteet tukimateriaali, oppimateriaali ja oppikirjat käsitykseni mukaan linkittyvät.

Kuitenkin Heinonen (2005) kirjoittaa, että käsitys siitä, mitä käsite oppimateriaali tarkoittaa, on muuttunut. Hänen mukaansa oppimateriaalien ajateltiin aikaisemmin olevan lähinnä vain painettuja materiaaleja kuten oppikirjoja, mutta nykyään käsite sisältää *“kaiken muunkin materiaalin, joka tukee opettamista ja oppimista”*. Esimerkkinä hän mainitsee digitaaliset oppimateriaalit (Heinonen, 2005, s. 42). Tämä määritelmä lähenee omaa käsitystäni tukimateriaaleista, eli kaikesta opettamista tukevasta materiaalista.

Heinonen (2005) painottaa oppimateriaalien laadun merkitystä, huolimatta siitä onko materiaali painettu vai digitaalinen. Hänen mukaansa materiaalin pedagoginen korkeatasoisuus tehostaa oppimista. Oppimateriaalien laadun varmistamiseen tarvitaan sisällön ja pedagogiikan asiantuntijoita, jotta materiaalit vastaisivat tulevaisuudenkin tarpeita (Heinonen, 2005, s. 34, 43).

Kuvaaja B: Miten hahmotan käsitteiden välisen suhteen. Oppimateriaalit ovat osa opettajan tukimateriaalia. Oppikirjat ovat yksi oppimateriaalin alalaji.

Niemi (2016) näkee, että uudenlaiset oppimateriaalit ja oppimisympäristöt asettavat opettajille haasteen, sillä ne vaativat uudenlaista pedagogiikkaa. Niemen mukaan oppimateriaali on ollut aiemmin hyvin strukturoitua, kuten oppikirjoja, joissa on tietyt sisällöt ja tietty järjestys ja ne on luotu suljettuun ympäristöön. Nykyiset oppimisympäristöt ovat avoimempia, ne hyödyntävät materiaalia eri lähteistä ja materiaalia on paljon (Niemi, 2016, 27). Niemen mukaan tämä muuttaa opettajan roolia niin, että opettajan tulee entistä enemmän harkita, miten materiaalia käytetään mielekkäästi ja opettaja myös luo materiaalia itse tai yhdessä muiden kanssa (Niemi, 2016, s. 27–28).

Studeon Kuvataide 7 -oppimateriaali linkkeineen on yksi esimerkki tällaisesta laajemmasta oppimisympäristöstä: linkkien avulla päädytään toisiin palveluihin ja oppimisympäristöihin, ja opettajalla tai oppilaalla on paljon valinnanvaraa siinä, mitä linkkejä tahtoo seurata ja mihin syventyä.

Heinonen (2005) tutki väitöskirjassaan opetussuunnitelmien perusteiden ja oppimateriaalien vaikutuksia siihen, miten opettajat luovat koulukohtaisia opetussuunnitelmia sekä miten koulukohtaiset opetussuunnitelmat vaikuttavat opettajien opetuksen sisältöihin ja opetusmenetelmiin. Heinonen keräsi tutkimuksessa kysely- ja haastatteluaineistoa peruskoulun luokan- ja aineenopettajilta vuonna 1998. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös opettajien käsityksiä hyvän oppimateriaalin ominaisuuksista (Heinonen, 2005, s. 2–4, 82). Heinonen esittää väitöskirjassaan tiivistelmän siitä, mitä ominaisuuksia opettajat toivovat oppimateriaaleilta:

Hyvän oppimateriaalin pitää ainakin

- olla selkeä,
- innostaa ja motivoida,
- auttaa riittävästi eriyttämisessä,
- tukea monipuolisesti erilaisten opetusmenetelmien käyttöä ja
- helpottaa opettajan työtä (hyvät opettajan oppaat). (Heinonen, 2005, s. 132)

Eli selkeys, innostavuus, tuki eriyttämiseen ja monipuolisten opetusmenetelmien käyttöön sekä yleisesti opetustyön helpottaminen koettiin Heinosen tutkimien opettajien mielestä joiksikin tärkeimmiksi tehtäviksi oppimateriaaleille. Näiden seikkojen lisäksi oppimateriaaleissa arvostetaan sitä, että ”*ne konkretisoivat opetussuunnitelmien abstraktit lausumat*” ja että ne soveltuvat monenlaiseen ajankäyttöön (Heinonen, 2005, s. 127, 245). Kuten luvussa 1.3 pohdin, uusin opetussuunnitelma tosiaan on melko abstrakti, joten oppikirjat tai muut materiaalit voivat olla avuksi opetussuunnitelman konkretisoimisessa.

Heinosen (2005) havaintojen mukaan oppimateriaalin käytössä on eroja eri opettajaryhmien, esimerkiksi eri aineiden opettajien, välillä. Esimerkiksi matematiikassa ja äidinkielessä edettiin usein oppikirjan järjestyksen mukaan, mutta reaaliaineissa kirja toimi ennemminkin lähteenä (Heinonen, 2005, 184). Heinosen tutkimuksessa ei ollut mukana kuvataideopettajia, mutta arvelen, että kuvataideopettajien tapa käyttää oppimateriaaleja opetuksessaan on erilainen kuin muissa oppiaineissa, ja että kuvataiteessakin oppikirjaa ja muita materiaaleja saatetaan käyttää enemmän lähdeteoksina kuin valmiina runkoina.

Heinosen (2005, s. 233) mielestä opettajankoulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota oppimateriaalien monipuoliseen käyttöön, jotta materiaaleista saataisi irti kaikki niiden hyödyt. Olen samaa mieltä ja ajattelen, että Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman kursseilla voisi käsitellä erilaisia oppi- ja tukimateriaaleja enemmänkin: sitä, millaisia hyödyllisiä materiaaleja on olemassa ja miten niitä voisi soveltaa opetuskäytössä.

Heinosen (2005) mukaan oppimateriaalikustantajien toimintaa ja oppimateriaalin julkaisua säätelevät pitkälti taloudelliset tekijät. Kustantajat tekevät sellaista materiaalia, jonka tiedetään menevän kaupaksi (Heinonen, 2005, s. 249). Kuvataideopetukseen ei ole viime vuosina juuri julkaistu uusia (painettuja) oppikirjoja. Kenties ei ole taloudellisesti kannattavaa julkaista suomenkielistä materiaalia kuvataideopetukseen, sillä painosmäärä voi jäädä melko pieneksi. Painettuja materiaaleja on ehkä haastavaa tuottaa tässä kiihtyvällä tahdilla muuttuvassa maailmassa: kerran painettua ei enää voi muokata, vaan täytyy painaa uusi materiaali, mikä tietysti maksaa ja vie aikaa.

Heinonen (2005) ei kuitenkaan usko, että painetut oppimateriaalit tulevat kokonaan häviämään, vaikka digitaaliset oppimateriaalit lisääntyvätkin monissa oppiaineissa. Hän kokee digitaalisten materiaalin ja oppikirjojen täydentävän toisiaan. Heinosen mukaan oppimateriaaleja yleisesti tullaan kuitenkin tarvitsemaan myös tulevaisuudessa: ilman laadukkaita oppimateriaaleja oppiminen voi jäädä tehottomaksi (Heinonen, 2005, s. 240–241).

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa selvitän, millaisia materiaaleja opettajat käyttävät opetuksensa ja ammatillisen kehittymisensä tukena, sekä millaista materiaalia he kaipaavat. Oppimateriaaleja tutkimalla ei suoraan voida nähdä, millaista toteutunut opetus on ja kuinka materiaaleja todellisuudessa hyödynnetään (Karvonen et al., 2017, s. 40). Siksi en pelkästään tarkastele kuvataideopetuksen tukimateriaaleja vaan selvitän opettajilta kyselyn avulla, miten nämä hyödyntävät materiaaleja opetuksessaan.

Tutkimuskysymykseni on: “Millä tavoin tukimateriaalit tukevat kuvataideopettajan työtä ja ammatillista kehittymistä?”. Alakysymykset ovat: “Millaisia materiaaleja opettajat käyttävät?” ja “Millaisia materiaaleja opettajat kaipaavat?”.

Tutkimukseni on kartoittavaa. Kartoittava tutkimus pyrkii selventämään sellaista aihetta, jota ei ole aikaisemmin tutkittu (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara & Sinivuori, 2009, s.138). Kuvataideopetuksen tukimateriaaleista ei ole tehty aikaisempaa tutkimusta, siksi kartoitukselle on aihetta. Kartoittavassa tutkimuksessa voi *“katsoa mitä tapahtuu, etsiä uusia näkökulmia, löytää uusia ilmiöitä, selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä, kehittää hypoteeseja”* (Hirsjärvi ym, 2009, s.138).

Tutkimukseni on laadullinen, mutta kyselyn avulla keräsin myös osin määrällistä tietoa. Tutkimukseni on aineistolähtöistä. Kuvataideopetuksen tukimateriaaleista ei ole kirjallisuutta, joten lähestyn aihetta aineistosta käsin.

4.2 Tutkimusaineistot

Olen kerännyt tutkimukseni varsinaisen aineiston kyselyllä (ks. liite 1), jonka avulla selvitin, millaisia materiaaleja opettajat käyttävät. Selvitin, millaisia itse tehtyjä

materiaaleja heillä on, jakavatko he materiaalia keskenään, mistä materiaalia löytyy ja etsitään, millaiselle materiaalille opettajilla on tarve, vastaavatko nykyiset materiaalit opettajien tarpeita sekä millaista ja missä muodossa olevaa materiaalia opettajat kaipaavat nykyisten lisäksi.

Valitsin aineistonkeruutavaksi kyselyn, sillä sen avulla oli mahdollista saada vastauksia monilta opettajilta, ja saada erilaisia näkökulmia ja kokemuksia tukimateriaaleista. Ajattelin kyselyn olevan helppo ja tehokas tapa useiden opettajien saavuttamiseen. Esimerkiksi useiden haastatteluiden järjestäminen olisi ollut työläämpää ja tutkimuksen otanta tällöin pienempi.

Tutkimustani tukeva aineisto koostuu erilaisista tukimateriaaleista. Etsin ja tarkastelin tutkimuksen aikana erilaisia oppikirjoja, sähköisiä tukiaineistoja ja muita tukimateriaaleja ja tutkin, millaisia ne ovat, mitä ne sisältävät ja pohdin, kuinka hyödyllisiltä ne vaikuttavat kuvataideopetuksen tarpeisiin. Valitsin tarkempaan tarkasteluun muun muassa *Kuvan tekijä* -kirjan sekä Studeon *Kuvataide 7* -verkko-oppimateriaalin. *Kuvan tekijän* valitsin, sillä se vaikuttaa olevan suosittu oppikirja, eräänlainen kuvataideopetuksen perusteos. Se on myös yksi ainoita kuvataideopetukseen tehtyjä oppikirjoja. Studeon (entinen Tabletkoulu) *Kuvataide 7* -oppimateriaali kiinnosti minua, sillä se on esimerkki sähköisestä oppimateriaalista. Se on myös melko uusi materiaali. Sain tästä oppimateriaalista vinkin graduohjaajalta.

4.3 Tutkimuksen kyselyyn vastaajat

Etsin kyselyyni vastaajiksi kuvataiteen aineenopettajia. Tarkastelen tutkimuksessani kuvataideopetuksen tukimateriaaleja yleisesti ilmiönä, en pelkästään tietyn ikäisten opetuksessa tai tietyn verran kokemusta omaavien opettajien opetuksessa, vaikka aluksi pohdinkin tämän tapaisia rajoituksia vastaajien valintaan. Ajattelen, että tukimateriaalit saattavat olla melko samantyyppisiä, opetti kuvataidetta millä luokkasteella tahansa. Tein kuitenkin rajauksen kuvataiteen aineenopettajiin, jotta vastaajien koulutus- ja osaamistausta olisi kuitenkin samankaltainen ja heillä olisi

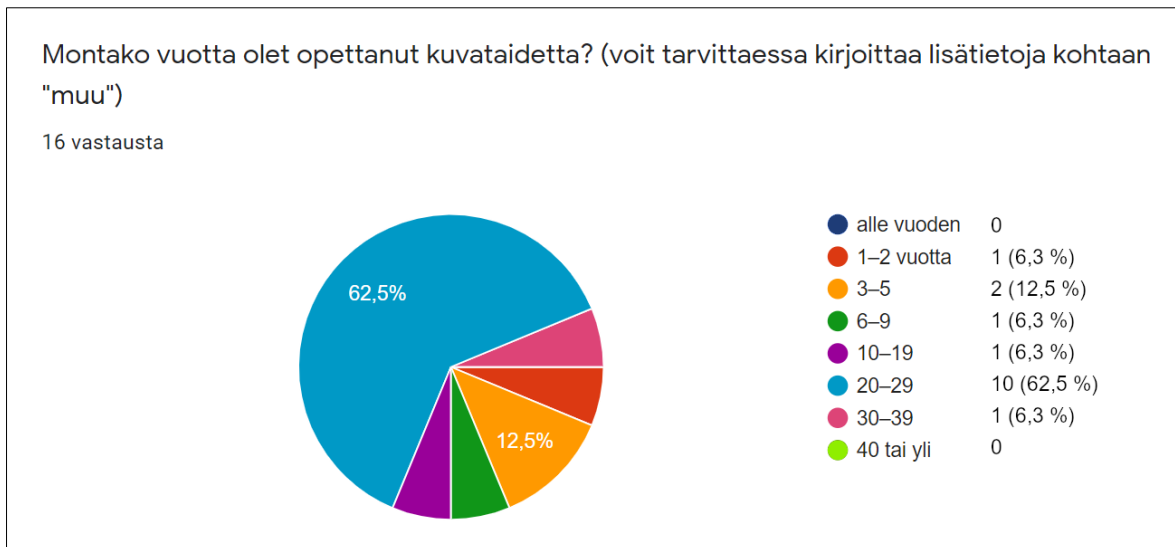
kokemusta ja asiantuntemusta kuvataiteen opettamisesta, ja tätä kautta kokemuksia ja ajatuksia tukimateriaaleista ja niiden tarpeesta.

Kyselyyni vastasi 16 kuvataideopettajaa. Kyselylinkki oli jaossa Facebookin Kuvataiteen ryhmissä, jossa siihen on voinut vastata kuka tahansa ryhmään kuuluva, joka puhuu suomea. Vastaajia voi olla siis eri puolilta Suomea.

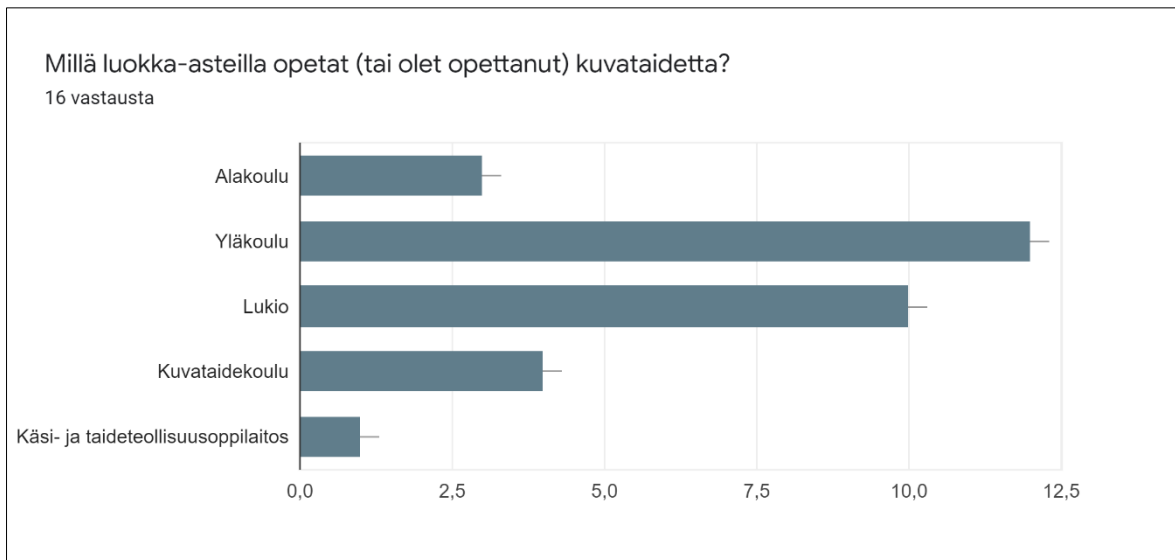
Useimmilla kyselyyn vastanneista on yli 20 vuotta opetuskokemusta: vastaajista noin 70 % (11/16) on opettanut 20 vuotta tai kauemmin (ks. kuvaaja C). Vain yksi vastaajista on opettanut alle 3 vuotta. Vastaajat ovat siis melko kokeneita opettajia. Vastaajista 7 eli vähän yli 40 % on valmistunut 90-luvulla. 2010-luvulla valmistuneita on 5 (n. 30 %). Kyselyyn vastanneista 15 on naisia. Yksi opettajista ei halunnut vastata kysymykseen.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneista opettavat tai ovat opettaneet yläkoulussa tai lukiossa, tai molemmissa. Useimmat opettavat tai ovat opettaneet useammalla kuin yhdellä kouluasteella (ks. kuvaaja D). Osa opettaa myös esimerkiksi kuvataidekoulussa. Yläkoulu ja lukio -yhdistelmä on viidellä vastaajalla, osalla jompikumpi näistä ja jokin muu luokka-aste. Muutama vastaaja kertoo opettavansa tai opettaneensa vain yläkoulussa tai lukiossa. Vain yksi vastaaja opettaa pelkästään alakoulussa (vastaaja 9). Kysymykseen tuli myös yksi itse lisätty vastausvaihtoehto: Käsi- ja taideoppilaitos (vastaaja 8)

Suuntasin kyselyn kuvataiteen aineenopettajille. Kyselyssä puhuin kuvataideopetuksesta ja kuvataideopettajista. Kyselyyn vastanneista aineenopettajia vaikuttaakin olevan kaikki paitsi yksi: eräs vastaajista (vastaaja 9) kertoo olevansa luokanopettaja, joka on erikoistunut kuvaamataitoon (*“kyllä, 80-luvun termi”*). Hänellä on alan opintoja ulkomaisista yliopistoista, mutta ei ilmeisesti varsinaista aineenopettajan pätevyyttä. Vastaaja opettaa vain alakoulussa. Kuitenkin vastaaja kyselyssä puhuu kuvataiteen opettamisesta, joten sisällytin tämänkin vastaajan vastaukset aineistöni. Kyselyssäni ja tutkimuksessani on kuitenkin eniten kyse oppiaineen opettamisesta, ei niinkään tietystä luokka-asteesta, vaikka suuntasinkin kyselyn aineenopettajille.

Kuvaaja C. Montako vuotta kyselyn vastaajat ovat opettaneet kuvataidetta.

Kuvaaja D. Millä luokka-asteilla kyselyyn vastannet opettajat opettavat tai ovat opettaneet. Kysymys oli monivalinta.

4.4 Tutkimuksen kulku

Ennen termin *kuvataideopetuksen tukimateriaali* valitsemista pohdin eri vaihtoehtoja sanalle. Tein listoja eri lähikäsitteistä, tein kirjastohakua eri hakusanoilla,

listasin, mitä itse hahmotan ja määrittelen tukimateriaaliksi, listasin esimerkkejä tukimateriaaleista yleisellä tasolla (esim. oppikirjat) ja tarkemmin (esim. Kuvan tekijä).

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa, ennen varsinaista aineiston hankintaa, kävin erään kuvataideopettajan luokassa keskustelemassa hänen käyttämistään tukimateriaaleista ja tutustumassa niihin. Kyselin, millaisia materiaaleja opettaja käyttää ja otin myös kuvia luokan kirjahyllyn sisällöstä. Halusin tällä tavoin saada hieman pohjatietoa tutkimuksen toteuttamiselle ja kyselyn tekemiselle: saada paremman käsityksen siitä, millaisia materiaaleja on olemassa ja mitä opettaja saattaa opetuksessaan hyödyntää. En ole sisällyttänyt kyseisestä keskustelusta saamiani havaintoja tämän tutkimuksen aineistoon, vaan keskustelu toimi itselleni tutkimuksen tekemiseen valmistautumisen välineenä ja taustoittavana tietona.

Tutkimuksen tekoa taustoittamaan hyödynsin myös Facebookin Kuvista-ryhmän keskusteluja, joita luin erityisesti kesällä 2019 mutta sen jälkeenkin. Luin ryhmästä sellaisia keskusteluketjuja ja kommentteja, joissa käsiteltiin (tuki)materiaaleja.

Hyödynsin myös erään yliopiston opettajan ottamia valokuvia eri peruskoulujen ja lukioiden kuvataideluokkien varastojen ja kirjahyllyjen sisällöstä. Kuvien avulla tein listaa siitä, minkälaisia tukimateriaaleja ja mitä teoksia kuvataideluokista saattaa löytyä. Hyödynsin näiden kuvien kautta keräämiäni havaintoja kyselyn luomisessa: laitoin monivalintaan vastausvaihtoehdoiksi muutamia sellaisia teoksia, joiden huomasin olevan usealla koululla hyllyssä.

Keräsin tutkimuksen kyselyaineiston marras-joulukuussa 2019 verkkokyselyllä. Ennen varsinaisen kyselyaineiston keräämistä testasin kyselyä graduryhmälläni. Palautteen ja testivastausten perusteella parantelin esimerkiksi kysymysten sanamuotoja ja ymmärrettävyyttä.

Toteutin kyselyn Google Forms -alustalle. Jaoin linkin kyselyyn Kuvista-nimisessä kuvataideopettajien Facebook-ryhmässä. Vastausaikaa oli muutama viikko, jonka jälkeen suljin kyselyn. Kertaalleen nostin kyselyn ryhmässä uudestaan esille lisäämällä kommentin, jossa muistutin kyselyyn vastaamisen mahdollisuudesta. Sain

kyselyyn yhteensä 16 vastausta. Kyselyn kysymykset ja saateviesti löytyvät liitteistä (liite 1 ja 2).

Kyselyn alussa määrittelin, mitä kyselyssä tarkoitetaan kuvataideopetuksen tukimateriaaleilla. Tällä halusin varmistaa, että vastaajat ymmärtävät käsitteen oikein eivätkä ajattele kyselyyn vastatessaan jotakin muuta kuin tukimateriaaleja, jotta saisin tukimateriaaleja käsitteleviä vastauksia.

Kyselyssä oli kuusi tukimateriaaleja käsittelevää kysymystä sekä neljä kysymystä vastaajien taustatiedoista. Lopussa oli myös kenttä, johon sai laittaa vapaasti muita kommentteja tai palautetta kyselystä. Keräsin kyselyssä vastaajilta seuraavat taustatiedot: valmistumisajankohta, opetusvuosien määrä, opetettavat luokka-asteet sekä sukupuoli. Varsinaisissa kysymyksissä kysyin, millaisia tukimateriaaleja vastaaja käyttää, mitkä tukimateriaaleista ovat itselle keskeisimpiä, missä muodossa tukimateriaaleja säilytetään, miten tukimateriaalit vastaavat omia tarpeita, miten tukimateriaalit tukevat vastaajaa työssään sekä millaista tukimateriaalia vastaaja kaipaa.

Kyselyssä käytin enimmäkseen avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja saattoi vastata omin sanoin. Käytin myös muutamaa monivalintaa. Tukimateriaaleja on niin paljon, että ajattelin valmiiden vaihtoehtojen auttavan vastaajaa sekä ymmärtämään tukimateriaali-käsitettä paremmin että muistamaan erilaisia tukimateriaaleja helpommin, kun niitä on listattuna kyselyssä jo valmiiksi. Halusin kuitenkin sisällyttää myös mahdollisuuden lisätä oma vastausvaihtoehto, sillä tukimateriaalit on niin laaja käsite, ja se voi sisältää niin monenlaisia materiaaleja, joita en itse kenties tunne (erityisesti opettajien itse luomat materiaalit). Monivalintakysymyksellä "Miten saatavilla oleva tukimateriaali vastaa omia tarpeitasi?" sain määrällistä, helposti vertailtavaa tietoa ja helpotan kyselyyn vastaajan työtä, kun kaikki kysymykset eivät olleet avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja saattaa kyselyn aikana väsyä.

Kyselyn loppuun sisällytin kentän, johon sai laittaa vapaasti muita kommentteja tai palautetta kyselystä. Halusin antaa vastaajille mahdollisuuden kertoa, jos kyselyssä oli jokin virhe, jokin kohta johon oli haastavaa vastata, tai jokin muu asia, joka saattaisi vaikuttaa kyselyn tulosten arvioimiseen ja tutkimuksen luotettavuuteen. Tähän

kohtaan sai myös täydentää omia aiempia vastauksiaan. Kyselyssä oli myös mahdollisuus siirtyä takaisin aikaisemmalle sivulle, jos aiempia vastauksia halusi täydentää.

Olen tarvittaessa korjannut aineistositaattien kieliasua ymmärrettävyyden ja luettavuuden parantamiseksi. Liitteeseen (liite 1) olen alkuperäisestä kyselystä poiketen numeroinut kysymykset, jotta kysymyksiin on helpompi viitata tutkielmassa.

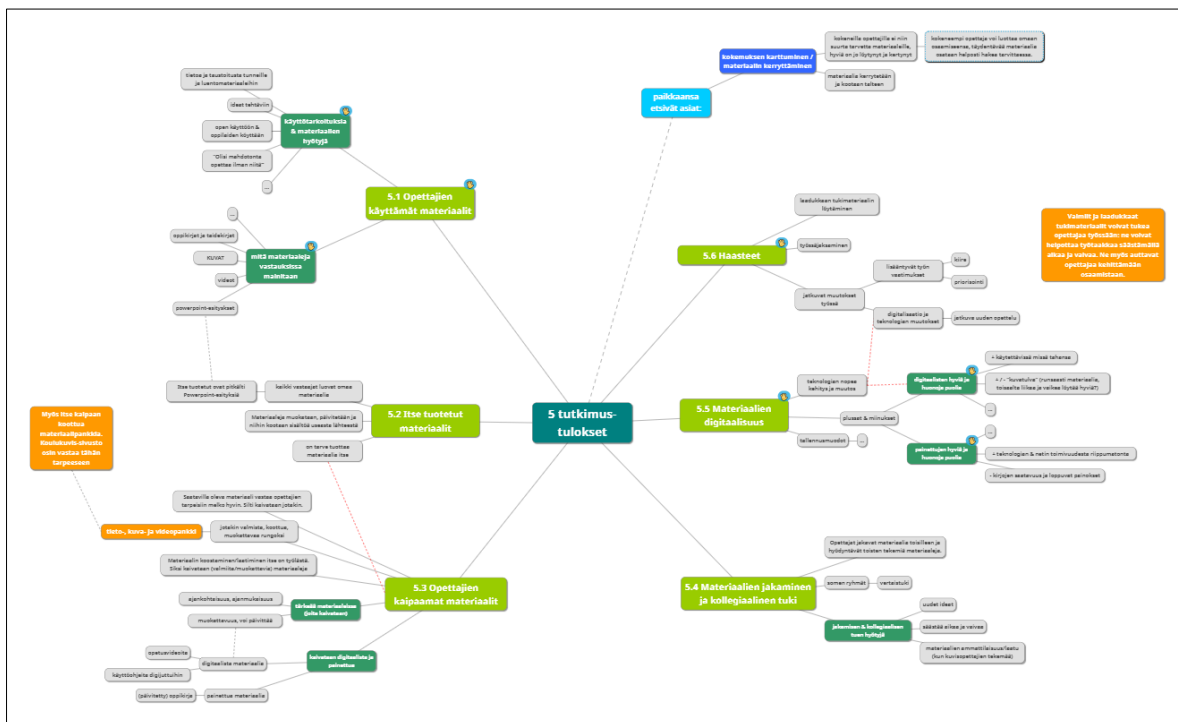
4.5 Aineiston analyysi

Käytin kyselyn vastausten analyysissä teemoittelua: teemoittelin vastauksia suhteessa tutkimuskysymyksiini. Aloitin analyysin tulostamalla kyselyn vastaukset ja numeroimalla vastaajat. Luin vastaukset ensin kysymys kerrallaan. Alleviivasin, tein muistiinpanoja, kirjoitin ylös havaintoja ja pohdintoja. Tein havainnoistani listoja, kaavioita ja miellekarttoja, ja etsin toistuvia ilmaisuja ja eroavia ilmaisuja. Kokosin aineistossa käytettyjä ilmaisuja eri käsitteiden alle ja pyrin muodostamaan niille yläkäsitteitä. Pyrin muodostamaan teemoja näistä käsitteistä.

Myöhemmin jatkoin analyysia tarkastelemalla kyselyn vastauksia kysymys kerrallaan tulosteelta. Kopioin kaikki kyselyn vastaukset myös yhteen tekstitiedostoon, jossa värikoodasin kysymykset ja vastaukset. Sen jälkeen ryhmittelin vastauksia eri teemojen (gradun alalukujen) alle: esimerkiksi digitaaliset materiaalit, materiaalien jakaminen ja kollegiaalisuus, materiaalien käyttötarkoitukset. Karkean ryhmittelyn jälkeen jatkoin vastausten lajittelua tiedostossa ja siirsin samankaltaiset vastaukset ryhmiin. Eskolan (2018) mukaan teemoittelussa aineistoa ryhmitellään teemoittain poimimalla vastauksista kaikki kuhunkin teemaan liittyvät kohdat. Lisäksi joukosta nostetaan esiin kiinnostavia, tutkimusongelmaa avaavia sitaatteja tulkittavaksi (Eskola, 2018, s. 219–221). Olenkin pyrkinyt valitsemaan tuloslukuun sellaisia aineistositaatteja, jotka avaavat ja edustavat kutakin teemaa hyvin tai jotka toisaalta erottuvat muiden vastausten joukosta.

Hyödynsin analyysin tekemisessä paljon miellekarttaoja. Tuomin ja Sarajärven (2018, s. 142) mukaan temaattisessa analyysissä aineistosta tunnistetut perusajatuksukset voikin koota käsitekartan muotoon. Tämän miellekartan (kuvaaja E ja liite 3) tein analyysin loppuvaiheessa, kun aineiston teemat ja tulosluvun jaottelu oli jo alkanut hahmottua. Hahmottelin miellekarttaan lukujen pääsisältöjä, sitä mitä havain- toja ja huomioita aineistosta esittelen minkäkin aiheen yhteydessä.

Tein myös määrällisiä havaintoja eli kvantifioin aineistoa: laskin esimerkiksi, kuinka moni vastaajista käyttää tiettyä materiaalia tai kuinka moni on tyytyväinen saatavilla olevaan materiaaliin. Lisäksi vastaajien taustatiedoissa on paljon valmiiksi määrällistä tietoa, esimerkiksi valmistumisvuodet. Google Forms teki monivalintakysymyk- sistä valmiiksi kuvaajia (pylväs- ja ympyrädiagrammit) esimerkiksi vastaajien ope- tusvuosien määrästä.

Kuvaaja E. Analyysissä apuna käytetty miellekartta tutkielman lukujen ja teemojen pääsisällöistä. Kuva suurempana liitteissä (liite 3).

4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Jaoin kyselyn Kuvista-ryhmässä, sillä ryhmä on melko suuri (n. 5 000 jäsentä kyselyn jakamisen aikaan) ja sen kautta oli mahdollista tavoittaa paljon kuvataideopettajia vaivattomasti. Tämä kuitenkin rajaa kyselystä pois ne kuvataideopettajat, jotka eivät käytä Facebookia tai kuulu kyseiseen ryhmään. Lisäksi en voi tietää, millä perusteella vastaajat ovat päättäneet osallistua kyselyyn: kyselyni otanta ei ole aidosti satunnaista, sillä vastaaminen perustuu jokaisen omaan haluun vastata (Ronkainen ym, 2011, s. 151). Tämän ja otannan pienen koon vuoksi tutkimukseni tuloksia ei voi suoraan yleistää koskemaan kaikkia kuvataideopettajia. Lisäksi kaikki sukupuolensa ilmoittaneet opettajat ovat naisia, joten tämänkään takia tutkimukseni otos ei edusta kaikkia kuvataideopettajia. Tutkimuksen otanta on pienehkö, mutta antaa kuitenkin pienen kartoituksen tukimateriaaleista ilmiönä. Aineistosta voi löytää erilaisia tukimateriaaleihin liittyviä suhtautumisia ja käyttötapoja.

Kyselyssä ollut kysymys ”Millä asteilla opetat (tai olet opettanut) kuvataidetta?” on hieman epätarkka, sillä osa vastaajista on voinut laittaa vain tällä hetkellä opettamansa luokka-asteen tai -asteet ja osa taas kaikki, joita on koskaan opettanut. Tämäkin heikentää mahdollisuuksia tehdä kyselyn vastauksista luotettavia päätelmiä siitä, miten opetettava luokka-aste vaikuttaa tukimateriaalin käyttöön tai tarpeeseen.

Kysymyksessä 1 kysyin samalla sekä tukimateriaalien käytöstä opetuksessa että oman osaamisen kehittämisessä. Opettajat saattavat kuitenkin hyödyntää opetus-käytössä eri materiaaleja kuin oman osaamisensa kehittämisessä. Nämä käyttötarkoitukset olisi voinut erotella toisistaan ja kysyä niistä tarkemmin erikseen. Tällöin vastauksista tehdyt johtopäätökset voisivat olla luotettavampia ja vastaajat olisivat voineet esimerkiksi eritellä materiaalien hyödyt ja tarpeet erikseen opetuksessa käytettävien kohdalla ja erikseen osaamisen kehittämisessä käytettävien kohdalla.

Kuvista-ryhmässä, jonka kautta kysyin vastaajia kyselyyni, jaetaan paljon linkkejä ja muuta digitaalista aineistoa, ja painettuja materiaaleja käsitellään vähän vähemmän. Tämän vuoksi digitaaliset aineistot saattavat painottua myös kyselyn vastauksissa.

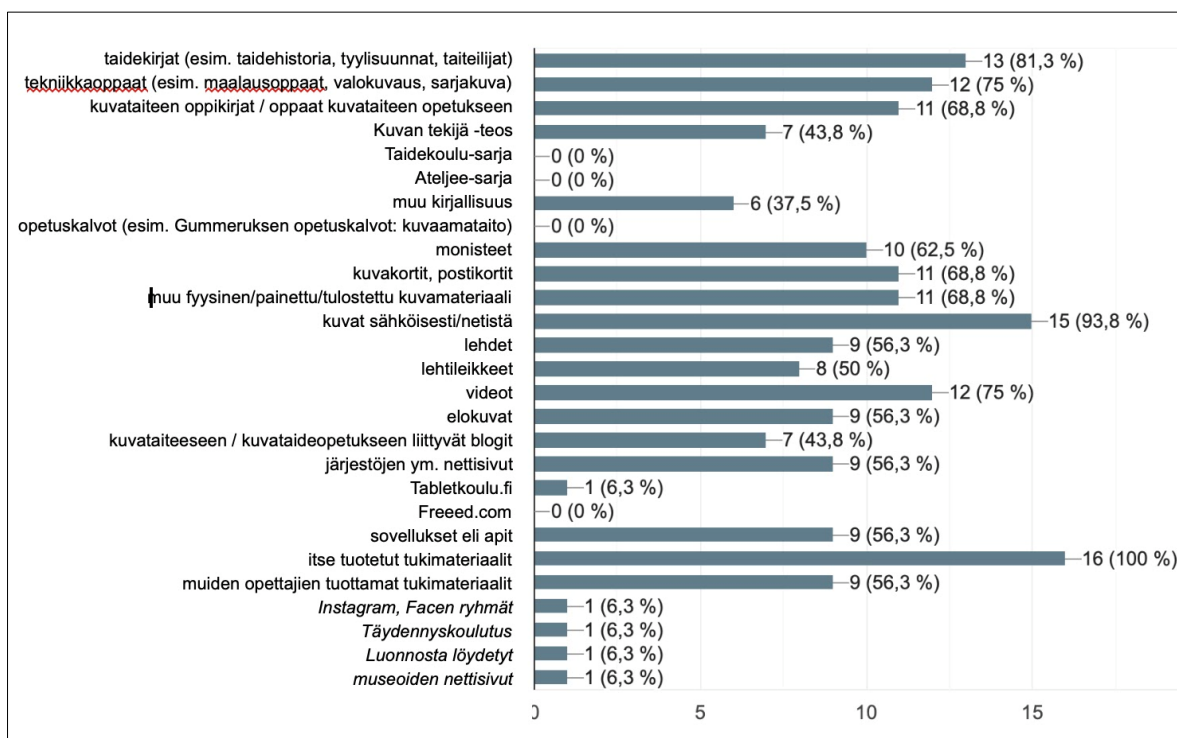
Tutkimuksen eettisyyttä olen tavoitellut käsittelemällä haastateltavia anonyymisti, koodaamalla vastaajat numeroin. Tutkimukseni ei myöskään käsittele erityisen arkaluontoisia aiheita.

5 Tutkimustulokset

5.1 Opettajien käyttämät materiaalit

Tässä luvussa käsittelen sitä, millaisia materiaaleja opettajat käyttävät ja millaisia käyttötarkoituksia ja hyötyjä opettajat kokevat materiaaleilla olevan. Käyn materiaaleja läpi muun muassa digitaalinen-fyysinen-jaottelun avulla.

Kaikki kyselyyn vastanneet opettajat käyttävät sekä digitaalisia että fyysisiä tukimateriaaleja. Kysymyksen 1 perusteella viisi yleisintä tukimateriaalia, ja joita vähintään 75 % vastaajista kertoi käyttävänsä, ovat itse tuotetut tukimateriaalit, kuvat sähköisesti, taidekirjat, tekniikkaoppaat sekä videot (ks. kuvaaja F). Itse tuottamiaan tukimateriaaleja käyttää jokainen vastaajista.

Kuvaaja F. Kysymyksen 1 vastaukset. Kysymys: ”Millaisia tukimateriaaleja käytät opetuksen ja/tai oman ammatillisen kehittymisen tukena?” Kysymys oli monivalintakysymys. Neljä alinta vastausta ovat opettajien itse lisäämiä.

Kuvat ovat kuvataiteen oppiaineessa keskiössä. Ei siis ihme, että sähköisessä muodossa kuvia vastasi käyttävänsä 15 vastaajaa eli yhtä lukuun ottamatta kaikki. Suurin osa hyödyntää kuvia myös kuvakortteina, postikortteina tai muussa painetussa muodossa. Kuvia käytetään siis sekä digitaalisessa että fyysisessä muodossa.

Kuvaajassa G olen jaotellut kyselyvastauksissa esiintyvät tukimateriaalit kolmeen limittyvään kategoriaan: digitaalisiin, fyysisiin ja itse tehtyihin materiaaleihin. Jotkin materiaalit voivat olla sekä digitaalisessa että fyysisessä muodossa (kuvaajan keskiosa, jossa digitaalinen ja fyysinen limittyvät). Tähän kohtaan olen sijoittanut myös materiaalit, joista ei ilmene, missä muodossa ne ovat. Osa materiaaleista on myös opettajien itse tekemiä. Itse tehdyt materiaalit voivat olla digitaalisia, fyysisiä tai sekä että, joten tämä kategoria limittyy molempien edellä mainittujen kategorioiden kanssa.

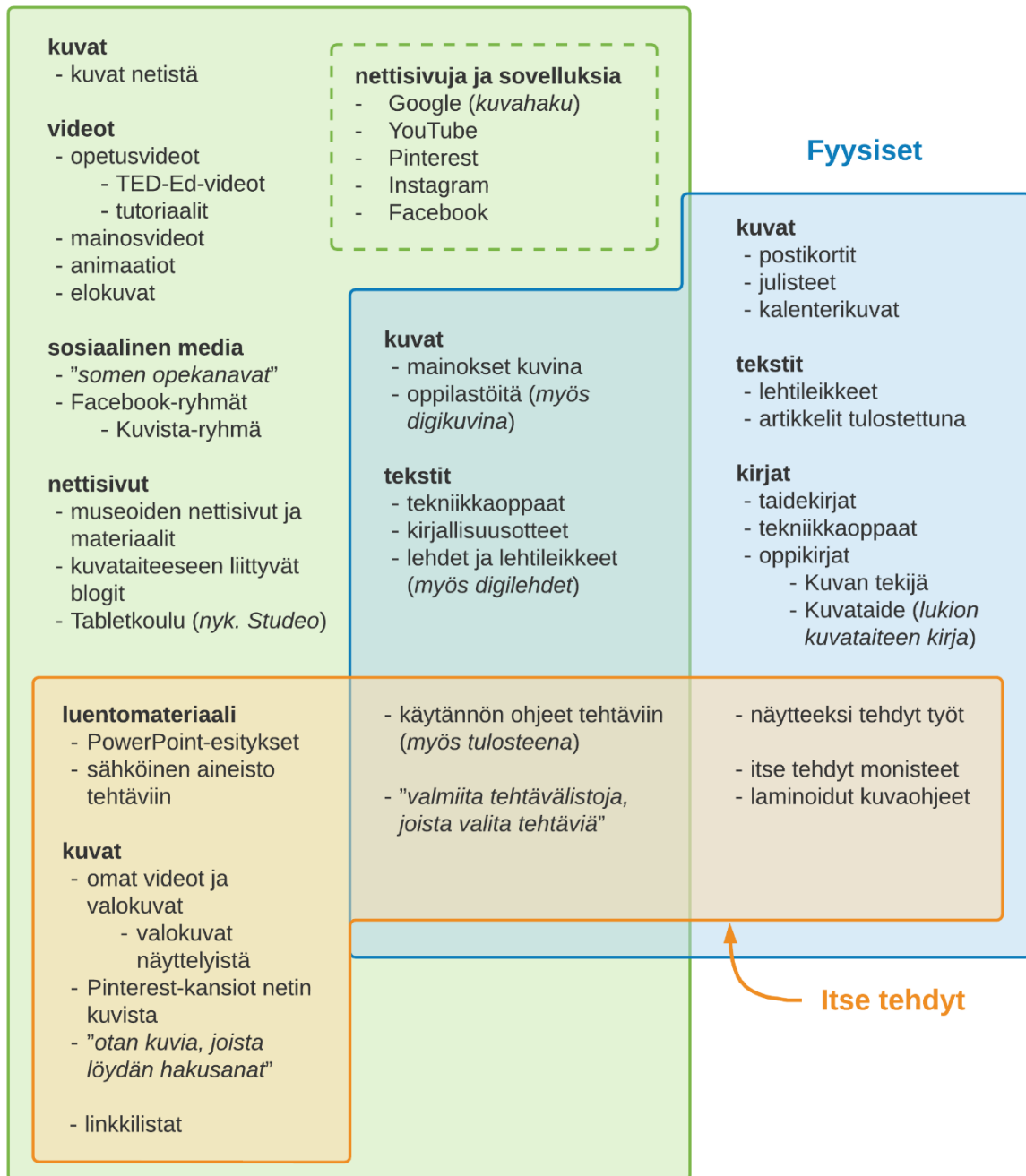
Vastauksissa mainitaan yleisesti millaista materiaalia opettajat käyttävät (esimerkiksi kuvia, videoita), mutta nimetään myös tiettyjä palveluita ja nettisivuja, joita käytetään (esimerkiksi Pinterest, Youtube). Moni mainitsee kyselyn vastauksissaan videot, opetusvideot ja elokuvat. Yksi vastaaja mainitsee tärkeimpien käyttämiensä tukimateriaalien joukossa erilaiset opetusvideot: *"TED-Ed opetusvideot, kaikenlaisia muun tyyppisiä opetusvideoita myös piirrettyjä"*.

Materiaaleja tuotetaan itse ja monet käyttävät myös toisten opettajien tuottamia ja yhteiskäyttöön jakamia materiaaleja. Hyvin moni mainitsee tekevänsä Powerpointesityksiä opetusta varten.

Kolme opettajaa mainitsee vastauksissaan museoiden nettisivut ja materiaalit. Museoiden nettisivuja ei ollut valmiiden vastausvaihtoehtojen joukossa kysymyksessä 1, eli opettajat ovat itse nostaneet museoiden materiaalin esiin vastauksissaan. Nämä materiaalit nähdään hyödyllisinä: *"Museon materiaalit: taidehistoriaa ajan-kohtaisesti esitettynä ja tiivistettynä tietona, helppokielistä oppilaille."*

Ainakin kolme vastaajaa mainitsee Facebookin kuvataideopettajien Kuvista-ryhmän tai muita sosiaalisen median kanavia. Näiden kautta löytyvät vinkit, ideat ja muilta opettajilta saatu tuki koetaan hyödyllisenä.

Digitaaliset

Kuvaaja G. Mitä tukimateriaaleja kuvataideopettajat käyttävät ja niiden luokittelu digitaalisiin ja fyysisiin materiaaleihin.

Listasin kysymyksen 1 valmiisiin vastausvaihtoehtoihin kaksi tuntemaani nettisivua, joista löytyy opettajille opetusmateriaalia. Freed.com-sivustoa ei kuitenkaan vassannut käyttävänsä kukaan ja Tabletkoulu.fi-sivua (nykyinen Studeo.fi) käyttää vain yksi opettaja. Ehkä näitä sivuja ei tunneta, niistä ei löydy opettajille hyödyllistä materiaalia tai koulu ei maksa lisenssimaksua (Tabletkoulu).

Kaikki vastaajat mainitsevat käyttävänsä ainakin jotain fyysistä tai painettua tukimateriaalia. Yhtä vastaajaa (vastaaja 3) lukuun ottamatta kaikki käyttävät ainakin jotakin kirjaa tukimateriaalina. Taidekirjoja, tekniikkaoppaita ja kuvataiteen oppikirjoja käyttää kutakin vähintään 11 vastaajaa. *Kuvan tekijä* -oppikirja on suosittu; sitä käyttää seitsemän vastaajaa. Kolme vastaajaa mainitsee *Kuvan tekijän* myös kysymyksessä 2 eli pitää sitä yhtenä itselleen tärkeimmistä tukimateriaaleista.

Muita vastauksissa mainittuja fyysisiä materiaaleja ovat esimerkiksi lehdestä leikatut tai tulostetut artikkelit, laminoidut kuvaohjeet, kalenterikuvat, julisteet ja *"piirroksset ym. näytteeksi tehdyt työt"*. Monisteista puhutaan kyselyn vastauksissa lähinnä yleisellä tasolla eikä niiden sisältöä kuvailla sen tarkemmin: *"fyysistä materiaalia: esimerkkejä, itse tehtyjä monisteita"*.

Yllätyin hieman siitä, että yksikään vastaajista ei käytä opetuskalvoja. Opetuskalvot oli yksi monivalinnan vastausvaihtoehdoista kysymyksessä 1. Lisäsin tämän vastausvaihtoehdon, sillä tutkimuksen alussa tarkastelemieni kuvien – kuvataideluokkien kirjahyllyistä otetut kuvat – perusteella esimerkiksi Gummeruksen opetuskalvoja löytyi monesta koulun kuvataideluokasta.

Materiaaleja, jotka voivat olla digitaalisessa tai fyysisessä muodossa, ovat kyselyn vastauksissa esimerkiksi "kirjallisuusotteet", "mainokset kuvina", "oppilastöitä" sekä "lehdet ja lehtileikkeet (myös digilehdistä)". Myös oppilaille näytettävät ohjeet tehtäviin voivat olla erilaisissa muodoissa: *"käytännön ohjeita tehtävään, myös tulostettuna"*.

Vaikka maailma digitalisoituu ja kouluissakin käytetään entistä enemmän digitaalisia materiaaleja, kirjoilla ja muulla fyysisellä tukimateriaalilla näyttää vastausten perusteella olevan vielä paikkansa kuvataideopetuksessa. Kopioston (2015) selvitys

opettajien opetuksessaan käyttämistä materiaaleista ja heidän kohtaamistaan tekijänoikeudellisista ongelmista tukee havaintoa siitä, ettei perinteinen oppimateriaali ole vielä häviämässä kouluista. Selvityksen mukaan yli 90 % tutkimukseen osallistuneista peruskoulun ja lukion opettajista käyttää painettua oppikirjaa tai oppikirjan lisämateriaalia päivittäin tai lähes päivittäin. Sähköisiä materiaaleja päivittäin tai lähes päivittäin käyttää 44 % opettajista (Kopioisto, 2015, s. 4).

Monivalintakysymyksen (kysymyksen 1) vastauksiin opettajat olivat lisänneet vastausvaihtoehdot ”täydennyskoulutus” ja ”luonnosta löydetyt”. Itse en pidä näitä tukimateriaaleina siinä merkityksessä, jossa sanaa käytän tässä tutkielmassa, ja olen siksi jättänyt ne myös pois kuvaajasta z. Täydennyskoulutus ja luonnosta löydetyt (materiaalit) toki varmasti tukevat näiden opettajien työtä ja osaamisen kehittämistä. Luonnosta löydetyt materiaalit kuitenkin laskisin itse samaan joukkoon kuin paperit, siveltimet ja muut työskentelyvälineet sekä tarvikkeet tai malliesineet. Täydennyskoulutus taas on tapahtuma, ei suoraan materiaali. Sieltä voidaan tietysti hyödyntää erilaisia koulutusmateriaaleja tai niitä voi kenties saada mukaansa fyysisessä tai digitaalisessa muodossa.

Kysymykseen 1 oli lisätty myös vastausvaihtoehto ”Instagram, Facen ryhmät”. Sosiaalisen median alusta ei mielestäni ole itsessään tukimateriaali, mutta se on paikka, josta voi etsiä ja löytää tukimateriaaleja, eli lähde tukimateriaaleille. Sisällytin kuvaajaan z myös sosiaalisen median sivuja, vaikka ne eivät omaan määritelmääni tukimateriaalista sovi. Koin ne silti tärkeiksi mainita tulosten yhteydessä, sillä moni vastaaja puhuu niistä ja ne ovat opettajille merkityksellisiä. Tukimateriaalin tarkkarajainen ja yksiselitteinen määrittäminen on haastavaa.

Kuvataideopetuksen tukimateriaaleilla on useita eri käyttötarkoituksia. Kyselyvastauksien perusteella niitä ovat esimerkiksi ideointi ja inspiraatio, tiedonhaku ja taustoitus, materiaali asiasisällön opettamisen avuksi, materiaali oppilaiden tiedonhaun avuksi, havainnollistaminen, apu tekniikan opettamiseen sekä vinkit ohjelmistoihin ja niiden käyttöön. Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin omasta aineistosta löytämäni tukimateriaalin käyttötarkoituksia ja hyötyjä sekä niiden rinnalla Lampelan (1994) havaitsemia käyttötapoja kuvataiteen oppikirjoille. Lampela tutki, miten Yhdysvalloissa Ohion osavaltiossa joukko kuvataiteen ja luokanopettajia käyttää

kuvataiteen oppikirjoja opetuksessaan ja kuinka hyödyllisiä opettajat ajattelevat näiden kirjojen olevan. Suurin osa koki oppikirjat erittäin hyödyllisenä apuna opetuksessa (Lampela, 1994, s. 228–234).

Oman aineistoni perusteella tukimateriaaleista haetaan apua tehtävänantojen ideointiin: ”*Ne havainnollistavat sanomaani tai inspiroivat tehtävien keksimisessä*” (vastaaja 15). Moni vastaajista on jo kokenut opettaja, mutta uudet ideat kiinnostavat: ”*Kun on tehnyt työtä yli 20 v, perusasiat on hallussa, mutta välillä kaipaa uusia ideoita*”. Monilla opettajilla on siis paljon kokemusta ja he ovat jo löytäneet itselleen sopivia tukimateriaaleja. Silti jotakin kaivataan; ei haluta tyytyä pelkästään vanhaan. Ideoita etsitään erilaisista lähteistä: useimmat mainitsevat eri verkkolähteitä, esimerkiksi Pinterest, Youtube, Facebook ja Googlen kuvahaku. Facebookin Kuvistaryhmä on monien hyödyntämä ideoiden lähde. Myös Lampela havaitsi, että oppikirjoista haetaan tunti-ideoita ja uusia näkökulmia (Lampela, 1994, s. 234).

Myös tuntien valmistelutyössä, esimerkiksi taustoittamisessa ja omien Powerpointesitysten tekemisessä, hyödynnetään tukimateriaaleja: ”*Kuvataide-kirjassa on hyvät ja tiiviit tekstit taiteen keskeisistä tyylistä, ja kyseistä kirjaa olen käyttänyt lähteenä tekemiini PowerPoint-esityksiin niin yläkoululaisten kuin lukiolaistenkin tunneille.*”

Tunneilla materiaalit auttavat oppilaiden ohjeistamisessa ja asioiden havainnollistamisessa: ”*käytän [kuvia] havainnollistamaan ja ohjaamaan tehtävän tekoa, inspiraationa ja taidehistorian integraationapuna.*” Kuvia käytetään muun muassa mallina eri tekniikoista ja tyylistä. Tukimateriaaleja käytetään myös asiasällön tai teoretiedon opettamisessa: erään vastaajan mukaan materiaali toimii oppilaille ”tietopohjana” ja apuna peruskäsitteiden oppimiseen.

Yksi tärkeimmistä käyttötarkoituksista tukimateriaalille vaikuttaa olevan erityisesti kuvallisen materiaalin käyttö esimerkkeinä ja apu oppilaiden ideointiin ja inspiraation saamiseen.

[Tukimateriaalit toimivat] esimerkkeinä, ideoinnin pohjana, oppilaille 'tietopohjana'. Peruskäsitteet varmentuu, monipuolisuus

demonstraatioihin, mahdollisuuksien laajuus toteuttaa avautuu oppilaille. (vastaaja 9)

Kuvallisilla esimerkeillä on siis monia hyötyjä ja ne ovat opettajalle tärkeitä. Lampelan tutkimuksen mukaan kuvataiteen oppikirjojen sisältämä kuvamateriaali oli yksi pääsyy kirjojen käyttöön opetuksessa (Lampela, 1994, s. 234). Kyselyyni osallistuneet opettajat etsivät ja näyttävät kuvia paljon netistä, joka onkin runsaudensarvi: ”*Internetin kuvatulvasta löytyy visuaalisia esimerkkejä aiheesta kuin aiheesta oppilaille näytettäväksi*”.

Tukimateriaaleja voi jaotella sen mukaan, kuka materiaalia käyttää. Jotkut materiaalit ovat vain opettajan käytössä ja joitain opettaja käyttää opetuksen aikana, esimerkiksi näyttää tai jakaa materiaalia oppilaille. Vain opettajan käyttämiä materiaaleja voivat olla esimerkiksi sellaiset, joiden avulla opettaja täydentää omaa osaamistaan eli opettelee jotakin uutta tai kertaa, esimerkiksi jonkun ohjelman käyttöohjeet ja tutoriaalit tai kirjat taidehistoriasta. Opetuksessa oppilaiden kanssa käytettäviä materiaaleja voivat olla esimerkiksi Powerpoint-esitykset ja monisteet. Moni materiaali voi olla sekä opettajan että oppilaan käytössä.

Tukimateriaalit voivat toimia runkona opetuksen sisällöille. Moni vastaaja kokee *Kuvan tekijä* -kirjan olevan hyödyllinen ja vastaajan 5 mukaan ”*Kuvan tekijä on hyvä runko*”. Vastaaja 12 hyödyntää tukimateriaalin antamaa runkoa asioiden tärkeysjärjestyksen pohtimisessa:

”[Tukimateriaalit] havainnollistavat tehtäviä, antavat sisällöllisiä ideoita, jäsentävät tärkeysjärjestystä opetettavista asioista.” (vastaaja 12)

Mahdollisia opetuksessa käsiteltäviä aiheita on nykyään hyvin paljon ja opetus suunnitelmissa on paljon tavoitteita, joten opettaja voi kokea mahdollisuuksia olevan jopa liikaakin. Tukimateriaali voi auttaa hahmottamaan olennaisimpia asioita; auttaa rajaamaan ja priorisoimaan opetettavia asioita. Lampelan (1994) tutkimuksessa opettajat arvostivat oppikirjojen tarjoamaa jäsenystä opetettavista aiheista ja tukea opetuksessa läpikäytävien asioiden valitsemiseen. Monen Ohiolaisen opettajan mukaan oppikirjalla on ollut suuri vaikutus heidän opetukseensa ja sen sisältöihin,

vaikka harva noudattaakaan oppikirjojen järjestystä kaavamaisesti, käy läpi kirjan kaikkia sisältöjä tai käyttää oppikirjaa ainoana tiedon lähteenä (Lampela, 1994, s. 232–234).

Oman aineiston perusteella tukimateriaalia ei välttämättä käytetä sellaisenaan ja yksin, vaan materiaalia yhdistellään ja kootaan kokonaisuuksiksi. Vastaja 2 kokee, että yhdistely on välttämätöntä, koska valmiita opetuspaketteja ei ole:

”Itse tuotetut materiaalit, sillä valmiista tehtävä- ja opetuskokonaisuutta ei oikein ole, vaan kaikki täytyy kasata itse eri lähteiden avulla.” (vastaja 2)

Yhdistelystä esimerkkinä ovat Powerpoint-esitykset, joihin kootaan materiaalia sopivaksi paketiksi oppituntia varten ja joita päivitetään ja muokataan jatkuvasti. Eräs vastaja puhuu myös oman materiaaliarkiston keräämisestä. Tukimateriaalia kerätään ja koostetaan talteen myöhempää käyttöä ja tarvetta varten. Kerättyä ja hyväksi todettua aineistoa voi sitten ”kierrättää” opetuksessa.

Vastaja 7 kokee tukimateriaalin vähentävän työmäärää, kun on olemassa jo jotakin valmiita. Myös Ohiolaiset opettajat arvostivat sitä, miten oppikirja säästää heidän aikaansa (Lampela, 1994, s. 234). Vastaja 7 muokkaa materiaalia jatkuvasti ja hyödyntää sitä myös tulosteena:

”Ei tarvitse joka kerta tehdä tehtävän alustusta ihan tyhjästä. Esitys kehittyy ja muovautuu koko ajan. Tulostettuna ohjaa myös esim. pois-
saolleita oppilaita.”

Materiaalia voi olla tarpeen käyttää yhdistellen myös siksi, että jokaisella opettajalla on oma persoonallinen tapansa opettaa, omat mieltymyksensä ja erityisosaamisensa kohteet. Vastaja 7 sanoo käyttävänsä itse tuotettuja materiaaleja, koska ne sopivat hänen omaan opetustyyliinsä ja oppilasryhmiin.

Olen itsekin huomannut sen, että valmiista materiaalikokonaisuutta on vaikea löytää, joten materiaaleja tulee etsittyä ja koottua monista eri lähteistä. Se, että osaa

hyödyntää tiedonhaussa monia eri lähteitä ja koota niistä omaa opetusmateriaalia tai tuottaa tarvitsemaansa materiaalia itse, on kenties osa kuvataideopettajan osaamista.

Videot on kyselyn perusteella hyvin suosittu tukimateriaali. Niitä käyttää apunaan 12 vastaajaa ja elokuvia 9. Videomuotoisia materiaaleja kyselyvastauksissa ovat elokuvien lisäksi opetusvideot, tutoriaalit, mainosvideot ja animaatiot. Eräs vastaaja hakee videoista neuvoja ohjelmien käyttöön: *"tutoriaalit Youtubesta (ohjelmistovinkit)"*.

Videot ovat tehokas tapa esittää tietoa: jos kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa, video voi kertoa vielä enemmän. Videot voivat havainnollistaa esimerkiksi monia kuvataiteen tekniikoita. Vastaaja 16 toivoisi käyttöönsä juuri eri tekniikoihin liittyviä videoita: *"[Kaipaen] keramiikan, grafiikan, piirtämisen, valokuvauksen, maalaamisen, jne. opasmateriaalia, ettei tarvitsisi aina itse näyttää kaikkea."*

Opettajat hakevat monilta tukimateriaaleilta ajankohtaisuutta, tuoretta tietoa ja uusia ideoita. Tällaiset materiaalit ovat usein digitaalisia. Vastaaja 9 hakee uusia ja ajankohtaisia näkökulmia eri nettisivuilta ja pitää museon materiaaleista, joista löytyy taidehistoriaa ajankohtaisesti esitettyinä. Vastaaja 8 hyödyntää netin lisäksi lehtiä:

"Kuvat ja videot netistä: monipuolista ja ajantasaista tietoa/vinkkejä. Lehdet ja lehtileikkeet (myös digilehdistä): näyttelyjen ja ajankohtaisten uutisten (tutkimus, arkkitehtuuri, muotoilu, palkinnot, ilmiöt yms.) seuraaminen ja esittely oppilaille."

Edellä olen esitellyt omassa tutkimuksessani ja Lampelan tutkimuksessa ilmenneitä monia käyttötarkoituksia tukimateriaaleille. Myös Heinonen (2005) toteaa peruskoulun opettajia, oppimateriaaleja ja opetussuunnitelmia tarkastelevassa väitöskirjassaan, että opettajilla on materiaaleille moninaisia tarpeita, ja useat näistä ovat tässä luvussa käsiteltyjen kanssa yhteneväisiä:

"Oppimateriaalien osalta opettajien tarpeita voivat siten olla esimerkiksi opetussuunnitelmien konkretisointi, opetuksen tehostaminen,

parempien oppimistulosten saavuttaminen, oman ajankäytön tehostaminen, uusien ajatusten ja ideoiden saaminen omaan opetustyöhön, opetustyön helpottaminen, oppilaiden motivaation herättäminen sekä asioiden havainnollistaminen.” (Heinonen, 2005, s. 59)

Tukimateriaaleilla on siis hyvin monenlaisia käyttötarkoituksia ja hyötyjä kuvataideopettajille. Ne ovat olennainen osa opettamista, jopa välttämättömiä: ”*Olisi mahdotonta opettaa ilman niitä.*” (vastaaja 5)

5.2 Itse tuotetut materiaalit

Kaikki kyselyyn vastanneet opettajat mainitsevat käyttävänsä itse tuotettuja materiaaleja. Valmiit materiaalit eivät siis täytä kaikkia opettajien tarpeita, vaan heillä on tarve tuottaa jotakin itse. Tämä kyselyn perusteella itse tuotetuilla tukimateriaaleilla on selvästi tärkeä rooli kuvataideopetuksessa.

Itse tehtyjen materiaalien käyttö vaikuttaa olevan hyvin yleistä myös muiden kuin kuvataiteen opettajien keskuudessa, sillä Kopioston (2015) selvityksessä havaittiin, että suurin osa opettajista – peruskouluista yliopistoihin – käyttää itse tehtyä materiaalia opetuksessaan lähes päivittäin. Kaikkein yleisintä itse tehtyjen materiaalien käyttö oli selvityksen mukaan ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta myös peruskouluissa ja lukioissa itse tehtyä materiaalia päivittäin tai lähes päivittäin käytti 57 % vastaajista. Lähes kaikki opettajat vastasivat käyttävänsä itse tekemäänsä materiaalia ainakin joskus (Kopioisto, 2015, s. 4, 16).

Omassa aineistossani itse tehdyt PowerPoint-esitykset (tai Macilla KeyNote) ovat kuvataideopettajien suosiossa. Muutoin sitä, millaisia ja mitä itse tehdyt materiaalit ovat, ei kyselyn vastauksissa kovin tarkasti avata. Joku mainitsee itse tehdyt monisteet tai itsetuotetun kuvamateriaalin. Powerpoint-esityksissä voi olla monenlaista sisältöä:

Powerpoint esitykset, joissa taidekuvia netistä, oppilastöitä, omia videoita ja valokuvia, käytännön ohjeita tehtävään. Myös tulostettuna.

Itse tehdyt materiaalit ylipäättään voivat käsitellä monenlaisia aiheita. Eräs vastaaja listaa niitä seuraavasti:

Itsetuotettua kuvamateriaalia, aiheina: värioppi, maalaustekniikat, taidehistoria, kuva-analyysi, mediakuvat, sarjakuvat, kuvitus, vastamainonta, graafinen suunnittelu, taitto, typografia, perspektiivi, arkkitehtuuri, muotoilu, ympäristösuunnittelu, jne.

Itse tehdyissä materiaaleissa tai esityksissä hyvää on vastaajien mielestä niiden muokattavuus, materiaalin päivittämisen helppous ja mahdollisuus yhdistellä materiaalia useasta lähteestä: *"Itse tehdyissä aineistoissa voin koota ja muokata aineiston haluamakseni"*. Materiaaleja muokataan omaan opetukseen sopivaksi, ja niihin lisätään muun muassa uusia esimerkkikuvia materiaalin päivittämisen yhteydessä:

[Itse tehdyn materiaalin avulla] opetettava asia pysyy kasassa, esimerkkejä voi vaihdella tilanteen mukaan, kun ne on katsottu valmiiksi. Joka kerta löytyy uutta, kun päivittää asiasisältöjä/ tehtävänanoja = iloa myös itselle. (vastaaja 8)

Yllä olevan lainauksen opettaja löytää ja oppii uusia asioita tukimateriaaleja päivittäessään. Tukimateriaalin itse luominen ja päivittäminen voikin mielestäni olla hyvä tapa kehittää omaa osaamistaan kuvataideopettajana. Jotta materiaalia voi koostaa, täytyy tehdä tiedonhakua tai vaikkapa omia kokeiluita jonkin tekniikan parissa. Uuden opettelu ja uusien asioiden kokeilu vanhoihin, *"ainoiksi oikeiksi"* koettuihin toimintatapoihin juuttumisen sijaan onkin Välijärven (2006) mielestä tärkeä osa tulevaisuuden opettajuutta (Välijärvi, 2006, s. 22).

Toisaalta itse tehdyt materiaalit, vastaajan 14 kohdalla valmiit tehtävälisterat, toimivat runkona tehtävien ideoinnille tai valitsemiselle: *"Tukimateriaalit auttavat opettavien asioiden havainnollistamisessa ja minulla on myös valmiita tehtävälisteroita, joista*

valita tehtäviä. Eli aina ei tarvitse kehitellä uutta.” Vaikka uuden opettelu on tärkeää, ei jokaisen tehtävän tarvitse olla uunituore, vaan hyväksi todettuja tehtäviä on järkeväkin käyttää uudelleen. Yksi syy tähän on, että materiaalien tekeminen itse voi olla hyvin työlästä: ”*Välillä materiaalin laatimiseen menee hirveästi aikaa - -*” Eräs opettaja kertoo miettineensä opetusvideoiden tekoa, mutta ei ”*ole saanut aikaiseksi*”. Ajattelen, että tämä voi liittyä juuri siihen, että materiaalien, tässä tapauksessa omien videoiden, tekeminen on aikaa vievää.

5.3 Opettajien kaipaamat materiaalit

Valtaosa (n. 80 %) kyselyyn vastanneista kokee saatavilla olevan tukimateriaalin vastaavan tarpeitaan melko hyvin (11 vastaajaa) tai erittäin hyvin (3 vastaajaa). Vain 2 vastaajaa 16:sta sanoi tukimateriaalien tarjonnan vastaavan tarpeisiinsa melko huonosti. Tästä yleisestä tyytyväisyydestä huolimatta jokainen vastaajista kirjoitti jotakin kysymykseen siitä, millaista materiaalia he kaipaavat tuekseen.

Vastaajat 2 ja 3 kokevat saatavilla olevan materiaalin vastaavan tarpeitaan melko huonosti. Vastaaja 3 mainitsee kysymyksessä 2 tärkeimpänä tukimateriaalinaan vain ”*itse tehty aineisto*”. Siihen, millä tavalla tukimateriaali auttaa opettajaa työssään, hän vastaa: ”*Itse tehdyissä aineistoissa voin koota ja muokata aineiston haluamakseni.*” Vastaaja on siis päätenyt tekemään tarvitsemansa aineiston itse, sillä kokee, että niiden muokattavuus ja yhdistely on kätevää. Kyselyn lopuksi hän sanoo kaipaavansa ”*Kuvisopettajien yhdessä tuottamaa aineistoa*”. Vastaaja on työskennellyt kuvataideopettajana yli 20 vuotta ja on opettanut tai opettaa alakoulun ja yläkoulun lisäksi kuvataidekoulussa. Vaikka opetuskokemusta on paljon, kaipaa hän silti materiaaleja. Kyseisen opettajan tukimateriaalien tarpeessa ei siis ehkä ole kyse vain siitä, ettei hän olisi löytänyt itselleen sopivia materiaaleja, vaan että niitä ei ehkä vain ole tarjolla.

Vastaajalla 2 on opetuskokemusta yläkoulusta ja lukiosta 3–5 vuoden verran. Vaikka vastaaja on opettanut vain melko vähän aikaa, kertoo hän, että hänelle on

jo kertynyt paljon hyvää materiaalia. Vastaaja kokee silti materiaalin tekemisen itse olevan työlästä:

Valmis materiaali vähentäisi tuntuunitteluun kuluvaan aikaa. Välillä materiaalin laatimiseen menee hirveästi aikaa, mutta onneksi muutaman vuoden opetustyön ajalta on kertynyt jo runsaasti materiaalia. (vastaaja 2)

Moni opettaja kaipaakin ylipäättään jotakin valmista materiaalia, jotta kaikkea ei tarvitsisi laatia itse. Moni haluaisi myös koottua tukimateriaalia: materiaalia, jossa olisi jokin runko, jota voisi itse helposti muokata, täydentää ja soveltaa mieleisekseen, omaan opetukseen sopivaksi. Esimerkki tällaisesta rungosta on vastaajan 2 ehdottamat Powerpointit: *"[Kaipaam] Valmiita powerpointteja/dioja ja niihin liittyviä printattavia/sähköisesti jaettavia tehtäväohjeita."* (vastaaja 2)

Myös Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen toteuttama kartoitus tekijänoikeuskysymyksistä (Kortelainen, Kautio & Lefever, 2019, s. 4) on osoittanut, että opettajilla on tarvetta materiaaleille, joita saa muokata ja yhdistellä. Kartoituksen mukaan eri aineistojen yhdistelyssä ja käytössä saattaa tulla epäselvyyksiä tekijänoikeuksista, erityisesti tilanteessa, jossa monenlaisista teostyypeistä koostuvalla materiaalilla on monia tekijänoikeuden haltijoita (Kortelainen ym., 2019, s. 27).

Muokattavan ja valmiin materiaalin lisäksi muutamat kyselyyni vastanneet opettajat kaipaavat jotakin paikkaa, jossa materiaalia löytyy kootusti yhdestä paikasta. Vastaaja 15 kaipaava *"Helposti löytyvää ja kattavaa tietopankkia & kuvapankkia, josta voisi ammentaa taiteilijoita ja taiteen alan tekijöitä kategorioittain"*. Lisäksi kyselyvastauksissa mainitaan *"nettivideopankki"* (vastaaja 9) ja *"digitaalinen järjestelmä"*. (vastaaja 13)

Koulukuvis.fi-sivusto ehkä osin vastaa tähän kootun paikan tarpeeseen. Sieltä löytyy tehtäväideoita ja monenlaista opetukseen hyödyllistä tietoa. Esittelen sivustoa tarkemmin luvussa 5.4. Video- tai kuvapankki on mielestäni hieno idea. En tiedä onko tällaista olemassa, mutta se kuulostaa hyvin hyödylliseltä.

Suuri osa opettajista kaipaa jotakin digitaalisessa muodossa olevaa tukimateriaalia. Osa taas kaipaa painettuja materiaaleja, erityisesti oppikirjaa. Moni mainitsee kyselyn vastauksissaan molemmat.

Vastaaja 8 toivoisi lisää sähköisiä materiaaleja ja kehuu Tabletkoulun ideaa hyödyntää linkkejä sähköisissä oppimateriaaleissaan. Myös vastaaja 12 kaipaa sähköisiä, koottuja opetuskokonaisuuksia ja korvaisi kirjat niillä:

Digitaalisia kokonaisuuksia opetukseen, esim. Suomen taiteesta, modernista taiteesta ja muista taidehistorian suuntauksista. Erilaisista tekniikoista - - ym. kuvan tekemisen aiheista. Kaikki tieto pitäis saada digitaaliseen muotoon keskitetyksi, korvaamaan kirjat. (vastaaja 12)

Useampi opettaja mainitsee kyselyvastauksissa kaipaavansa opetusvideoita. Vastaaja 16 kaipaa havainnollistavaa videomateriaalia, joka tiivistää olennaiset asiat tai työskentelytekniikat eikä vie tunnista paljoa aikaa. Videon, joka esittelee esimerkiksi saven työstön perustekniikat, voi myös jättää pyörimään taustalle työskentelyn ajaksi: *"[Videoiden avulla] saisi sellaisen yleiskäsityksen, joka ei veisi oppitunnista kuin max. 10min. - - Videomateriaali voisi pyöriä taustalla koko ajan kun työtä tehdään."* Vastaaja kokee, että oppilaat osaavat keskittyä videoon paremmin kuin open omaan havainnollistamiseen. Oman kokemukseni mukaan video saattaa lisäksi olla helpommin kaikkien nähtävissä kuin opettajan havainnollistus, erityisesti jos oppilasryhmä on suuri.

Opetusvideoita toivotaan monenlaisista eri aiheista: *"kuvataideopetuksen keskeisistä aiheista, teemoista, sisällöistä, työtavoista, tekniikoista, materiaaleista, työvälineistä (sekä digitaalisista että perinteisistä) olisi hyvä saada ajankohtaisia opetusvideoita opetuksen tueksi"* (vastaaja 11). Vastaaja 16 huomauttaa, että videomateriaali *"ei saa kuitenkaan ohjata ns. kopiokuvikseen, jossa luokallinen oppilaita tekee samanlaiset työt."* Opetusvideoiden tulisi siis tukea oppilaiden luovaa ajattelua. Vastaaja 16 harmittelee sitä, että tekijänoikeudet saattavat estää videoiden näyttämisen: *"Youtubesta ei saa näyttää juuri mitään oppitunneilla, vaikka sieltä näitä [videoita] löytyisi."* Eri aiheita käsittelevien, havainnollistavien ja tekijänoikeusvapaiden opetusvideoiden lisäksi videoita kaivataan kotimaisilla kielillä:

”[Saatavilla oleva materiaali vastaa tarpeitani] Aika hyvin! Mutta kaipaan englanninkielisten opetusvideoiden lisäksi kotimaista tuotantoa molemmilla kotimaisilla kielillä!” (vastaaja 11)

Olen itsekin huomannut, että netistä löytyy kyllä runsaasti kuvataiteeseen liittyviä videoita, mutta harvemmin suomeksi. Oppilaiden voi kuitenkin olla helpompia asioita äidinkielellään, erityisesti, jos videon pelkkä visuaalinen sisältö ei kerro kaikkea yksiselitteisesti. Esimerkiksi taidehistorian tai muun teoriapainotteisen sisällön kohdalla voi olla näin.

Digitaalisten opetuskokonaisuuksien ja opetusvideoiden ohella kuvataideopettajat toivoisivat ohjeita eri ohjelmien käyttöön: ”*Kaipaisin selkeitä kirjallisia ja kuvallisia ohjeita erilaisten tietokoneohjelmien käyttöön*” (vastaaja 14). Myös vastaaja 6 toivoo ”*digijuttujen tekniikkaohjeita*”, myös suomeksi. Vastauksissa ei tarkennettu, kaivataanko ohjeita oppilaita varten vai kaipaisivatko opettajat pikemminkin itse apua ohjelmien käyttöön. Ohjelmia tulee jatkuvasti uusia ja ohjelmat myös päivittyvät, joten niiden ominaisuuksien perässä pysyminen voi tosiaan olla haastavaa. Monissa ohjelmissa eri työkaluja ja toimintoja on myös niin paljon, että niihin perehtyminen ja niiden oppiminen ei onnistu hetkessä. Selkeät käyttöohjeet nopeuttaisivat ohjelmien käytön oppimista.

Opettajat kaipaavat sekä fyysisiltä että digitaalisilta tukimateriaaleilta ajankohtaisuutta. Vastaaja 8 haluaisi ”uudet oppikirjat, joissa [on] isot kokonaisuudet päivitetynä”. Vastaaja 12 painottaa materiaalin linkittymistä oppilaiden elämään: ”*[Kaipaam] digitaalista opetusmateriaalia ja tehtäviä, jotka vastaavat tämän hetken nuorten elämismaailmaa, kuvistunnille.*”

Uusia kuvataiteen oppikirjoja ei ole tietääkseni hetkeen julkaistu. Esimerkiksi monen vastaajan käytössä oleva *Kuvan tekijä* on julkaistu vuonna 2004 ja erään vastaajan mainitsema *Kuvataide: Visuaalisen kulttuurin käsikirja* on vuodelta 1999. Tuorein kyselyssä nimeltä mainittu oppikirja tai oppimateriaali on Tabletkoulun *Kuvataide 7* -oppimateriaali, joka on yhden vastaajan käytössä, mutta sekin on verkkomateriaali. Eli ainakin ne painetut kirjat, joita kuvataideopettajat kertoivat tässä kyselyssä

käyttävänsä, ovat jo melko vanhoja, vaikka uusia olisikin ilmestynyt. Opettajat kokevat, että oppi- ja tukimateriaalien tulisi olla päivitettyjä ja vastata nykynuorten elämissä maailmaa, jota värittävät digitaalisuuden ja somen ohella monet uudet ilmiöt.

Kokeneisuus ja ajan myötä talteen kertynyt materiaali auttaa opettajia. Vastaajista huomattava osa on melko kokeneita kuvataideopettajia: noin 70 prosenttia on opettanut vähintään 20 vuoden ajan. Esimerkiksi vastaaja 5 kertoo käyttävänsä vuosien varrella kerääntyneitä arkistojaan sekä muuta materiaalia: ” - - *paljolti tulee kierrätettyä vuosien varrella takataskuun kertynyttä, hyväksi todettua kirjavaa aineistoa.*” Vastaaja 14 kertoo hyödyntävänsä valmiita tehtävälisteriä, joista hän valitsee hyväksi todettuja tehtäviä.

Suurin osa vastaajista oli melko tyytyväisiä saatavilla oleviin materiaaleihin, minkä lisäksi kolme vastaajaa (vastaajat 4, 7 ja 9) sanoi materiaalin vastaavan tarpeitaan ”erittäin hyvin”. Kaikki kolme ovat opettaneet yli 20 vuotta ja ovat siis kokeneita opettajia. Vastaaja 4 ei kaipaa tukimateriaaleja, mutta toivoisi työaikaa oman osaamisen kehittämiseen: ”*Kaipaen vain aikaa, että voisi olla kurssilla ja oppia asioita muulloinkin kuin omalla ajalla kaikki.*” Kyselyn työvuosissa kokenein kuvataideopettaja on vastaaja 7, jolla on 30–39 vuotta opetustyötä takana. Hänkään ei sano kaipaavansa tukimateriaaleja mutta kehuu Kuvista-ryhmän hyödyllisyyttä vertaistuen antajana. Myös vastaaja 9 sanoi kyselyssä, että saatavilla oleva materiaali vastaa hänen tarpeitaan erittäin hyvin, mutta listasi silti muutamia toivomiaan tukimateriaaleja: ”*Ehkä luokka-asteiset materiaalilistat/ tekniikat/ halvat hankintapaikat. Nettivideopankki.*” Vastaaja on kuvataiteeseen erikoistunut luokanopettaja, mikä voi selittää luokka-kohtaisten materiaalien tarvetta.

Kokeneet opettajat hyödyntävät tukimateriaaleja uusien ideoiden saamiseen. Esimerkiksi vastaaja 6 kuvailee asiaa seuraavasti: ”*Kun on tehnyt työtä yli 20 v, perusasiat on hallussa, mutta välillä kaipaa uusia ideoita.*” Vastaaja 9 kerää uusia ideoita talteen ottamalla kuvia, ilmeisesti erilaisista teksteistä, sekä luottaa muistiinsa materiaalien etsinnässä:

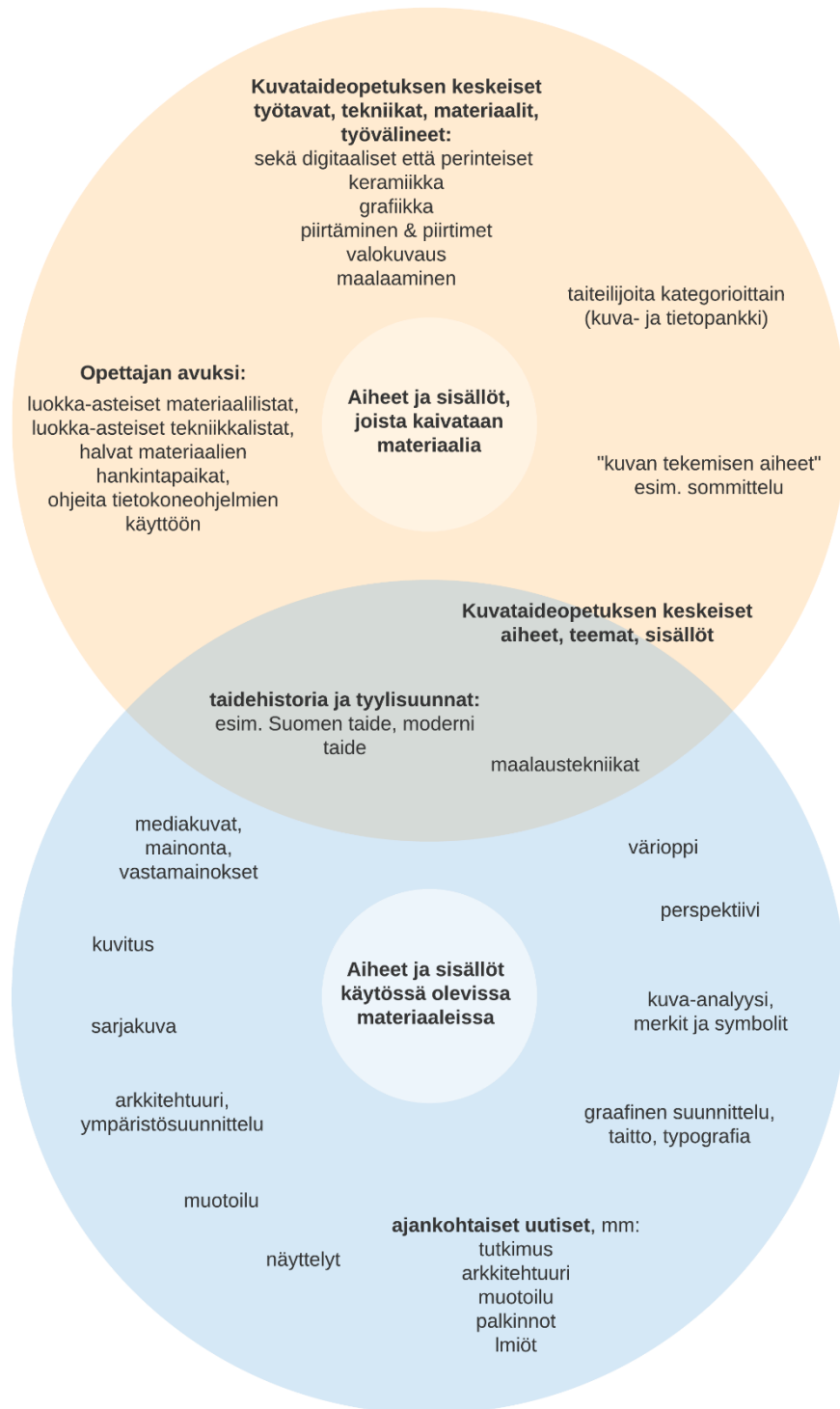
[Olen] päätyneet aika paljon vain ottamaan kuvia, joista löydän hakusanat. Materiaalit elävät ajassa, joten kerran käytetyt jäävät muistiin ja löytyvät Googlessa, plus uusi vuosi uudet tehtävät. (vastaaja 9)

Hyvät opetuksessa käytetyt materiaalit jäävät siis mieleen ja vastaajalla 9 on luottamusta siihen, että löytää tarvittavaa materiaalia hakukoneillakin. Kokemuksen ja osaamisen karttuminen varmasti auttaa siinä, että on taitoa hakea ja löytää tarvitsemansa materiaalit ja voi luottaa siihen kykyyn.

Pääsääntöisesti kyselyyn vastanneilla kokeneilla opettajilla ei siis vaikuta olevan erityisen suurta tarvetta tukimateriaaleille, kun hyviä materiaaleja on jo löytynyt tai tehty itse sekä täydentävää materiaalia osataan helposti hakea tarvittaessa. Arvelen, että uudella opettajalla voi kulua enemmän aikaa itselle sopivien materiaalien löytämiseen, omien tekemiseen ja oman materiaalipankin kokoamiseen. Keräämäni aineisto ei kuitenkaan ole riittävän suuri tilastollisten yleistysten tekemiseen.

Olen edellä ja tutkimuksessani käsitellyt ja painottanut aika paljon sitä, missä muodossa olevaa tukimateriaalia opettajat kaipaavat enkä niinkään sitä, mitä aiheita ja asiasisältöjä käsittelevää materiaalia opettajat kaipaavat. Kokosin listan kyselyvastauksissa esiintyvistä sanoista, jotka kuvailevat tukimateriaalien käsittelemiä aiheita ja asiasisältöjä (kuvaaja H). Jaottelin sanat kahteen osioon: mitä aiheita opettajien käyttämät materiaalit käsittelevät ja millaisia aiheita käsitteleviä materiaaleja he kaipaavat.

Materiaalia kaivataan monista eri kuvataiteen aiheista ja sisällöistä, esimerkiksi taidehistoriasta, maalaustekniikoista, mediakuvista ja vastamainonnasta, kuva-analyysistä sekä eri taitelijoista ja teoksista. Jokaisen opettajan tarpeet painottuvat varmaankin eri tavoilla, muun muassa opetustyylistä, oppilasryhmistä ja omista kiinnostuksen kohteista riippuen. Yleisellä tasolla tarpeet tiivistää kenties tämän vastaajan 11 lausahdus: ”*[Kaipaam materiaalia] kuvataideopetuksen keskeisistä aiheista, teemoista, sisällöistä, työtavoista, tekniikoista, materiaaleista, työvälineistä (sekä digitaalisista että perinteisistä) - -*”

Kuvaaja H. Millaisia aiheita ja asiasisältöjä opettajien käyttämät ja kaipaamat materiaalit käsittelevät.

5.4 Materiaalien jakaminen ja kollegiaalinen tuki

Muutammat vastaajat mainitsevat jakavansa tai saaneensa jaettuja materiaaleja toisilta kuvataideopettajilta. Kyselyn ensimmäisessä kysymyksessä yli puolet (9 vastaajaa 16:sta) sanoo käyttävänsä muiden opettajien tuottamia tukimateriaaleja. Vastaaja 14 pitää yhtenä itselleen tärkeimmistä tukimateriaaleista monisteita, jotka hän sai aikaisemmassa työpaikassa sijaistamaltaan opettajalta. Sama vastaaja jakaa materiaaleja kollegoidensa kanssa pilvipalvelun kautta:

Sähköiset materiaalit ovat myös Google Drivessa minun ja kuvataideopettajaystäväni yhteisessä käytössä. (vastaaja 14)

Kyseinen vastaaja ei vaikuta kokevan, että omia materiaaleja pitäisi ”suojella” tai omia vain itselleen. Opettajat saavat siis tukea työlleen muiden opettajien tekemistä opetusmateriaaleista, mutta jakaminen on silti opettajan oma päätös: opetusmateriaalit ovat tekijänoikeuden alaisia.

Moni kertoo kaipaavansa materiaalien jakamista tai kuvataideopettajien yhdessä tuottamia materiaaleja. Vastaaja 5 visioi kuvataidekasvattajien tekemiä digitaalisia ja painettuja materiaaleja:

[Kaipaam] kuvataidekasvatuksen ammattilaisten kokoamia kuvataiteen oppimateriaaleja diginä ja fyysisenä kirjana. On työlästä tehdä kaikki oppimateriaali itse, ja säästäisimme aikaa, jos koko opettajakunta voisi hyödyntää yhteisiä tukimateriaaleja. (vastaaja 5)

Kyseinen opettaja arvostaisi kuvataideopettajien omaa ammattiosaamista ja käytännön tietoa työstä tuki- ja oppimateriaalin koostamisessa. Hän myös painottaa yhteisöllisyyden ja yhteisten materiaalien merkitystä ajan säästämiseksi.

Monien opettajien vastauksissa mainitaan Facebook-ryhmät (moni viittaa Kuvistaryhmään) sekä ”*somen opekanavat*”. Tästä päätellen myös muita opettajaryhmiä ja muita sosiaalisen median alustoja käytetään muun muassa materiaalin etsimiseen

ja vertaistuen saamiseen: ”*FB-sivut ovat erinomainen vertaistuki!*” (vastaaja 7). Hyvien vinkkien ja kokemusten lisäksi eri ryhmissä kenties jaetaan myös materiaaleja. Vastaaja 7 toivoo, että kuvataideopettajat harrastaisivat yhteisöllistä jakamista: ”*Kuvisopet, jakakaa ideoita, asioita, keskustelkaa*”. Kyselyn perusteella kuvataideopettajilla on tarvetta kollegiaaliselle tuelle, tiedolle hyvistä materiaaleista ja paikoille, jossa voi kysyä neuvoa.

Facebookin Kuvista-ryhmä on eräs paikka, jossa kuvataidetta opettavat jakavat toisilleen kokemuksia, vinkkejä ja keskustelevat. Ryhmä on hyvä paikka saada neuvoja muilta kuvataideopettajilta: siellä on paljon jäseniä, kokeneitakin opettajia ja monenlaista asiantuntemusta. Vuonna 2014 perustetussa ryhmässä oli aineiston keruun aikaan loppuvuodesta 2019 noin 5 000 jäsentä ja tällä hetkellä (kevät 2021) jo noin on 6 000 jäsentä. Facebook-ryhmän kuvauksessa ryhmän tarkoitusta kuvailaan seuraavasti:

Ryhmän päämääränä on taidekasvatuskeskustelun käyminen kollegiaalisessa hengessä. Toivomme mielenkiintoisia keskusteluja kuvataideoppiaineen olemuksesta, työtavoista ja opetus suunnitelman tavoitteista. Tavoitteena on nostaa kuvataidekasvatuksen tasoa kaikkialla yhteiskunnassamme, eri koulumuodoissa ja kulttuurin kentällä. (Kuvista-ryhmä, 2021)

Kuvista-ryhmässä on monenlaisia keskustelunavauksia ja kysymyksiä. Keskusteluissa neuvoja kaivataan esimerkiksi tehtävänantojen keksimiseen ja hiomiseen, materiaalien hankintapaikkoihin, käytännön kokemuksiin hyvistä välineistä ja tarvikkeista sekä hyvistä materiaaleista opetuksen tueksi (esimerkiksi kirjat ja nettisivut). Moni kysymys on hyvin käytännönläheinen: millaiset tarvikkeet tai välineet ovat laadukkaimpia tai mitä tulee ottaa huomioon ulkona opettaessa. Keskusteluissa pohditaan myös opetuksen mukauttamista erilaisilla oppilaille, esimerkiksi värisokealle. Ryhmässä on helppo jakaa tietoa ja materiaaleja linkkien avulla.

Kuvataideopettajat KUVIS ry (2019) myönsi Facebook-ryhmälle ja sen ylläpitäjille *Myötätuulta kuvataiteesta* -kunniakirjan vuodelle 2018. Yhdistyksen vuosittainen tunnustus annetaan ”*ansiokkaalle taidekasvatusteolle tai taidekasvatustoiminnalle*”.

Kunniakirjan myöntämistä Kuvista-ryhmälle perustellaan muun muassa ylläpitäjien ansiokkaalla vapaaehtoisella työllä ryhmän eteen, kannustavalla ja yhteistyöhön inostavalla ilmapiirillä sekä ajankohtaisella ja joustavalla toiminnalla (Kuvis ry, 2019).

Tutkimukseni kyselyvastauksissa kaivattiin myös kuvataideopetuksen materiaalit yhteen paikkaan kokoavaa ”verkkopankkia”: *”Olisi hyvä saada kuvataidetta opettaville jokin 'verkkopankki' materiaalin kokoamiseen ja jakoon”* (vastaaja 10).

Yksi tällainen materiaalia yhteen kokoava paikka on *Koulukuvis*-sivusto (sites.google.com/view/koulukuvis). *Koulukuvis* on kuvataiteen oppi- ja opetusmateriaalisivusto, jota opettajat tekevät yhdessä. Sivustolla on materiaalia peruskoulun kuvataiteen opetuksen tueksi, ja sitä ylläpitävät kuvataideopettajat Matteus Pentti, Tiina Häkkinen ja Emma Cerdà (Koulukuvis-sivusto, 2021). Sivulla on tietoa, tehtäviä, esimerkkejä ja videomateriaalia eri tekniikoista, aihealueista ja eri luokka-asteille. Sivustolle on koronapandemian myötä luotu myös *Kuvista kotona* -osio, joka sisältää tehtäviä ja linkkejä etäopetuksen tarpeisiin (Koulukuvis-sivusto, 2021). Omasta mielestäni sivusto vaikuttaa erittäin hyödylliseltä ja monipuoliselta apuvälineeltä kuvataideopettajalle. Se on juuri sen tyylinen tietoa yhteen paikkaan kokoava tukimateriaali, jollaista olen itse pohtinut kaipaavani. On hienoa, että opettajat ovat itse aktivoituneet materiaalin tuottamisessa ja jakamisessa.

Ookko verkossa? -hanke on toinen esimerkki kollegiaalisesta jakamisesta ja sen hyödyistä. Uuraisten kouluissa ja esiopetuksessa toteutettiin vuonna 2013 *Ookko verkossa?* -hanke, jossa pyrittiin muun muassa kehittämään tieto- ja viestintäteknologian käyttöä ja yhtenäistämään alueen koulujen toimintaa (Häkkinen, 2015, s. 94). Hankkeen nimi on lyhenne sanoista *”Oppimisympäristön ja Oppimateriaalin Kehittäminen Kouluilla ja VERKOSSA”* (Häkkinen, 2015, s. 94). TVT-laitehankintojen lisäksi hankkeessa tuotettiin teemallisia oppimateriaaleja, joita koottiin muun muassa hankkeen blogiin, osoitteeseen oockoverkossablog.wordpress.com (Häkkinen, 2015, s. 94–95). Häkkisen, yhden hankkeen koordinaattoreista, mukaan *”Ajatuksena oli luoda verkkoympäristö, jossa esiopetuksen ja koulujen toimijat voisivat välittää tietoa toiminnastaan sekä jakaa toimintamalleja sekä oppimateriaalia toistensa kesken”*. Hankkeen myötä koulujen henkilöstö oppi tuntemaan toisiaan ja

toimintakulttuureitaan paremmin sekä ratkomaan ongelmia yhdessä (Häkkinen, 2015, s. 94–95).

Luukkainen (2005) näkee, että yhteistyö ja laajempi yhteisöllisyys tulevat lisääntymään opettajan työssä, ja kulttuuri muuttuu niin, ettei opettajan tarvitse enää pärjätä vain yksin puurtamalla ja olemalla erehtymätön asiantuntija (Luukkainen, 2005, s. 4). Koen, että edellä esitelty *Koulukuvis*-sivusto ja *Ookko verkossa?* -hanke ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten yhteisöllisyys ja jakaminen ovat lisääntymässä, ja siitä, miten monenlaisia hyötyjä jakamisesta voi olla opettajille.

5.5 Materiaalien digitaalisuus

Opettajat käyttävät sekä digitaalisia että painettuja tukimateriaaleja. Osa vaikuttaa suosivat enemmän esimerkiksi digitaalisia. Molemmille on siis tarvetta, ja molemmissa on omat hyvät ja huonot puolensa.

Tukimateriaaleja tallennetaan digitaalisesti ja fyysisesti. Moni käyttää erilaisia pilvipalveluita tiedostojen tallentamiseen. Joskus tallennusmuoto muuttuu: oppilastoista otetaan kuvia, laaditut tehtävät skannataan talteen ja monisteita, artikkeleita ja kuvia tulostetaan. Vastaja 2 kertoo missä eri muodoissa hän säilyttää tukimateriaalejaan:

Tallennan kaiken mahdollisen sähköisesti oman henkilökohtaisen Gmail-tilini Driveen. Jonkin verran materiaalia on myös monisteina ja lehtileikkeinä, mutta laatimani tehtävät pyrin myös skannaamaan talteen, jos olen tehnyt ne käsin. Piirrookset ym. näytteeksi tehdyt työt säilytän, jos koen tarpeelliseksi. Osa materiaalista on kotona varastossa ja osa koululla. (vastaja 2)

Moni opettaja säilyttää materiaalia useammassa muodossa ja useassa sijainnissa. Materiaalin järjestyksessä pitämiseen käytetään sekä digitaalisia että fyysisiä kansioita, joihin materiaali voi olla lajiteltuna esimerkiksi aiheittain tai luokkatasoin.

Opettajilla on erilaisia mieltymyksiä: osasta on helpompaa pitää materiaalit tallessa ja järjestyksessä digitaalisessa muodossa, osasta taas fyysisissä kansioissa ja kirjahyllyissä. Esimerkiksi vastaajalla 1 on ”*sähköiset pilvessä Drivessa, monisteet hukkassa :)*” kun taas vastaajalla 9 on ”*sähköiset sekaisin, kirjat hyllyssä*”.

Vastaaja 5 puhuu ”*Internetin kuvatulvasta*”, josta löytyy esimerkkikuvia kaikenlaisista aiheista. Kuvatulvan voi mielestäni nähdä sekä positiivisena että negatiivisena asiana: toisaalta netistä löytyy valtavan paljon käyttökelpoista materiaalia ja hyviä esimerkkikuvia opetuksessa hyödynnettäväksi. Toisaalta se juuri on tulva - kuvia ja tietoa on jopa liikaa. Voi olla vaikeaa karsia joukosta olennainen ja omaan opetukseen käyttökelpoisin.

Digitaalisissa opetusmateriaaleissa voi nähdä monia etuja: pilvipalveluissa materiaalit kulkevat aina mukana ja ovat käytettävissä sijainnista riippumatta, netistä voi hakea lisää kuvia milloin vain, materiaaleja on helppo jakaa, digitaalisia materiaaleja on helppo muokata ja päivittää, digikuvat voi näyttää valkokankaalta oppilaille suuren tai jokainen oppilas voi mahdollisesti katsoa kuvan omalta laitteeltaan.

Digitaalisilla materiaaleilla, järjestelmillä ja laitteilla on kuitenkin omat käänköpuolensa. Heikkouksina digimateriaaleissa voi nähdä riippuvuuden nettiyhteyksien toiminnasta ja sähköstä. Myös laitteille ja eri palveluihin kirjautuminen tai langaton yhdistäminen voi takkuilla, ja laitteet itsessään saattavat olla hitaita tai vaikeakäyttöisiä.

Eri koulujen tekniset ratkaisut, laitteet ja ohjelmistot voivat vaihdella paljon. Tämä vaihtelu saattaa vaikuttaa opettajien mahdollisuuksiin ja mieltymyksiin kuvataideopetuksen tukimateriaalien käytössä. Vastaaja 10, jonka koulussa on siirrytty digitaalisiin materiaaleihin, kertoo kaipaavansa kuvataiteen oppikirjaa luokkakäyttöön ja harmittelee hyvän kirjan painoksen loppumista: ”*Meillä siirrytty digimateriaaleihin uudessa koulussa, Kuvan tekijä -kirjaa ei enää saa/ painos lms.*”

Yksikään kyselyyni vastanneista opettajista ei maininnut käyttävänsä opetuskalvoja. Ehkä piirtoheittimet ja kelvot ovat opetuskäytössä jo sen verran vanhentunutta teknologiaa, että muut materiaalit ovat korvanneet sen, tai piirtoheittimet on hävitetty

kouluilta. Toisaalta tiedän, että piirtoheitintä saatetaan käyttää kuvataiteen luokassa ajoittain esimerkiksi valopöydän tapaan, kuten eräs kyselyyni vastannutkin kertoi, tai heijastamaan esimerkiksi seinämaalauksen hahmotelmaa seinälle.

Eräs vastaaja (vastaaja 16) on sitä mieltä, että digitekniikka on epäluotettavaa:

Materiaalien helppo käyttö on tärkeää koska työmäärä on nykyisin ihan kamala. Oppikirjoja on luokassa 26 kpl. Voin missä tahansa tilanteessa turvautua kirjoihin ja omiin monisteisiin. Digitekniikka on liian epäluotettava. (vastaaja 16)

Vastaaja kokee omat monisteet ja luokassa olevat kirjat luotettavammaksi ja helpommaksi vaihtoehdoksi digitaalisten materiaalien ja teknologian käyttämisen sijaan. Hänen kokemuksensa mukaan digitaalisten sovellusten muutostahti on niin nopea, että niitä käyttäen *"ei kannata säilöä mitään tärkeää"*, ja hän kokee tallennusmuodon muuttamisen olevan hyvin työlästä. Materiaalin saatavuuden ja käytön luotettavuus vaikuttaa olevan vastaajalle tärkeää. Opetushallituksen (2006) laatiman verkko-oppimateriaalien laatukriteeristön mukaan materiaalin käytön tulisi olla helppoa ja sujuvaa. Opetushallituksen raportti kuvailee, miten käyttäjä saattaa kokea huonon käytettävyyden: *"Käytettävyys on heikkoa, kun käyttäjä turhautuu materiaalin etsimiseen, virheilmoituksiin, kuolleisiin linkkeihin, epäselvään ilmaisuun tai ohjeiden puutteeseen"* (Opetushallitus, 2006, s. 18). Vastaajan 16 kokemus tekniikan epäluotettavuudesta saattaakin perustua tämänkaltaisiin hankaliin kokemuksiin digitaalisten materiaalien ja tekniikan kanssa.

Teknologian ja erilaisten sovellusten muutos viime vuosina on ollut hyvin nopeaa. Manninen (2015) kuvailee artikkelissaan, kuinka teknologian nopea kehitys viime vuosikymmeninä on muuttanut kuvataideopettajan työtä ja opetusmateriaaleja, erityisesti sitä, missä muodossa materiaalit ovat sekä minkälaista teknologiaa kuvataideopettaja luokassa hyödyntää. Vuosien varrella, opiskeluajoista harjoittelun kautta työelämään, Manninen itse on ensin koonnut opetusmateriaalia kuvaamalla kirjojen teoskuvia diafilmille, siirtynyt piirtoheitinkalvojen käyttöön ja sen jälkeen kuvien heijastamiseen kirjoista tai netistä videoprojektorin ja dokumenttikameran avustuksella. Myöhemmin Mannisen käyttämät opetusmateriaalit ovat muuttuneet yhä enemmän

digitaalisiksi ja multimediallisiksi, esimerkiksi opetusvideoiksi ja monenlaisia muita materiaaleja sisältäviksi kurssiblogeiksi. Lisäksi erilaiset älylaitteet, esimerkiksi älytaulut ja oppilaiden omat tabletit, ovat saapuneet kouluihin (Manninen, 2015, s. 92–93).

Nopeat ja ennustamattomat muutokset voivat yllättää opettajan. Manninen kirjoittaa, mitä pohti diakuvien kokoamisen jälkeen: *“Kuvittelin mielessäni, miten hyvän opetusmateriaalin olinkaan vuosiksi eteenpäin itselleni tehnyt”* (Manninen, 2015, s. 92). Kuitenkin hän joutui myöhemmin useaan kertaan mukautumaan tekniikan muutoksiin ja muuttamaan samalla omien opetusmateriaaliensa muotoa. Mikkolan (2016) mukaan opettajalle tärkeä taito tulevaisuudessa onkin kyky soveltaa uutta teknologiaa opetuksessa (Mikkola, 2016, s. 12).

Nopeat muutokset ja arvaamattomuus teknologian kehityksessä tulevat ilmi myös Kilpiön ja Markkulan (2006) artikkelissa *Tietoyhteiskuntakehitys - opettajat odotusten ja mahdollisuuksien ristipaineessa*. Kilpiön ja Markkulan haastattelemat opettajat kertovat pitävänsä tietoteknisten taitojen opettamista ja teknologiaa ylipäänsä tärkeänä. Silti moni opettaja pelkää jäävänsä jälkeen tekniikan kehityksessä: *“Omien taitojen riittämättömyys ja avuttomuus teknisten ongelmien ja haasteiden edessä olivat monen opettajan mielestä suurimpia tietoteknisen kehityksen aiheuttamia pelkoja”* (Kilpiö & Markkula, 2006, s. 68).

Kilpiön ja Markkulan haastattelemat opettajat näkevät, että teknologian käytöllä opetuksessa ei tulisi olla itseisarvo vaan ennemminkin välinearvo, samaan tapaan kuin vaikkapa liitutaululla. Johonkin tilanteeseen tekniikka voi olla oiva apuväline, toiseen tilanteeseen se taas ei välttämättä sovi. Materiaalien valinta ja teknologian käyttö riippuu monesta tekijästä, muun muassa opetuksen tavoitteista ja tilannekohtaisista tekijöistä (Kilpiö & Markkula, 2006, s. 68–69). Opettajien mielestä olisi tärkeää, että he itse pystyisivät vaikuttamaan tekniikan käyttöön: *“Opettajat painottivat, että kehityksen suuntaan ja teknologian käyttöön on hyvä pystyä vaikuttamaan, jotta he voivat itse määritellä käytön tavoitteet, eivätkä he jää ’virran vietäviksi’ ”* (Kilpiö & Markkula, s. 69).

Mielestäni opettajat tarvitsevat tukea ja täydennyskoulutusta teknologian perässä pysymiseen ja teknologian hyödyntämiseen opetuksessa tehokkaasti. Myös Mikkola (2016) ajattelee, että opettajan työssä jaksaminen vaatii tukea esimerkiksi täydennyskoulutuksista, vertaistuesta ja mentoroinnista (Mikkola, 2016, s. 10–11).

5.6 Muutoksissa jaksaminen

Opettajan työ, myös oppi- ja tukimateriaalit, ovat muutoksessa, mikä voi aiheuttaa opettajille haasteita esimerkiksi työssäjaksamisessa. Vastaja 16 vaikuttaa kuormittuvan digijärjestelmistä ja jatkuvista muutoksista työympäristössä ja alustoissa. Hän onkin törmännyt moniin muutoksiin näissä:

[Tallennan ja säilytän materiaalia] monisteilla. Digisovellukset muuttuvat niin tiuhaan tahtiin, että ei kannata säilöä mitään tärkeää. Hirveä työ siirtää johonkin uuteen tiedostomuotoon tai tallennusformaattiin. Tällä hetkellä käytössä on Googlen ympäristö. Aiemmin peda.net ja ennen sitä Outlook. Ennen sitä kalvot, nykyään dokumenttikamera, kun älytauluja ei tueta. Vanhoja vhs- ja dvd-laitteita on jouduttu kaivamaan esiin, kun viisaat ovat päättäneet miten tätä työtä tehdään. Kalvot olen tuhonnut, korppuja ja lerppuja ei lue enää mikään laite. Tikuille ei kannata tallettaa virusten leviämisen vuoksi. Olen kyllästynyt jatkuviin muutoksiin ja luotan mieluummin kirjoihin ja monisteisiin. (vastaja 16)

Muutokset teknologiassa kuormittavat ja ärsyttävät vastaajaa. Hän kokee digitaalisen materiaalien tallennuksen olevan epäluotettavaa tai muistitikojen kohdalla jopa vaarallista virusten mahdollisuuden vuoksi. Lisäksi kyseinen opettaja kokee työmääränsä olevan hyvin suuri: *”Materiaalien helppo käyttö on tärkeää koska työ määrä on nykyisin ihan kamala.”* Vastaja kokee fyysisten materiaalien tukevan jaksamistaan ja digitaalisten alustojen taas vievän voimia.

Vaikka digitaaliset materiaalit vaikuttavat yleistyvän ja olevan suosiossa, voi niillä olla käänttöpuolena juuri se, että materiaalia ja alustoja on paljon erilaisia ja niiden käytön opetteluun voi kulua paljon aikaa. Erityisesti näin voi olla opettajilla, jotka ovat käyneet opintonsa ennen "digiäikää" ja eivät ole esimerkiksi jo opintojensa aikana päässeet perehtymään digitaalisiin alustoihin tai eivät ole saaneet niiden käyttöön työpaikallaan riittävää perehdytystä ja apua. Vastaaja 16 on valmistunut 90-luvulla, joten hänen sen aikaisissa opettajaopinnoissaan ei ole voitu käsitellä tämän hetken opetusteknologiaa. Kyseisen opettajan kuormittuminen ja turhautuminen digijärjestelmiin saattaa viitata siihen, ettei hän ole saanut muuttuvan teknologian ja opetusympäristöjen käyttöön riittävästi ohjausta tai täydennyskoulutusta.

Luukkainen (2005) sanoo informaatioteknologian käytön valmiuksien olevan osuutta koulukulttuuria. Aikaisempaan toiminta- ja koulukulttuuriin opettajaksi koulutautunutta voivat hämmentää opettajalta nykyään vaadittavat valmiudet, kuten teknologian käyttö, yhteistyö elinkeinoelämän ja kulttuurin edustajien kanssa tai toimiminen kriisitilanteissa (Luukkainen, 2005, s. 26).

Tutkimukseeni osallistunut vastaaja 16 ei ole suinkaan ainoa opettaja tai työntekijä, jota digijärjestelmät kuormittavat. Yle uutisoi kesäkuussa 2020, että työelämässä koettu kiire ja stressi ovat lisääntyneet (Valkama, 2020). Ylen artikkeli esittelee henkilöstöpalvelualan Eezy Oyj:n teettämän tutkimuksen, jossa kysyttiin tuhannen suomalaisen ajatuksia ja tunteita suomalaisesta työelämästä ja työkuulttuurista. Tutkimuksen mukaan erityisen paljon stressiä työelämässä koetaan kunta- ja opetus-alalla. Lisäksi naiset ovat stressaantuneempia kuin miehet. Digitalisaatio on tutkimuksen mukaan yksi syy työn kuormittavuuden lisääntymiseen. Työtä pitää dokumentoida erilaisiin järjestelmiin paljon, ja se voi viedä aikaa varsinaiselta ydintyöltä (Valkama, 2020). Käsitelmäni mukaan opettajilla esimerkiksi Wilma-merkinnät saattavat viedä paljon työaikaa. Laitteiden ja sovellusten toimimattomuus on yksi kuormitusta aiheuttava tekijä, ja jatkuva uusien laitteiden ja sovellusten käytön opettelu voi väsyttää (Valkama, 2020).

Kyselyyni osallistunut vastaaja 4 tuntuu kokevan ajan puutetta ja toivoo, että ehtisi käydä täydennyskursseilla:

Kaipaen vain aikaa, että voisi olla kurssilla ja oppia asioita muulloinkin kuin omalla ajalla kaikki. Yhdestäkään työnantajan opettajille suunnatusta koulutuksesta ei ole vuosien aikana ollut mitään hyötyä kuvisopettajalle. Ainoastaan yksi koulutus oli hyvä. Sen piti poliisi, joka keskittyy jengiytymiseen ja alakulttuureihin kaupungissa. Hienoa tietoa kaikista merkeistä ja symboleista. (vastaaja 4)

Vastaaja vaikuttaa kokevan, että hänen työaikansa on täysi, eikä oman osaamisen kehittämiseksi täydennyskoulutusten avulla tai muulla tavoin jää kunnolla aikaa. Siksi hän joutuu opettelemaan asioita omalla ajallaan, ja tämä saattaa kuormittaa opettajaa. Lisäksi hänen käymänsä lisäkoulutukset ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta tuntuneet hyödyttömiltä.

Digijärjestelmiin ja muutoksiin kyllästynyt vastaaja 16 kokee työssään turhautumista myös muista asioista:

Oppilaat eivät nykyään jaksakaan keskittyä ohjeisiin, kun niitä näyttää itse. -
- Liian monella menee ohjeet ohi ja minua ainakin turhauttaa, kun ei ole mahdollisuutta opettaa jokaista erikseen, vaikka nykylapset niin tarvitsisivat. Kädentaidot ovat todella heikot. (vastaaja 16)

Opettajaa turhauttaa oppilaiden heikko keskittymiskyky, jonka vuoksi hän joutuu todennäköisesti toistamaan ja näyttämään ohjeita oppilaille uudestaan. Opettaja toivoisi voivansa ohjeistaa jokaista oppilasta erikseen. Hän kertoo kaipaavansa tuki-materiaaliksi opetusvideoita näiden seikkojen vuoksi.

Opettajia kuormittavat siis monenlaiset muutokset teknologiassa ja työssä ylipääntään sekä kiire. Opettajan tehtävien ja roolien määrä on myös kasvussa. Syrjäläinen (2009) pohtii näitä rooleja ja opettajan jaksamista seuraavasti:

Opettaja opettaa ja kasvattaa viimeisimpien pedagogisten ja kasvatustieteellisten ismien mukaan, hän tutkii omaa työtään ja kehittää koulua, sekä omaansa että koko valtakunnan tasolla suomalaista koululaitosta. Opettaja on aktiivinen, hän laatii opetussuunnitelmia, strategioita,

raportteja, arviointeja. Opettaja hoitaa erityisopetuksen luokassaan usein ilman avustajaa. Joskus opettaja toimii poliisina, joskus psykiatrina, sairaanhoitajana, tuomarina tai pappina. Vuorovaikutus kotien ja huoltajien kanssa on reaaliaikaista ja aktiivista; opettajahan on aina tavoitettavissa. Opettaja ymmärtää erilaisuutta ja kykenee opetuksessaan hyödyntämään erilaisten etnisten ryhmien mukanaan tuomaa kulttuuriperintöä. Opettaja istuu palavereissa, toimii tiimeissä ja työryhmissä. Opettajan työhön kuuluu jatkuva omien käytänteiden kyseenalaistaminen, suurten arvofilosofisten kysymysten pohtiminen, ihmistyden ja tiedon olemuksen problematisointi. Opettaja kouluttautuu omakseen jatkuvasti uusia asioita. Hän kasvaa ihmisenä yli-ihmisen jumalalliselle tasolle - siihenhän hänellä on elinikänsä aikaa.

Mutta ehtikö opettaja enää opettaa? Jaksako opettaja enää opettaa? (Syrjäläinen, 2009, s. 145)

Syrjäläinen kuvailee edellä miten laaja ja jopa mahdottomalta tuntuva kokonaisuus opettajan työhön kohdistuvista vaatimuksista ja odotuksista on tullut. Hän nostaa esiin aiheellisen kysymyksen: jaksako opettaja tosiaan enää opettaa, kun työhön kuuluu nykyään niin paljon muuta tehtävää.

Tilastot osoittavat, että moni opettaja ei jaksaa; Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n vuoden 2019 työolobarometristä selviää, että opettajat kokevat työn määrän ja kiireen kasvaneen (OAJ, 2019). Kahden vuoden välein toteutettavaan työoloja ja työhyvinvointia kartoittavaan barometriin vastaa opettajia ja opetusalan esimiehiä kaikilta koulutusasteilta. Kyselyn mukaan *”kokoaikaisten opettajien ja opetusalan esimiesten keskimääräinen työaika ylittää palkansaajien normaalin työviikon”*. Työt vievät aikaa myös viikonlopuista: noin puolet opettajista työskentelee viikonloppuisin (OAJ, 2019). Barometriin osallistuneista opettajista 53 % koki, että töitä on liikaa, melko tai erittäin usein (OAJ, 2019, s. 2).

Syrjäläinen (2009) pohtii artikkelissaan opettajien muutoksessa jaksamista, ja sitä, mitkä tekijät heikentävät jaksamista. Syrjäläisen mielestä opettajan työ on kokenut niin paljon muutoksia, että voidaan puhua jopa opettajien ammatti-identiteetin

kriisistä. Koulutuspoliittiset muutokset ja opetussuunnitelmauudistukset muuttavat opettajankoulutusta ja opettajan työtä (Syrjäläinen, 2009, 140). Syrjäläisen mukaan erityisesti uusliberalistinen koulutuspolitiikka on muovannut koulumaailmaa 90-luvun puolivälistä lähtien:

Koulutuspoliittinen suunnanmuutos toi koulujen arkeen aivan uudenlaisen kielen. Tuottavuutta, tulosajattelua, tehokkuutta ja yksilöllisyyttä korostava uusliberalistisen koulutuspolitiikan myötä kouluista alettiin yrittäjämaailman tapaan puhua tulosityksikköinä, oppilaista tuli asiakkaita ja opetuksesta ja koulun toiminnasta tehtiin tuote, jota sai markkinoida ja mainostaa. (Syrjäläinen, 2009, s. 141)

Ajattelen, että tällainen tehokkuuden ja tuottavuuden korostuminen on omiaan lisäämään opettajien kokemia paineita.

Syrjäläinen (2009) viittaa Santavirran ja kollegoiden vuoden 2001 tutkimukseen, jonka mukaan muun muassa kiireen ja puutteellisten työtilojen ohella opetusvälineiden niukkuus tai puutteellisuus on yksi tekijä, joka on yhteydessä opettajien uupumiseen (Syrjäläinen, 2009, s. 146). Itse ajattelen, että myös opetus- ja tukimateriaalin niukkuus voi aiheuttaa väsymistä.

Koska työelämä lukuisine muutoksineen uuvuttaa opettajia, valmiiden, laadukkaiden ja helposti saatavilla olevien tukimateriaalien tarjoama apu ja ajansäästö voi nähdäkseni helpottaa tätä stressiä ja opettajan työtaakkaa.

6 Pohdinta

Keskeisimmät tulokset

Tutkimuksessa selvitin, millaisia oppi- ja tukimateriaaleja opettajat käyttävät, millaisia materiaaleja he kaipaavat ja miten materiaalit tukevat opettajia heidän työssään ja ammatillisessa kehitymisessään. Tutkimuksessa selvisi, että kuvataideopettajat käyttävät hyvin monenlaisia tukimateriaaleja ja käyttävät sekä digitaalisia että painettuja materiaaleja. Oppikirjat, kuten *Kuvan tekijä*, ovat vielä säilyttäneet asemansa kuvataideopettajan tukena.

Tuki- ja oppimateriaalit tarjoavat opettajille esimerkiksi ideoita ja inspiraatiota tehtäviin ja tunneille, apua havainnollistamiseen, tietopohjaa ja kuvaesimerkkejä. Materiaalit, kuten oppikirjat, voivat antaa runkoa opetuksen sisällöille. Valmiit materiaalit säästävät opettajalta aikaa ja työtä. Materiaaleja usein muokataan, yhdistellään ja päivitetään esimerkiksi omaan opetustyyliin ja opetettavalle ryhmälle sopiviksi. Kaikki kyselyyn vastanneet opettajat käyttävät itse tuotettuja materiaaleja, jotka voivat olla esimerkiksi Powerpoint-esityksiä tai monisteita. Yli puolet käyttää myös muiden opettajien tuottamia materiaaleja ja moni kertoo jakavansa tai saaneensa jaettua materiaalia toisilta opettajilta.

Suurin osa opettajista koki tarjolla olevan materiaalin vastaavan tarpeitaan melko hyvin. Silti opettajilla on erilaisia toiveita materiaaleille: he kaipaavat valmiita materiaaleja, materiaaleja, joita voi muokata ja koottua paikkaa materiaaleille, esimerkiksi tieto- ja kuvapankkia. Materiaaleja kaivataan laajasti erilaisista kuvataideopetuksen keskeisistä aiheista, sisällöistä ja tekniikoista.

Tutkielman kriittistä arviointia

Olen pyrkinyt tutkimuksen luotettavuuteen työskentelemällä huolellisesti ja pyrkimällä avaamaan tutkimuksen teon taustaa ja perustelemalla valintojani. Kyselyn

rakenne ja kysymykset olivat pääosin onnistuneita, ja kysymykset oli pääosin ymmärretty. Muutamia kysymyksiä tarkentaisin, muokkaisin tai lisäisin kyselyyn. Muun muassa kyselyn tukimateriaaliesimerkit olisin voinut miettiä huolellisemmin: ne olisi voinut ryhmitellä paremmin ja vastasvaihtoehtoja olisi voinut olla enemmän. Ylipää-tään olisin voinut tehdä laajempaa tukimateriaalikartoitusta ennen kyselyn julkaisua, jotta olisin saanut kyselyn avulla täsmällisempää tietoa käytettävistä materiaaleista, esimerkiksi eri teosten käytön yleisyydestä.

Osa vastaajista vaikutti ymmärtäneen käsitteen tukimateriaali hieman eri tavalla kuin tarkoitin. Tämä näkyi ainakin vastaajien itse lisäämissä vastausvaihtoehdoissa ”luonnosta löydetyt” ja ”täydennyskoulutus”. Käsitteenmäärittelyä olisi siis voinut ehkä tarkentaa kyselyn alussa. Pääosin vastaukset vaikuttivat silti käsittelevän tuki-materiaaleja siinä merkityksessä mitä itse tarkoitin, joten ajattelen tutkimustulosten kuitenkin koskevan tukimateriaaleja.

Kysymys 5 (”Miten tukimateriaalit auttavat ja tukevat sinua työssäsi?”) oli ilmeisesti hieman monitulkintainen, sillä kysymyksen tulkinnat vaihtelivat. Tällä kysymyksen muotoilulla sain lyhyehköjä vastauksia, esimerkiksi *”No, auttaa selittämään ideaa - - opiskelijoille”, ”kuvallinen havainnollistaminen”, ”harjoitteissa.”, ”Olisi mahdotonta opettaa ilman niitä”* ja *”Aika hyvin!”*. Vastaukset puhuvat vähän eri aiheista: osa puhuu siitä, millaista materiaalia kaipaisi, osa taas siitä miten hyvin nykyiset auttavat. En myöskään voi olla varma, minkä tukimateriaalin hyödyistä eri vastaajat puhuvat: yleisellä tasolla kaikista, itse käyttämistään tai ehkä vain itse tuottamistaan. Kysymyksenasettelu olisi siis voinut olla tarkempi ja täsmällisempi.

Kyselyssä ja tutkimuksessa taustaoletuksenani oli, että opettajat kaipaavat jotakin ja että materiaalien tarjonta ei täysin vastaa tarpeita. Tämä on voinut ohjata kyselyyn vastaamista ja aineistosta tekemiäni tulkintoja.

Vaikka luvussa 2.2 pyrin tarkastelemaan sitä, mitä opettajan tulisi osata ja mikä on kuvataideopettajan ydinosuamista, jää se silti vain yhdeksi näkökulmaksi ja raapaisuksi aiheeseen. En usko, että osaamisen kriteereitä voi kirjoittaa yhdeksi kaikenkattavaksi, yksiselitteiseksi ja yleispäteväksi vaatimuslistaksi, josta kaikki olisivat samaa mieltä ja joka kestäisi aikaa.

Pohdintaa ja johtopäätöksiä

Yllätyin, miten moni vastaajista oli tyytyväinen saatavilla oleviin tukimateriaaleihin. Hypoteesini oli, että tyytymättömyyttä ja tarpeita olisi enemmän. Vastaajien kokeneisuus ehkä selittää tätä: kokeneet opettajat ovat jo löytäneet itselleen sopivia materiaaleja ja osaavat joko etsiä niitä tai tehdä itse uusia.

Muutokset teknologiassa ja sitä kautta monissa oppimateriaaleissa kuormittivat erästä vastaajaa, ja muutamien opettajien vastauksissa tuli ilmi suuri työmäärä ja se, että tukimateriaalien laatiminen vie aikaa. Valmiit ja laadukkaat tukimateriaalit voivat helpottaa kuvataideopettajien kiirettä ja työmäärää sekä säästää aikaa eli tukea opettajien jaksamista.

Opettajien vastauksissa tuli ilmi monenlaisia kuvataideopettajien tehtäviä ja taitoja: ajankohtaisten aihekokonaisuuksien käsitteleminen opetuksessa, monien eri lähteiden hyödyntäminen tiedonhaussa, oman opetus- ja tukimateriaalin tuottaminen, jatkuvaan muutokseen (esimerkiksi teknologian muutoksiin) mukautuminen ja oman osaamisen päivittäminen. Voisi ajatella, että nämä ovat osa tämän ajan kuvataideopettajan kompetenssia.

Koronapandemia ja etäopetukseen siirtyminen on korostanut tukimateriaalien tarvetta, ja korona-aikana esimerkiksi Facebookin Kuvista-ryhmässä jaettiin toisille kuvataideopettajille vinkkejä ja materiaalia etäopetukseen.

Moni taho tuottaa nettiin erilaisia opetusmateriaaleja mutta niiden löytäminen voi olla haastavaa. Laadukkaat, ajankohtaiset ja johonkin tiettyyn aiheeseen tai tekniikkaan liittyvät verkkomateriaalit ovat arvokkaita, ja siksi toivoisin itse saavani koottua paljon erilaisia sivustoja talteen opetuskäyttöä varten. Esimerkiksi Facebookin Kuvista-ryhmässä jaetaan paljon vinkkejä materiaaleista, mutta vinkit hukkuvat helposti keskustelujen sekaan. Siksi jokin koottu paikka tukimateriaaleille olisi mielestäni hyödyllinen ja koottua paikkaa moni kyselyyn vastannutkin toivoi.

Ajattelen, että tukimateriaalit ja niihin liittyvä tietämys – mitkä materiaalit ovat hyviä, millä tavoin niitä voi soveltaa – ovat pitkälti opettajien hiljaista tietoa. Osin tämän vuoksi aiheesta ei ehkä ole aikaisempaa tutkimusta.

Tuki ja oppimateriaalin tulee olla uusiutuva: se ei voi olla jokin pysyvä ja muuttumaton paketti, joka riittäisi kaikkeen. Maailma muuttuu, opetuksen ja oppimateriaalien on muututtava perässä. Siksi digitaalisilla materiaaleilla on nykyään oman aineistoni perusteella merkittävä rooli kuvataideopetuksessa, ja tulevaisuudessa digitaalisen ja helposti päivitettävän materiaalin merkitys voi yhä kasvaa.

Kuvataideopettajilla on tarvetta materiaaleille, mutta materiaalia usein yhdistellään ja muokataan itselle, oppilasryhmille ja aiheeseen tai tehtävään sopivammaksi. On hyvä, että on olemassa valmiita materiaaleja ja runkoja, mutta mitään täysin valmiista ja jokaiselle opettajalle soveltuvaa tukimateriaalia ei ehkä voikaan olla.

Tulosten merkitys

Tutkimukseni kartoittaa aiemmin tutkimatonta aluetta, kuvataideopetuksen tukimateriaaleja. Tutkimukseni voi olla hyödyksi aiheen jatkotutkimuksessa, erilaisissa kuvataidekasvatuksen oppi- ja tukimateriaaleihin liittyvissä tutkimuksissa. Tutkimuksessa tekemäni havainnot siitä, millaisia materiaaleja kuvataideopettajat kaipaavat, voivat olla hyödyksi uusien oppi- ja tukimateriaalien suunnittelussa. Toivon, että tutkimuksestani ja tekemästani materiaalikartoituksesta voi olla hyötyä muille kuvataideopettajille, uusien materiaalien tai materiaalin käyttötapojen löytämisessä, tai että tutkimukseni voi kannustaa opettajia jakamaan omaa materiaalia toisille ja rakentamaan yhteisöllisen jakamisen kulttuuria kuvataideopettajien kesken. Tutkimuksen tekemisen myötä opin itse tuntemaan kuvataideopetuksen oppi- ja tukimateriaaleja paremmin, mistä on hyötyä tulevassa opettajantyössä ja oman osaamiseni kehittämisessä.

Jatkotutkimusaiheita

Kuvataideopetuksen tukimateriaaleja sekä niiden käyttöä ja toimivuutta olisi syytä tutkia lisää. Näitä ei ole aikaisemmin tutkittu ja kartoitettu. Tämä tutkimukseni on pieni ensikartoitus. Materiaalien käyttöä ja tarvetta voisi kartoittaa laajemmalla otannalla. Opettajia voisi haastatella ja materiaaleihin voisi käydä tutustumassa paikan päällä. Materiaalien käyttöä voisi tutkia havainnoimalla: kuinka usein ja millä tavoin tukimateriaaleja hyödynnetään kuvataiteenoppituntien aikana.

Erityisesti opettajien itse tuottamista tukimateriaaleista olisi kiinnostavaa saada tutkimustietoa, esimerkiksi millaisia materiaalit ovat ja mitä aiheita ja sisältöjä ne painottavat. Se kertoisi jotakin siitä, mitä materiaalia opettajat kokevat puuttuvan. Opettajien painotukset heidän käyttämässään ja heidän omissa materiaaleissaan kertovat myös siitä, mitkä asiat he kokevat olevan kuvataideopetuksen ydintä ja tärkeintä sisältöä. Lisäksi voisi tarkastella sitä, millä tavalla opettajien painotukset ja heidän tuottamien tukimateriaalien sisällöt linkittyvät uusimpaan opetussuunnitelmaan. Olisi kiinnostavaa tutkia, mistä opettajat etsivät ja miten he löytävät sopivaa tukimateriaalia. Lisätieto tukimateriaaleista ja niiden käytöstä olisi hyödyksi esimerkiksi uusien kuvataideopetuksen materiaalien tuottamisessa.

Tukimateriaalin käsitettä ja sen laajuutta voisi tutkia ja määritellä tarkemmin: mikä on ja mikä ei ole tukimateriaalia. Esimerkiksi mitä sellaista tukimateriaalia on, jota ei varsinaisesti ole suunniteltu kuvataideopetuksen tukimateriaaliksi, mutta mitä opettaja voi kuitenkin hyödyntää sitä kuvataideopetuksessa. Kuvataidekasvatuksen tukimateriaalina voisi hyödyntää myös yleisesti opetukseen liittyviä materiaaleja ja muiden oppiaineiden oppimateriaaleja. Taidekasvatuksen aihepiirit laajenevat, ehkä tukimateriaalin kenttäkin laajenee: kentties minkä tahansa aihepiiriin kirjallisuus, kuvamateriaali tai oppaat voisi toimia jossain yhteydessä kuvataiteen tukimateriaalina.

Kuvataideopettajien kollegiaalisuutta ja kollegiaalista tukea olisi kiinnostavaa tutkia lisää. Kuvataideopettaja voi olla koulussaan ainoa, joten vertaistukea täytyy ehkä hakea muualta, esimerkiksi netin ja somen kautta. Facebookin Kuvista-ryhmääkin voisi tutkia: millaista apua ja tukea opettajat sieltä saavat.

Lähteet

- Akava Works (2.11.2020). Akava Works -selvitys: Koronapandemia muutti työn teon tapoja ja työn kuormitusta. Haettu 30.5.2021 osoitteesta <https://akava-works.fi/julkaisut/maat-julkaisut/koronaselvitys/>
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus. (s. 209–231)
- Forsman, A. & Piironen, L. (2006). *Kuvien kirja: Kuvataideopetuksen käsikirja perusopetukseen*. Helsinki: Tammi.
- Heinonen, J. (2005). *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit: peruskoulunopettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. (<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20002/opetussu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)
- Hietanen, L. (2009). Monologin hallitsijasta dialogin mahdollistajaksi. Teoksessa Kurtakko, K., Leinonen, J. & Pehkonen, M. (toim.), *Opettajaksi kehittyminen, hyvinvointi ja oppimisen strategiat: Juhlakirja: Raimo Rajala 60 vuotta*. (s. 39–57). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p. 22. painos.). Helsinki: Tammi.
- Häkkinen, T. (2015). Kun haaveista tuli totta. Teoksessa Hiltunen, M., Härkönen, E. & Jokela, T. (toim.), *25 vuotta kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa* (s. 94–95). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Jyväskylän yliopisto (2.11.2020). Aineenopettajilla eniten työuupumista. Haettu 1.6.2021 osoitteesta <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/11/aineenopettajilla-eniten-tyouupumista>
- Kallio-Tavin, M. (2015). Tärkeää ja ydintä. Teoksessa P. Pohjakallio & M. Kallio-Tavin (et al.) (toim.), *Kuvis sata – kuvataideopettajien koulutus 1915–2015*. (s. 165–169). Helsinki: Aalto ARTS Books.
- Karvonen, U., Tainio, L., & Routarinne, S. (2017). Oppia kirjoista. Systemaattinen katsaus suomalaisten perusopetuksen oppimateriaalien tutkimukseen. *Kasvatus & Aika*, 11(4). Haettu 10.2.2020 osoitteesta <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68764>
- Kilpiö, A. & Markkula, M. (2006). Tietoyhteiskuntakehitys - opettajat odotusten ja mahdollisuuksien ristipaineessa. Teoksessa Nummenmaa, A. & Välijärvi, J. toim. (2006) *Opettajan työ ja oppiminen*. Jyväskylä. (s. 63–72)

Kopioisto (2015). *Tekijänoikeus ja opetus: Selvitys opettajien opetuksessa käyttämistä materiaaleista sekä heidän kokemistaan tekijänoikeudellista ongelmista*. Haettu 1.6.2021 osoitteesta <https://www.kopioisto.fi/app/uploads/2018/08/20125910/Tekij%C3%A4noikeus-ja-opetus.pdf>

Kortelainen, J., Kautio, T. & Lefever, N. (2019). *Tekijänoikeuskysymykset opetustoiminnassa: kartoitus tekijänoikeustietämyksestä ja aineistojen käytöstä*. Kulttuuri-politiikan tutkimuskeskus Cupore.

Koulukuvis-sivusto (2021). <https://sites.google.com/view/koulukuvis>

Kuvis ry (9.2.2019). KUVISTA-facebook ryhmälle Myötätuulta kuvataiteesta kunniakirja 2018. Haettu 10.5.2021 osoitteesta <https://www.kuvataideopettajat.fi/kuvista-facebookryhmalle-myotatuulta-kuvataiteesta-kunniakirja-2018/>

Kuvista-ryhmä (2021). <https://www.facebook.com/groups/kuvista>

Lampela, K. (2015). Kuvataidekasvatus ja nykytaiteen asettamat haasteet - katsaus kuvataiteen oppiaineen näkökulmasta. Teoksessa Hiltunen, M., Härkönen, E. & Jokela, T. (toim.), *25 vuotta kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa* (s. 45–47). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Lampela, L. (1994). A Description of Art Textbooks Use in Ohio. *Studies in Art Education*, 35(4), 228–236. doi:10.2307/1320531

Levanto, M. & Pettersson, S. (toim.). (2004). *Valistus, museopedagogiikka, oppiminen: taidemuseo kohtaa yleisönsä*. Helsinki: Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys.

Luukkainen, O. (2005). *Opettajan matkakirja tulevaan*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Malinen, P. (2015). 90-luvun kuvo-opinnoilla flipped classroomin ja ilmiöoppimisen ytimeen. Teoksessa Hiltunen, M., Härkönen, E. & Jokela, T. (toim.), *25 vuotta kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa* (s. 76–78). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Manninen, A. (2015). Diakuvista digiaikaan - Kuvataideopetus mediateknologian myllerryksissä. Teoksessa Hiltunen, M., Härkönen, E. & Jokela, T. (toim.), *25 vuotta kuvataidekasvatusta Lapin yliopistossa* (s. 92–93). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Mikkola, A. (2016). Saatesanat. Teoksessa Cantell, H. & Kallioniemi, A. *Kansankynttilä keinulaudalla: Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan?* (s. 9–15). Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemi, H. (2016). Erinomaisuus, sitoutuminen ja eettisyys: miten hyvän työn kriteerit toteutuvat opettajan ammatissa? Teoksessa Cantell, H. & Kallioniemi, A. *Kansankynttilä keinulaudalla: Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan?* (s. 19–38). Jyväskylä: PS-kustannus.

OAJ (2019). *Opetusalan työolobarometri 2019*. Haettu 15.5.2021 osoitteesta https://www.oaj.fi/contentassets/14b569b3740b404f99026bc901ec75c7/opetusalan_tyoolobarometri_2019_nettiin.pdf

Opetushallitus. (2006). *Verkko-oppimateriaalin laatuksiteerit: Työryhmän raportti 16.12.2005*. Helsinki: Opetushallitus.

Opinto-opas 2018–2020. Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

POPS (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.

POPS (2004). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. (2011). *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Savonmäki, P. (2006). Opettajien kollegiaalinen yhteistyö ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Nummenmaa, A. & Välijärvi, J. (toim.), *Opettajan työ ja oppiminen*. (s. 155–169). Jyväskylä.

Soini, T., Pietarinen, J., Toom, A. & Pyhältö, K. (2016). Haluanko, osaanko ja pysytkö oppimaan taitavasti yhdessä muiden kanssa? Opettajan ammatillisen toimijuuden kehittyminen. Teoksessa Cantell, H. & Kallioniemi, A. *Kansankynttilä keinulaudalla: Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan?* (s. 53–75). Jyväskylä: PS-kustannus.

Stenberg, K., (2011). *Riittävän hyvä opettaja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Studeo (2021). <https://www.studeo.fi/product/kuvataide-7/>

Suvanto, T., Töyssy, S., Vartiainen, L. & Viitanen, P. (2004). *Kuvan tekijä: taide ja visuaalinen maailma*. Helsinki: WSOY.

Syrjäläinen, E. (2009). Tuottavuutta, mutta millä hinnalla? Opettajat kehittämisen kehässä. Teoksessa Kurtakko, K., Leinonen, J. & Pehkonen, M. (toim.), *Opettajaksi kehittyminen, hyvinvointi ja oppimisen strategiat: Juhlakirja: Raimo Rajala 60 vuotta*. (s. 140–154). Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Uusitalo-Malmivaara, L. (2016). Puutekeskeisyydestä vahvuuskeskeiseen opetukseen. Teoksessa Cantell, H. & Kallioniemi, A. *Kansankynttilä keinulaudalla: Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan?* (s. 127–149). Jyväskylä: PS-kustannus.

Väljärvi, J. (2006). Johdanto: Kansankynttilästä tietotyön ammattilaiseksi - opettajan työn yhteiskunnallisten ehtojen muutos. Teoksessa Nummenmaa, A. & Väljärvi, J. (toim.), *Opettajan työ ja oppiminen*. (s. 9–26). Jyväskylä.

Valkama, H. (22.6.2020). Uutta tietoa suomalaisesta työelämästä: Miehet stressaavat selvästi naisia vähemmän ja nuoret ovat kaikkein eniten stressaantuneita. Haettu 10.8.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11402476>

Liite 1 Kysely

Kuvataideopetuksen tukimateriaalit

Tällä kyselyllä kerään aineistoa pro gradu -tutkielmaani varten. Kysely on suunnattu kuvataiteen aineenopettajille.

Kysely käsittelee kuvataideopettajien opetustyössään apuna käyttämiä materiaaleja. Kuvataideopetuksen tukimateriaaleilla tarkoitetaan tässä kyselyssä kaikkea materiaalia, jota opettaja hyödyntää opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oman ammatillisen kehittymisen tukena. Tukimateriaaleja ovat esimerkiksi taidekirjat, kuvamateriaali, monisteet, videot ja blogit. Käsitteeseen eivät sisälly esimerkiksi paperit, siveltimet ja maalit.

Kysely suoritetaan nimettömänä ja kerättyjä tietoja käytetään vain tutkielman tekemiseen. Yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa lopullisesta tutkielmasta. Kyselyn lopussa voit vielä tarkentaa vastauksiasi ja antaa palautetta kyselystä. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10–15 minuuttia.

Vilma Talasjärvi
kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma
Lapin yliopisto

lisätietoja:

1) Millaisia tukimateriaaleja käytät opetuksen ja/tai oman ammatillisen kehittymisen tukena?

- taidekirjat (esim. taidehistoria, tyyliuunnat, taiteilijat)
- tekniikkaoppaat (esim. maalausoppaat, valokuvaus, sarjakuva)
- kuvataiteen oppikirjat / oppaat kuvataiteen opetukseen
- Kuvan tekijä -teos
- Taidekoulu-sarja
- Ateljee-sarja
- muu kirjallisuus
- opetuskalvot (esim. Gummeruksen opetuskalvot: kuvaamataito)
- monisteet
- kuvakortit, postikortit
- muu fyysinen/painettu/tulostettu kuvamateriaali
- kuvat sähköisesti/netistä
- lehdet
- lehtileikkeet
- videot
- elokuvat
- kuvataiteeseen / kuvataideopetukseen liittyvät blogit
- järjestöjen ym. nettisivut

- Tabletkoulu.fi
- Freed.com
- sovellukset eli apit
- itse tuotetut tukimateriaalit
- muiden opettajien tuottamat tukimateriaalit
- Muu (lisää vaihtoehto)

2) Mainitse 3–5 keskeisintä tai tärkeintä opetustyössä käyttämääsi tukimateriaalia. Kerro lyhyesti, miksi juuri nämä ovat itsellesi tärkeimmät ja parhaat.

3) Missä muodossa tallennat ja säilytät tukimateriaaleja? Miten pidät materiaalit järjestyksessä ja löydettävissä?

4) Miten saatavilla oleva tukimateriaali vastaa omia tarpeitasi?

- Erittäin hyvin
- Melko hyvin
- Ei hyvin eikä huonosti
- Melko huonosti
- Erittäin huonosti
- En osaa sanoa

5) Miten tukimateriaalit auttavat ja tukevat sinua työssäsi?

6) Millaista ja missä muodossa olevaa materiaalia kaipaisit kuvataideopetuksen ja oman ammatillisen kehittymisen tueksi?

----- (Kyselyn toinen sivu) Taustatiedot ja palaute-----

7) Minä vuonna olet valmistunut kuvataiteen opettajaksi?

- ennen 1980
- 1980–1989
- 1990–1999
- 2000–2009
- 2010–2019
- en ole vielä valmistunut
- (lisää vaihtoehto)

8) Montako vuotta olet opettanut kuvataidetta? (voit tarvittaessa kirjoittaa lisätietoja kohtaan "muu")

- alle vuoden
- 1–2 vuotta

- 3–5
- 6–9
- 10–19
- 20–29
- 30–39
- 40 tai yli
- Muu...

9) Millä luokka-asteilla opetat (tai olet opettanut) kuvataidetta?

- Alakoulu
- Yläkoulu
- Lukio
- Kuvataidekoulu
- Muu...

10) Sukupuoli

- nainen
- mies
- muu
- en halua vastata

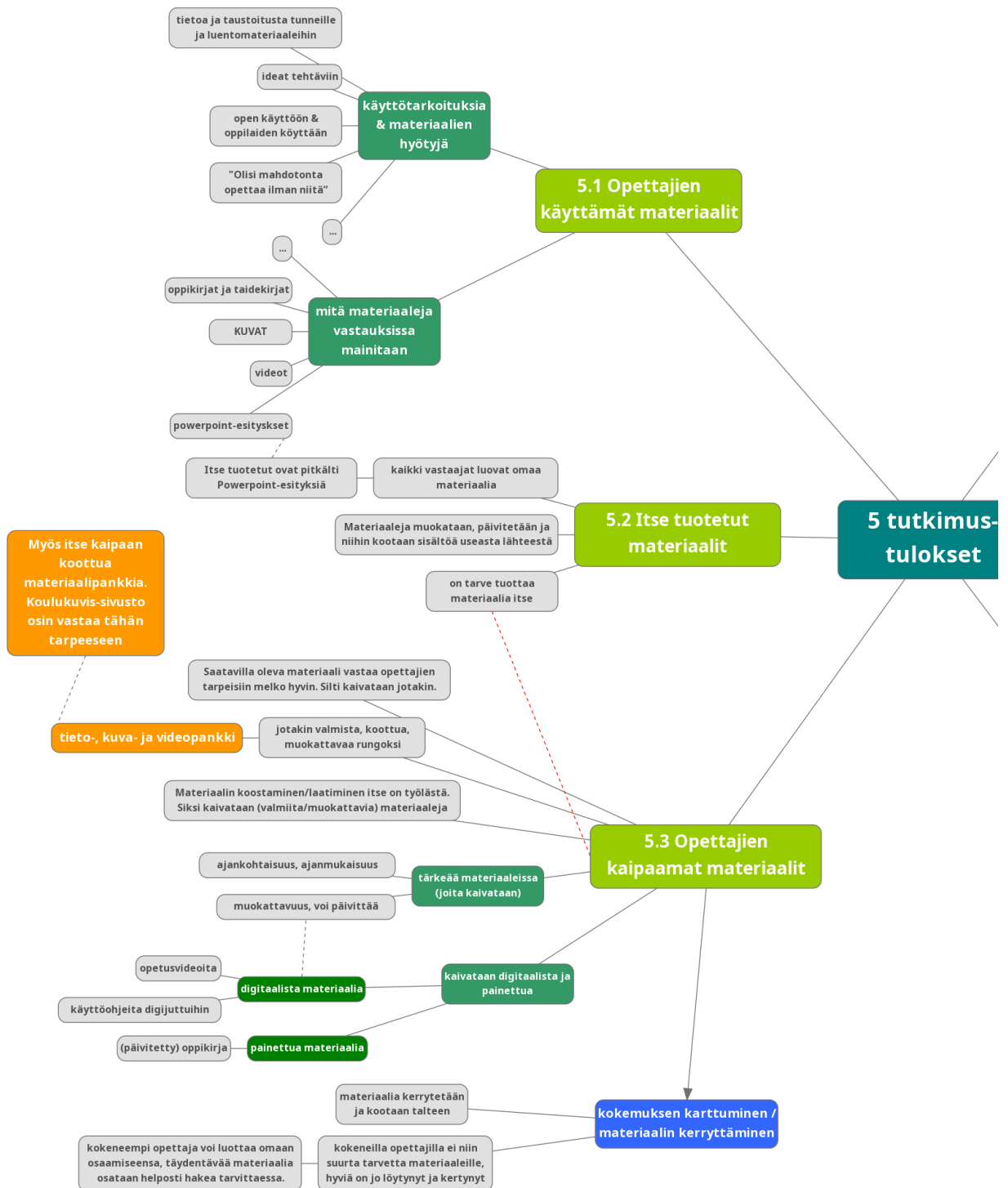
11) Vapaa sana: ideoita, kommentteja, lisäyksiä tai tarkennuksia muihin kohtiin, kysymyksiä, palautetta kyselystä.

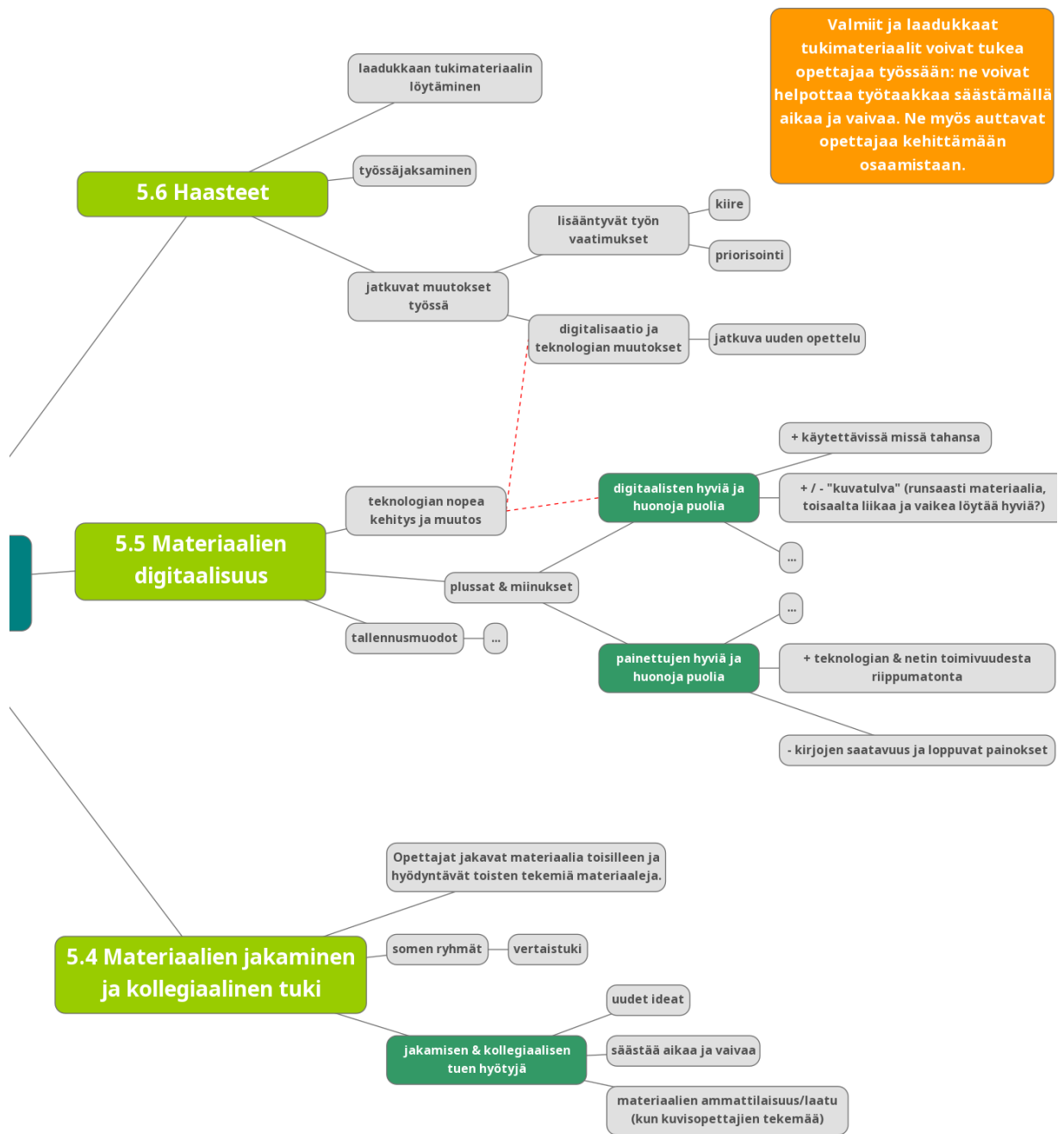
Liite 2 Kyselyn saateviesti Facebook-ryhmässä

“Hei! Ehditkö vastata n. 10-15 minuutin mittaiseen kyselyyn kuvataideopetuksen tukimateriaaleista, eli opetustyössäsi apuna käyttämistäsi materiaaleista?”

Teen pro gradu -tutkielmaa Lapin yliopistossa ja etsin kyselyyn vastaajiksi kuvataiteen aineenopettajia. Lisätietoja kyselystä löydät kyselyn alusta, tai voit lähettää yksityisviestin tai sähköpostia. Kiitos vastaajille!”

Liite 3 Analyysissa apuna käytetty miellekartta tutkielman lukujen ja teemojen pääsisällöistä

Valmiit ja laadukkaat tukimateriaalit voivat tukea opettajaa työssään: ne voivat helpottaa työtaakkaa säästämällä aikaa ja vaivaa. Ne myös auttavat opettajaa kehittämään osaamistaan.

5.6 Haasteet

5.5 Materiaalien digitaalisuus

5.4 Materiaalien jakaminen ja kollegiaalinen tuki